

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa ja tuomionpurku

Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaatteen merkitys tuomionpurussa

Prosessioikeuden eurooppalaistuminen

Tutkielma

Laatija:

Kaisla Pohjolainen

3.9.2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tutkielma

Oppiaine: Prosessioikeuden eurooppalaistuminen

Tekijä: Kaisla Pohjolainen

Otsikko: Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa ja tuomionpurku – Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaatteen merkitys tuomionpurussa

Ohjaaja: Tuomas Hupli

Sivumäärä: XIII + 67 sivua

Päivämäärä: 3.9.2024

Tutkielman keskiössä on rikollisessa toiminnassa hyväksikäytön sekä tuomionpurun keskinäinen suhde. Tutkielmassa tarkastellaan jälkikäteisesti selvinneen hyväksikäytön ja ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaatteen merkitystä tuomionpurun yhteydessä. Erityisenä tarkastelun kohteena ovat oikeudenkäymiskaaren (4/1734, OK) 31:8:n 1–4 kohdissa tarkoitetut purkuperusteet.

Tutkimuksessa aihepiiriä lähestytään pääasiassa lainsäädännön näkökulmasta sivuten osin myös käytännönpuolta. Keskeisinä oikeuslähteinä on hyödynnetty kansallista ja kansainvälistä sääntelyä, oikeuskirjallisuutta, oikeuskäytäntöä sekä rankaisemattomuusperiaatetta koskevista *soft law* -instrumenteista ilmeneviä ohjeita ja suosituksia.

Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaatteen mukaisesti ihmiskaupan uhria ei tule syyttää tai rangaista rikoksesta, jonka tämä on tehnyt pakotettuna ihmiskaupan seurauksena. Vaikka periaatetta tulisi soveltaa mahdollisimman varhaisessa rikosprosessin vaiheessa, on Suomessa havaittu viitteitä siitä, että rikolliseen toimintaan pakotettuja uhreja on tullut lainvoimaisesti tuomituksi. Ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisen turvaaminen edellyttää tuomionpurun mahdollistumisen arvioimista viimesijaisena oikeussuojakeinona. Tuomionpurku on ylimääräisen muutoksenhaun keinona käytettävissä vain poikkeustapauksissa määrätyn sekä rajoitetuin edellytyksin. Oikeuskäytännön puutteen vuoksi se, mahdollistaako tuomionpurkusäännös ihmiskaupan uhrille syyksi luetun tuomion purkamiseen rankaisemattomuusperiaatteeseen nojaten, on epäselvää.

Tutkielmassa on katsottu, että tuomionpurkusääntelyn soveltamiselle ei vaikuta ilmenevän suoranaisia esteitä, tosin purkuhakemuksen menestymisen on arvioitu riippuvan purkuperusteista seuraavien tarkkarajaisten edellytysten käsillä olost. Tuomionpurun keskeisinä haasteina ilmenevät sen sijaan muun muassa käytännön järjestelyjen kuormittavuus, näytön saatavuus tai riittävyys sekä riski toissijaiselle uhritumiselle. Tutkielmassa on pidetty ratkaisevana, että oikeustila selkeytyy korkeimman oikeuden ennakkoratkaisulla. Painoarvoa on annettu sille, että korkein oikeus huomioisi tulkinnassaan perus- ja ihmisoikeusnäkökulman sekä tunnistaisi uhrien haavoittuvuuden. Tutkielmassa on esitetty suositus viranomaisten aktiivisemmasta purkulegitimaation käyttämisestä. Tämän lisäksi on pidetty tärkeänä tietoisuuden lisäämistä rikolliseen toimintaan pakottamisesta, rankaisemattomuusperiaatteesta sekä mahdollisuudesta hakea tuomionpurkua niin viranomaisten kuin myös tuomittujen keskuudessa.

Avainsanat: ihmiskauppa, hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa, rankaisemattomuusperiaate, ylimääräinen muutoksenhaku, tuomion purkaminen rikosasiassa, tuomionpurku

Sisällys

Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa ja tuomionpurku	I
Lähteet.....	V
Lyhenteet.....	XIII
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys.....	3
1.3 Tutkielman rakenne, rajaukset ja keskeiset käsitteet.....	4
1.4 Tutkielman metodi ja lähteet	6
2 Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa ja rankaisemattomuusperiaate	8
2.1 Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa ihmiskaupan muotona.....	8
2.2 Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate.....	11
2.2.1 Keskeinen oikeudellinen perusta.....	11
2.2.2 Teon ja ihmiskaupan välinen yhteys.....	14
2.2.3 Rankaisemattomuusperiaatteen ulottuvuudet	18
2.3 Rankaisemattomuusperiaatteen toteutuminen Suomessa	20
2.3.1 Rankaisemattomuusperiaatteen soveltaminen osana Suomen oikeusjärjestelmää 20	
2.3.2 Haasteet uhrien tunnistamisessa	22
3 Tuomion purkaminen.....	25
3.1 Yleistä muutoksenhausta	25
3.1.1 Rikosprosessin tavoitteet ja muutoksenhaku	25
3.1.2 Ylimääräiset muutoksenhakukeinot.....	25
3.2 Tuomionpurku syytetyn eduksi ylimääräisenä muutoksenhakukeinona.....	27
3.3 Tuomionpurun muodolliset edellytykset.....	29
3.3.1 Tuomionpurun kohde.....	29
3.3.2 Purkulegitimaatio	30
3.3.3 Purkuintressi.....	31
3.4 Tuomionpurun aineelliset edellytykset.....	32
3.4.1 Rikollinen menettely.....	32
3.4.2 Väärä todiste.....	34
3.4.3 Uusi seikka tai todiste	34
3.4.4 Ilmeisesti väärä lain soveltaminen	37
4 Rikollisessa toiminnassa hyväksikäytetyille syyksi luetun tuomion purkaminen.....	38
4.1 Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaatteen huomioiminen tuomion lainvoimaistumisen jälkeen	38
4.2 Tuomionpurku OK 31:8 valossa.....	42
4.2.1 Muodollisten edellytysten täyttymisen arviointi.....	42
4.2.2 Aineellisten edellytysten soveltuminen purkuperusteena.....	44
4.2.3 Korkein oikeus tuomionpurkusääntelyn tulkitsijana	49
4.3 Tuomionpurku käytännössä.....	51
4.3.1 Käytännössä ilmenevät oikeudelliset haasteet.....	51
4.3.2 Tuomionpurun hakeminen	51
4.3.3 Ihmiskaupparikos ja näytön arviointi.....	56
4.3.4 Toissijainen uhriutumisen	59

5 Lopuksi 62

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria: yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY 1989.
- Aronowitz, Alexis, Human Trafficking, Human Misery: The Global Trade in Human Beings. Praeger Publishers 2009.
- BIICL, Human Trafficking and the rights of trafficked persons – An exploratory analysis on the application of the non-punishment principle. IBA Legal Policy & Research Unit and British Institute of International and Comparative Law 2023. <https://www.biicl.org/publications/human-trafficking-and-the-rights-of-trafficked-persons> (Luettu 15.12.2023).
- Caroselli, Serena – Scarabello, Serena – Sempredon, Michela, Victims or offenders? The principle of non-punishment and the critical protection of unaccompanied minors exploited in criminal activities in Italy. *Sociologia del diritto*, 2021 (3), s.190-218.
- CEDAW, General Recommendation No. 38. on trafficking in women and girls in the context of global migration, 2020. <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPRIcAqhKb7yhslDcROIUTvLRFDjh6%2Ffx1pWDzDf17M0o0BdlJx4bGjoTpEC7aWTfIJ%2BMFyvHZlvCfZVEqSL1jJIWyEcU8VOBm0RI5RWK%2BGtjkDtGDFxuwvZtW> (Luettu 15.12.2023).
- Cross, Allison, Slipping Through the Cracks: The Dual Victimization of Human Trafficking Survivors. *McGeorge Law Review* 2/2013, s. 395–422.
- Derenčinović, Davor, Comparative Perspectives on Non-Punishment of Victims Of Trafficking in Human Beings. *Annales XLVI* 63/2014, s. 3–20.
- Dettmeijer-Vermeulen, Corinne – Esser, Luuk, The victim of human trafficking as offender: A combination with grave consequences. *Journal of Trafficking and Human Exploitation* 1/2017, s. 77–94.
- Elam, Jerome, The OSCE/ODIHR Code of Practice for Ensuring the Rights of Victims and Survivors of Human Trafficking: A Survivor's Perspective. *Journal of Human Trafficking, Enslavement and Conflict-Related Sexual Violence* 2023/1, s. 47-57.
- ETYJ, Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to victims of trafficking. OSCE 2013. <https://www.osce.org/files/f/documents/6/6/101002.pdf> (Luettu 15.12.2023). (2013a)
- ETYJ, Trafficking in Human Beings Amounting to Torture and other Forms of Ill-treatment. OSCE 2013. <https://www.osce.org/files/f/documents/d/b/103085.pdf> (Luettu 15.12.2023). (2013b)
- Euroopan neuvosto, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Council of Europe 2005. <https://rm.coe.int/16800d3812> (Luettu 15.12.2023).
- Fredman, Markku, Rikosasianajajan käsikirja. Talentum Media Oy 2013.
- Frände, Dan, Något om brott som grund för återbrytande. Teoksessa Riekkinen, Juhana (toim.), Oikeutta oikeudenkäynnistä täytäntöönpanoon. *Juhlajulkaisu Tuula Linna 1957– 25/9 – 2017*. Alma Talent Oy 2017, s. 30–44.
- GRETA, Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Finland – First evaluation round. GRETA 2015. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchSer->

- vices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680631bee (Luettu 30.11.2023).
- GRETA, Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Finland – Second evaluation round. GRETA 2019. <https://rm.coe.int/report-concerning-the-implementation-of-%20the-council-of-europe-conventi/168094c77b> (Luettu 30.11.2023).
- GRETA, Submission by the Council of Europe Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings pursuant to the call for written submissions from the UN Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children concerning input for the report on the implementation of the non-punishment principle. GRETA (2021)01, GRETA 2021. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Trafficking/submissions-HRC47/Regional-Orgs-UN-Agencies/GRETA.pdf> (Luettu 30.11.2023).
- GRETA, Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Finland – Third evaluation round. GRETA 2024. <https://rm.coe.int/greta-evaluation-report-on-finland-third-evaluation-round-focus-access/1680b0577c> (Luettu 20.7.2024).
- Hannonen, Jani – Kainulainen, Heini, Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate. Oikeusministeriön julkaisu 2022:8.
- Hannonen, Jani – Kainulainen, Heini, Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate ei toteudu käytännössä. Haaste-lehti 2023.
- Hannonen, Jani – Kainulainen, Heini, Rankaisemattomuusperiaate: keskeisiä näkökohtia. Teoksessa Kankaanranta, Terhi – Sahramäki, Iina – Willman-Koistinen, Minna, Ihmiskaupparikosten esitutkinnan käsikirja. Poliisiammattikorkeakoulu 2024, s. 300–303.
- Helenius, Dan – Linna, Tuula, Siviili- ja rikosprosessioikeus. Alma Talent Oy 2024.
- Hiivanainen, Tiitus, Tuomion purkaminen rikosasiassa syytetyn eduksi. Oikeustiede – Jurisprudentia LI2018, s. 83–176.
- Hirvonen, Ari, Mitkä menet? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisu. Helsinki 2011.
- Hoshi, Bijan, The Trafficking Defence: A Proposed Model for the Non-Criminalisation of Trafficked Persons in International Law. Groningen Journal of International Law 2/2013, s. 54–72.
- Hyttinen, Tatu – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Rikosoikeuden yleinen osa: vastuoppi. Alma Talent Oy 2019.
- ICAT, Issue Brief on Non-punishment of victims of trafficking. The Inter-Agency Coordination Group against Trafficking in Persons 2020. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/ICAT/19-10800_ICAT_Issue_Brief_8_Ebook.pdf (Luettu 15.12.2023).
- Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, Puolivuotiskatsaus 1.1.—30.6.2023. (2023a) https://ihmiskauppa.fi/wp-content/uploads/2023/08/Ihmiskaupan_uhrien_auttamisjarjestelman_puolivuotiskatsaus_1.1.-_30.6.2023.pdf (Luettu 15.3.2024).
- Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023. (2023b) <https://ihmiskauppa.fi/wp-content/uploads/2024/02/Vuosikatsaus2023.pdf> (Luettu 15.3.2024).
- Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, Puolivuotiskatsaus 1.1.—30.6.2024. <https://ihmiskauppa.fi/wp-content/uploads/2024/08/Puolivuotiskatsaus2024.pdf> (Luettu 20.7.2024).

- Jokela, Antti, Ylimääräisen muutoksenhaun asemasta oikeussuojajärjestelmässämme. Teoksessa Raulos, Kari – Välimäki, Pertti – Esko, Timo (toim.), Da mihi factum, dabo tibi ius. Korkein oikeus 1909–2009. WSOY pro 2009, s. 343–367.
- Jokela, Antti, Pääkäsitely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III. Talentum Media Oy 2015.
- Jokinen, Anniina – Pekkarinen Anna-Greta, Hyväksikäytön kirjo – Ihmiskaupan kehitys ja toimintatavat Suomessa, Latviassa, Virossa, Puolassa ja Ukrainassa. HEUNI 2023.
- Jovanovic, Marija, The Principle of Non-Punishment of Victims of Trafficking in Human Beings: A Quest for Rationale and Practical Guidance. Journal of Trafficking and Human Exploitation 1/2017, s. 41–76.
- Jovanovic, Marija – Niezna Maayan, Non-punishment of Victims/Survivors of Human Trafficking in Practice: a Case study of the United Kingdom. Council of Europe 2023.
- Kainulainen, Heini – Saarikkomäki, Elsa, Rikosprosessi väkivaltarikosten uhrien näkökulmasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 126. Helsinki 2014.
- Kainulainen, Heini – Valovirta, Anni, Lapsi ihmiskaupan kohteena. Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2024.
- Määttä, Tapio (toim.) – Keinänen, Anssi – Kolehmainen, Antti – Kosonen, Jonna – Tolvanen, Matti – Väättä, Ulla, Oikeudellisen ajattelun perusteita. Oikeustieteiden laitos, Joensuu 2018.
- Kemppinen, Heikki, Oikeudenkäyntimenettely korkeimmassa oikeudessa. Alma Talent Oy 2024.
- Kervinen, Elina – Ollus, Natalia, Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti 2019.
- Khadraoui, Leyla – Rijken, Conny – Tankink, Marian, (Preventing) Secondary Victimization of Trafficking Victims through Law Enforcement Interventions. Journal of Human Trafficking, Enslavement and Conflict-Related Sexual Violence 2021/1, s. 3-25.
- Kimpimäki, Minna, Rikosuhripalvelut: Erityinen oikeus vai palvelu muiden joukossa? Edilex 2022/9.
- Koivukari, Kristiina – Korkka-Knuts, Heli – Mahmood, Venus – Melander, Sakari, Ihmiskauppa ja sen lähirikokset – säännösten soveltamiskäytäntö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:18. Valtioneuvoston kanslia 2022.
- Koponen, Pekka, Ylimääräinen muutoksenhaku. Alma Talent Oy 2017.
- Korkman, Julia, Ihmiskauppa: Pakottava kontrolli ja rikostutkintaan liittyvä kuulustelu. HEUNI, Elect Policy Brief 2/2023.
- Koskenoja, Maija – Ollus, Natalia – Roth, Venla – Turkia, Laura – Viuhko, Minna, Tuntematon tulevaisuus – selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 24/2018.
- Lager, Irma, Tuomionpurun edellytyksistä siviili- ja hallintoprosessissa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1972.
- Leppänen, Tatu – Välimaa, Asko, Muutoksenhaun pääpiirteet. Helsingin yliopisto 1998.
- Linna, Tuula, Prosessioikeuden oppikirja. Talentum Media Oy 2012.

- Logan, T. K. – Walker, Robert – Hunt, Gretchen, Understanding Human Trafficking in the United States. *Trauma, Violence & Abuse* 10, 2009, s. 3–30.
- Luhtasaari, Mia – Roth, Venla, Suomi torjuu ihmiskauppaa: Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma. Oikeusministeriön julkaisuja 2021:15.
- Niemi, Johanna – Saranpää, Timo, Muutoksenhaku. Teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, *Prosessioikeus*. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2017.
- Marttila, Pia, Asianomistajan kuulustelutilanteen valmistelut. Teoksessa Kankaanranta, Terhi – Sahramäki, Iina – Willman-Koistinen, Minna, *Ihmiskaupparikosten esitutkinnan käsikirja*. Poliisiammattikorkeakoulu, 2024, s. 123–126.
- Matikkala, Jussi, Vapauteen kohdistuvista rikoksista. Teoksessa Frände, Dan – Hyttinen, Tatu – Kallio, Heikki – Korkka-Knuts, Heli – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, *Keskeiset rikokset*. Edita Publishing 2023, s. 473–511.
- Mennim, Sean, The Non-punishment Principle and the Obligations of the State Under Article 4 of the European Convention of Human Rights: V.C.L. AND A.N. v the United Kingdom (applications nos.77587/12 and 74603/12). *The Journal of Criminal Law* 4/2021, s. 311–319.
- Piipponen, Juulia – Pihlaja, Saara, Selvitys Rikosuhripäivystyksen asiakkuudessa olevien seksuaaliväkivaltaa kokeneiden ihmiskaupan uhrien tapauksista ja tilanteista. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2023:23.
- Pihlaja, Saara, Parhaat käytännöt lapsiin ja nuoriin kohdistuvan ihmiskaupan torjumiseksi sekä uhrien tunnistamiseksi ja auttamiseksi – Selvitys Itämeren alueen maista. Oikeusministeriön julkaisuja 2024:8. (2024a)
- Pihlaja, Saara, Rikolliseen toimintaan pakottaminen. Teoksessa Kankaanranta, Terhi – Sahramäki, Iina – Willman-Koistinen, Minna, *Ihmiskaupparikosten esitutkinnan käsikirja*. Poliisiammattikorkeakoulu, 2024, s. 64–65. (2024b)
- Piotrowicz, Ryszard – Sorrentino, Liliana, Human Trafficking and the Emergence of the Non-Punishment Principle. *Human Rights Law Review* 4/2016, s. 669–700.
- OK, Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu OKV/1233/70/2021. <https://finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2021/20217069> (Luettu 15.3.2024).
- OK, Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen: Ihmiskaupparikosten esitutkinnoissa myönteistä kehitystä. Tiedote 16.1.2024. <https://oikeuskansleri.fi/-/apulaisoikeuskansleri-mikko-puumalainen-ihmiskaupparikosten-esitutkinnoissa-myonteista-kehitysta> (Luettu 15.3.2024).
- Poliisi, Poliisi jatkaa ihmiskaupparikosten tutkinnan kehittämistä 30.12.2021. Poliisi.fi. <https://poliisi.fi/-/poliisi-jatkaa-ihmiskaupparikosten-tutkinnan-kehittamista> (Luettu 15.3.2024).
- Rautio, Jaakko, Ylimääräinen muutoksenhaku. Teoksessa Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, *Prosessioikeus*. 6. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2021, s. 1203–1252.
- Rodriguez-Lopez, Silvia, The non-punishment of human trafficking victims in Europe: A comparative perspective. *New Journal of European Criminal Law* 2024.
- Roth, Venla, Paritusta vai ihmiskauppaa? *Defensor Legis* 3/2007, s. 419–436.

- Roth, Venla, Ihmiskaupasta suomalaisessa työelämässä. *Oikeus* 3/2010, s. 278–287.
- Roth, Venla, Näkymättömät uhrit: seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tunnistaminen. *Lakimies* 5/2011, s. 975-999.
- Schloenhardt, Andreas – Markey-Towler, Rebekkah, Non-Criminalisation of Victims of Trafficking in Persons — Principles, Promises, and Perspectives. *Groningen Journal of International Law* 1/2016, s. 10–38.
- Sipilä, Mikko, Syyttäjän näkökulma rankaisemattomuusperiaatteeseen. Teoksessa Kankaanranta, Terhi – Sahramäki, Iina – Willman-Koistinen, Minna, Ihmiskaupparikosten esitutkinnan käsikirja. Poliisiammattikorkeakoulu, 2024, s. 304–306.
- Stoyanova, Vladislava, Human Trafficking and Slavery Reconsidered: Conceptual Limits and States' Positive Obligations. Lund University 2015.
- Sutela, Mika, Ylimääräinen muutoksenhaku rikosasioissa – väärän rikostuomion korjausmekanismi. *Defensor Legis* N:o 3/2014, s. 313–324.
- Tammi-Moilanen, Kaisa, Selvitys naisvankien olosuhteista, toiminnoista ja turvallisuudesta 19.10.2020. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2020.
- Tirkkonen, Tauno, Tuomionpurku. Prosessioikeudellinen tutkimus. *Suomalainen Lakimiesten Yhdistys* 1937.
- Tirkkonen, Tauno, Suomen rikosprosessioikeus I. 2. uusittu painos. Werner Söderström osakeyhtiö 1969.
- Tirkkonen, Tauno, Suomen rikosprosessioikeus II. 2. uusittu painos. Werner Söderström osakeyhtiö 1972.
- Torres, Núria – Villacampa, Carolina, Trafficked Women in Prison: The Problem of Double Victimisation. *European Journal on Criminal Policy and Research* 21(1) 2014.
- Torres, Núria – Villacampa, Carolina, Human Trafficking for Criminal Exploitation: The Failure to Identify Victims. *Eur J Crim Policy Res* (2017) 23:393–408.
- Torres, Núria – Villacampa, Carolina, Human trafficking for criminal exploitation: Effects suffered by victims in their passage through the criminal justice system. *International Review of Victimology* 1/2019, s. 3–18.
- UNODC, Model Legislative Provisions Against Trafficking in Persons 2020. www.unodc.org/documents/human-trafficking/2020/TiP_ModelLegislativeProvisions_Final.pdf (Luettu 15.12.2023).
- UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2020. UNODC 2021. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLO-TiP_2020_15jan_web.pdf (Luettu 15.12.2023).
- UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2022. UNODC 2023. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2022/GLOTiP_2022_web.pdf (Luettu 15.12.2023).
- US Department of State, Trafficking in Persons Report. 2014. <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/226844.pdf> (Luettu 15.12.2023).
- Valtioneuvosto, Tehoa ihmiskaupan vastaiseen työhön uuden hankkeen myötä. Oikeusministeriö 27.3.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/tehoa-ihmiskaupan-vastaiseen-tyohon-uuden-hankkeen-myota> (Luettu 20.7.2024).
- Valtioneuvosto, Vahva ja välittävä Suomi - Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. valtioneuvoston julkaisu 2023:58. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri->

- Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Luettu 15.12.2023).
- Välimäki, Pertti, Preklusio korkeimmassa oikeudessa. Oikeustiede—Jurisprudentia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja XLIX:2016, s. 293–353.
- Wild, Ben, ECtHR Cases January–March 2021. *New Journal of European Criminal Law* 2/2021, s. 298–316.
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto, Reply by the Government of Finland: Statement of the Finnish National Rapporteur on Trafficking in Human Beings 31.8.2017 (VVTDno-20L7-273).
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Yhdenvertaisuusvaltuutetun julkaisuja 2022. [https://syrjinta.fi/documents/25249352/42720545/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+\(pdf\).pdf/c83caf57-a7c4-a907-9a19-c37c61eec75e/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+\(pdf\).pdf?version=1.3&t=1648705129557](https://syrjinta.fi/documents/25249352/42720545/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+(pdf).pdf/c83caf57-a7c4-a907-9a19-c37c61eec75e/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+(pdf).pdf?version=1.3&t=1648705129557) (Luettu 15.12.2023). (2022a)
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2022. Yhdenvertaisuusvaltuutetun julkaisuja 2022. [https://syrjinta.fi/documents/25249352/157476116/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2022+\(pdf\).pdf/bd9295aa-e49b-9977-fe85-c909c52a8d70/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2022+\(pdf\).pdf?version=1.1&t=1681975578017](https://syrjinta.fi/documents/25249352/157476116/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2022+(pdf).pdf/bd9295aa-e49b-9977-fe85-c909c52a8d70/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2022+(pdf).pdf?version=1.1&t=1681975578017) (Luettu 15.12.2023). (2022b)
- YK:n ihmiskaupparaportoiija (UN Special Rapporteur on Trafficking in Persons, Maria Grazia Giammarinaro), The importance of implementing the non-punishment provision: the obligation to protect victims. United Nations 2020. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Trafficking/Non-Punishment-Paper.pdf> (Luettu 15.12.2023).
- YK:n ihmiskaupparaportoiija (UN Special Rapporteur on Trafficking in Persons, Siobhán Mullally), Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children: Implementation of the non-punishment principle A/HRC/47/34. United Nations 2021. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/108/00/PDF/G2110800.pdf?OpenElement> (Luettu 15.12.2023).
- YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma S/RES/2331. United Nations 2016. [https://www.undocs.org/S/RES/2331%20\(2016\)](https://www.undocs.org/S/RES/2331%20(2016)) (Luettu 15.12.2023).
- Åberg, Leena-Kaisa, Toissijainen uhrituminen oikeusjärjestelmässä – tutkimustiedon hyödyntäminen ongelman syiden, vaikutusten ja ratkaisukeinojen arvioinnissa. Oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus 2017–2019 Kirjallinen tehtävä.

Virallislähteet

Euroopan unionin lainsäädäntö ja kansainväliset sopimusasiakirjat

Euroopan ihmisoikeussopimus, SopS 63/1999.

Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta, SopS 44/2012.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puittepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta tehdyn direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta (COM (2022) 732).

Euroopan Unionin perusoikeuskirja

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus, SopS 20/2004.

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta, SopS 71/2006.

Kansainvälisen työjärjestön pakollista työtä koskevan sopimuksen pöytäkirja 2014, SopS 126/2017.

Neuvoston puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS).

Raportti A9-0285/2023 ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelusta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta.

Kotimaiset virallislähteet

HE 14/1958 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle ylimääräistä muutoksenhakua koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 82/1995 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 34/2004 vp – Hallituksen esitys laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 9/2005 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten muuttamiseksi.

HE 318/2010 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 122/2011 vp – Hallituksen esitys Eduskunnalle ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä liiketoimintakielosta annetun lain 3 §:n muuttamisesta.

HE 103/2014 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 144/2022 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain 3 luvun 11 §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:n ja 5 luvun 13 §:n muuttamisesta.

HE 220/2022 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 15/2014 vp - Lakivaliokunnan mietintö 15/2014 vp hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Oikeustapaukset

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

EIT Rantsev v. Kypros ja Venäjä 10.5.2010

EIT V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta 16.2.2021

Korkein oikeus

KKO 1956 II 23

KKO 1956 II 78

KKO 1985 I 3

KKO 1992:126

KKO 1997:193

KKO 1998:30

KKO 2000:127

KKO 2003:22

KKO 2004:25

KKO 2004:56

KKO 2006:3

KKO 2007:20

KKO 2008:24

KKO 2008:94

KKO 2013:64

KKO 2014:10

KKO 2014:80

KKO 2015:36

KKO 2015:89

KKO 2015:96

KKO 2016:83

KKO 2017:57

KKO 2018:9

KKO 2021:90

KKO 2023:25

KKO 2024:23

Lyhenteet

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETYJ	Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö, Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)
EU	Euroopan unioni
GRETA	Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä, Council of Europe's Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings
HE	hallituksen esitys eduskunnalle
HEUNI	Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations
ICAT	United Nations Inter-Agency Coordination Group Against Trafficking in Persons
ILO	Kansainvälinen työjärjestö, International Labour Organization
KKO	korkein oikeus
OHCHR	Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
OK	oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
RL	rikoslaki (19.12.1889/39)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (27.8.2010/754)
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
UNODC	Yhdistyneiden kansakuntien huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaava toimisto, United Nations Office on Drugs and Crime
vp	valtiopäivät
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Ihmiskaupassa on kyse henkilön vapauten perustavanlaatuisesti puuttuvasta vakavasta rikoksesta sekä ihmisoikeuksiin kohdistuvasta loukkauksesta, jossa rikoksentehtyjä saattaa uhrinsa eri keinoin hyväksikäytön kohteeksi.¹ Ihmiskaupan muotoihin lukeutuu hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa, jossa on kyse uhrin painostamisesta taikka pakottamisesta toimimaan lainvastaisesti, kuten osallistumaan tai tekemään erityyppisiä rikoksia. Rikolliseen toimintaan pakottamista voi ilmetä monissa erilaisissa yhteyksissä ja se voi kytkeytyä muun muassa läheissuhteissa tapahtuvaan hyväksikäyttöön, kansainvälisten ja järjestäytyneiden rikollisryhmittymien toimintaan taikka yksinkertaisesti uhrin haavoittuvan aseman havainneen henkilön taloudellisen hyödyn tavoitteluun.² Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa, kuten yleisemminkin ihmiskauppa, on piilorikollisuutta, eikä sen esiintyvyydestä tai uhrien tosiasiallisesta määrästä ole saatavilla tarkkaa tietoa.³

Hyväksikäyttöä rikollisessa toiminnassa koskee kansainvälisesti tunnustettu ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate (*principle of non-punishment*), jonka mukaisesti ihmiskaupan uhria ei tulisi syyttää taikka rangaista osallisuudesta rikoksiin tai lainvastaisiin tekoihin, joihin tämä on pakotettu ihmiskaupan seurauksena. Oikeusperiaatetta ilmentävien rankaisemattomuussäännösten perusta on kansainvälisissä instrumenteissa.⁴ Rankaisemattomuusperiaatteen soveltaminen edellyttää sitä, että yksittäisen rikosprosessin yhteydessä rikoksesta epäilty tunnustetaan oikea-aikaisesti ihmiskaupan uhriksi. Hyväksikäytön muodolle ominaisen piiloon jäävän luonteen vuoksi on kuitenkin mahdollista, että rikoksen tai lainvastaisen teon taustalla vaikuttaneet olosuhteet ja hyväksikäyttö eivät välttämättä käy ilmi rikosprosessin aikana. Kun rikosoikeusjärjestelmä epäonnistuu yksittäisen lainvastaisen teon takana olleen ihmiskaupan uhrin tunnistamisessa, saattaa tämä tulla tuomitukseksi teosta, jonka on tehnyt pakotettuna ilman mahdollisuutta toisin toimimiseen. Tällöin rikosvastuu lankeaa yksin

---

¹ HE 34/2004 vp, s. 9–10; Euroopan perusoikeuskirja art. 5.

² Kervinen – Ollus 2019, s. 43, 65–69; UNODC 2023, s. XIII, 39.

³ UNODC 2021, s. 34–35: Raportin mukaan rikolliseen toimintaan pakottaminen on ollut kuitenkin kolmanneksi yleisin ihmiskaupan muoto. Rikollisessa toiminnassa hyväksikäytön esiintyvyydestä enemmän Hannonen – Kainulainen 2022, s. 15–18.

⁴ Ks. oikeudellisesta perustasta Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehty yleissopimus (SopS 44/2012; *jäljempänä* ihmiskauppaleyssopimus), Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta (2011/36/EU, *jäljempänä* ihmiskauppadirektiivi) sekä ILO:n pakollista työtä koskevan sopimuksen pöytäkirja 2014 (29/2017); Ks. myös Hannonen – Kainulainen 2022, s. 28, 32–36; Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022a, s. 71.

ihmiskaupan uhrin kannettavaksi, kun taas hyväksikäyttjä väistää rikosprosessin ja voi jatkaa vapaasti toimintaansa.

Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa on ihmiskaupan muotona vielä verrattain tuntematon, eikä toiminta ole saanut kovinkaan näkyvää jalansijaa julkisessa keskustelussa taikka oikeuskäytännössä. Ihmiskaupan uhrin tuomitsemisessa rikoksesta, jonka tämä on tehnyt pakotettuna, ei ole kuitenkaan kyse vain hypoteettisesta mahdollisuudesta taikka potentiaalisesta riskistä. Kansainvälisesti on havaittu, että ihmiskaupan uhreja on tuomittu rankaisemattomuusperiaatetta huomioimatta jopa vapauden menetykseen.⁵ Vastaavanlaisia havaintoja on ilmennyt myös Suomessa, ja muun muassa Rikosseuraamuslaitoksen julkaisemassa naisvankiselvityksessä on tuotu esille, että Suomessa on tunnistettu useita tilanteita, joissa on havaittu viitteitä siitä, että vankeuteen tuomitun henkilön rikos olisi tehty pakotettuna.⁶ Myös Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä (*jäljempänä* GRETA) on Suomea koskevassa arviointiraportissaan nostanut esille huolen siitä, että ihmiskaupan uhreja on mahdollisesti tuomittu Suomessa sellaisista teoista, jotka ovat olleet suorassa yhteydessä henkilön asemaan ihmiskaupan uhrina. GRETA on korostanut tarvetta varmistaa rankaisemattomuusperiaatteen huomioon ottaminen osana olennaisten rikosprosessin toimijoiden koulutuksia ja ohjeistuksia sekä ryhtyä erilaisiin toimenpiteisiin uhrien proaktiiviseksi tunnistamiseksi ja auttamiseksi.⁷

Oikeustila tuomion lainvoimaistumista seuraavaan ajan osalta on epäselvä. Tutkimuskirjallisuudessa on katsottu, että valtioiden tulee kansainvälisten instrumenttien vaatimukset täyttääkseen selvittää rankaisemattomuusperiaatteen asemaa ja rikoksesta tuomitun ihmiskaupan uhrin käytössä olevia oikeussuojakeinoja, kun tuomitun asemaa ihmiskaupan uhrina on havaittu vasta tuomion antamisen tai mahdollisesti jopa rangaistuksen suorittamisen jälkeen.⁸ Tuomionpurku on yksi kansallisista ylimääräisen muutoksenhaun keinoista, jonka merkitystä jälkikäteistä oikeussuojaa takaavana välineenä on syytä selvittää. Tuomionpurkua koskeva sääntely on oikeudenkäymiskaaren (4/1734; *jäljempänä* OK) 31 luvussa (109/1960). Säännöksessä on nimetty ne aineelliset edellytykset, purkuperusteet, joiden käsillä ollessa tuomio voidaan rikosasiassa syytetyn eduksi purkaa. Vaikka Suomessa on

---

⁵ Mullaly 2021 s. 7.

⁶ Tammi-Moilanen 2020, s. 95; Ks. vastaava tutkimus Espanjasta Torres – Villacampa 2014.

⁷ GRETA 2015, s. 46–47 ja GRETA 2019, s. 38–39; GRERA 2024, s. 29 ja 44.

⁸ Jovanovic – Niezna 2023, s. 54.

noussut esille viitteitä siitä, että ihmiskaupan uhreja ei ole voitu aukottomasti tunnistaa rikosprosessien yhteydessä ja tuomittujen joukossa voi siten olla huomattava määrä uhreja, jotka ovat tulleet tuomituksi pakotettuna tehdyistä rikoksista, ei ole tiedossa, että yksikään tuomio olisi tullut puretuksi mainituin perustein. Oikeustilaa ympäröi siten epäselvyys sen osalta, onko ihmiskaupan uhrin mahdollista saada missään olosuhteissa tälle syyksi luettu tuomio puretuksi jälkikäteisesti.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tutkielman tavoitteena on selvittää voimassa olevan lainsäädännön ja sitä ympäröivän oikeustilan kykyä turvata rikollisessa toiminnassa hyväksikäytetyn ihmiskaupan uhrin mahdollisuus saada tätä koskeva lainvoimainen tuomio puretuksi, kun tuomion antamisen jälkeen tuomitun havaitaan tai tunnistetaan toimineen rikosta tehdessään pakotettuna. Tutkielmassa pyritään vastaamaan seuraavaan tutkimuskysymykseen: Miten OK 31:8 suhtautuu tuomion purkamiseen, kun tuomion lainvoimaistumisen jälkeen käy ilmi, että teosta tuomittu henkilö on tehnyt rikoksen ihmiskaupan suorana seurauksena?

Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuudesta on säädetty kansainvälisissä instrumenteissa Suomea velvoittavasti, ja Suomen oikeusjärjestelmän tulee kyetä mahdollistamaan kansallisesti rangaistuksesta pidättäytymisen. Pelkän mahdollisuuden varmistamisen ei ole katsottu riittävän, vaan oikeusperiaatetta ilmentävien säännösten soveltamista on tosiasiallisesti arvioitava soveltuvissa tapauksissa⁹, ja niiden suoranainen huomiotta jättäminen tilanteissa, joissa periaatteen soveltamista olisi tullut arvioida, viittaa käytännössä rikosprosessin yhteydessä käyneeseen virheeseen. Periaatteen tarkoitusperä huomioiden on tärkeää, että ihmiskaupan uhrin harmiksi koitunut virhe voidaan korjata kansallisten säännösten puitteissa myös jälkikäteisesti. Tutkielmassa on tarkoituksena arvioida, voiko tuomionpurkusääntely toimia tällaisessa tilanteessa niin sanottuna viimesijaisena varaventiilinä.

Tutkielman tavoitteeseen pääsemiseksi tutkielmassa otetaan huomioon tuomion purkamiseen ja sitä koskevaan prosessiin mahdollisesti kytkeytyviä oikeudellisia haasteita tai esteitä. Tutkielmassa on pidetty tarkoituksenmukaisena lähestyä tuomionpurkuun liittyvää tematiikkaa lainsäädännöllisen lähestymistavan ohella myös käytännönläheisesti, jotta tutkielmassa voidaan kuvata mahdollisimman kokonaisvaltaisesti sitä oikeusjärjestelmää, jossa ihmiskaupan uhrit joutuvat navigoimaan.

---

⁹ Jovanovic 2017, s. 55–57; Hannonen – Kainulainen 2022, s. 49.

Tuomionpurkua koskeva kysymys on nostettu rankaisemattomuusperiaatteeseen pureutuvassa Oikeusministeriön selvityksessä 2022:8 esiin tarpeellisena jatkotutkimuksen kohteena.¹⁰ Tarvetta tutkia rikollisessa toiminnassa hyväksikäytön ja tuomionpurun välistä suhdetta puoltavat myös havainnot siitä, että Suomessa on mahdollisia ihmiskaupan uhreja, jotka ovat kulkeutuneet rikosprosessin läpi tunnistamattomana. Ottaen huomioon, että tuomiolla ja sitä seuraavalla rikosoikeudellisella rangaistuksella puututaan hyväksikäytetyn henkilön elämään sekä perusoikeuksiin, kuten joissakin olosuhteissa vapautteen, on aihepiirin perusoikeusherkän luonteen vuoksi erityisen tärkeää selvittää tuomionpurun sääntelykenttää viimesijaisena oikeussuojakeinona ja selkeyttää perusteellisesti mahdollisuutta tuomion purkamiseen, kun rikos on tehty ihmiskaupan seurauksena.¹¹

Tutkielman tavoitteena on epäselvän oikeustilan tarkastelun ohella myös rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöä ja rankaisemattomuusperiaatetta koskevan tietoisuuden sekä ymmärryksen lisääminen. Haasteet rikollisuuteen pakotettujen uhrien tunnistamisessa näyttäytyvät yhtenä merkittävänä osatekijänä sille, että heitä tuomitaan teoista, jotka on tehty ihmiskaupan seurauksena. Näin ollen ymmärrys aihepiiristä sekä siihen kytkeytyvistä haasteista on tärkeää, jotta ihmiskaupan uhrien oikeuksia rikosprosessin yhteydessä voidaan tosiasiallisesti ja aktiivisin toimin turvata. Uhrien tunnistaminen takaa myös sen, että uhrin pääsevät ihmiskaupan uhreille tarkoitettujen auttamis- ja tukitoimien piiriin.

1.3 Tutkielman rakenne, rajaukset ja keskeiset käsitteet

Tutkielma rakentuu siten, että toisessa pääluvussa tarkastellaan hyväksikäyttöä rikollisessa toiminnassa ja rankaisemattomuusperiaatetta, kun taas kolmannessa pääluvussa huomio keskitetään tuomionpurkuun yleisellä tasolla. Toisessa ja kolmannessa pääluvussa taustoitetaan kahta toisistaan poikkeavaa sääntelykenttää tarpeellisilta osin, jotta niiden keskinäisen suhteen arviointi on jäljempänä tutkielmassa mahdollista. Taustoitusosioissa on pidetty tarkoituksenmukaisena keskittyä rankaisemattomuusperiaatteen osalta ajallisesti puhtaasti tuomion antamista edeltäneeseen aikaan. Neljännessä pääluvussa käsitellään syvemmin rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöä ja siihen liittyvää rankaisemattomuusperiaatetta sekä tuomionpurkua yhdessä, jolloin tarkastelun keskiössä on tuomion lainvoimaistumisen jälkeinen aika. Neljäs pääluku on jaettu siten, että luvun alussa

---

¹⁰ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 175.

¹¹ ETYJ 2013a, s. 10; Vrt. Koponen 2017, s. 17: Koponen on katsonut, ettei oikeus ylimääräiseen muutoksenhakuun itsessään ole perus- tai ihmisoikeusherkkä kysymys.

esitetään aihepiiriä koskevia tulkintoja, suosituksia ja ohjeistuksia, minkä jälkeen siirrytään kysymyksen tarkasteluun OK 31:8 valossa. Neljännessä pääluvussa huomioidaan myös tuomionpurkuun vaikuttavat käytännönpuolen oikeudelliset haasteet. Lopuksi pääluvussa viisi tuodaan ilmi tutkielmassa havaitut loppupäätelmät ja mahdolliset suositukset.

Hannonen ja Kainulainen ovat tutkineet rankaisemattomuusperiaatetta ja sen toteutumista Suomessa keskittyen pääasiassa aikaan ennen tuomion antamista. Tutkielma keskittyy siten tästä poiketen pääasiassa hyväksikäytön ja rankaisemattomuusperiaatteen sekä tuomionpurun keskinäiseen suhteeseen tuomion lainvoimaistumista seuraavalla ajalla. Tutkielmassa ei keskitytä kovinkaan syvällisesti rankaisemattomuusperiaatteen yksityiskohtaiseen määrittelyyn, sen eri toteuttamistapoihin saatikka kansallisen rikosoikeusjärjestelmän suhtautumiseen pakon alla tehtyjen rikosten rankaisemattomuuteen. Aihetta on kuitenkin taustoitettu ja sivuttu siltä osin kuin tuomionpurun kokonaisvaltaisen tarkastelun on arvioitu edellyttävän. Tarkastelun ulkopuolelle on rajattu lisäksi säännönmukainen muutoksenhaku sekä muut ylimääräistä muutoksenhakua koskevat säännökset kuin tuomion purkaminen rikosasiassa syytetyn eduksi (OK 31:8, 109/1960), sillä ylimääräisen muutoksenhaun keinoista juuri syytetyn eduksi haettavan tuomionpurun on arvioitu mahdollistavan sen nimenomaisen päämäärän saada rankaisemattomuusperiaatteen vastaisesti annettuun tuomioon muutos ilman, että muutoksenhaun menestyminen on riippuvainen määräajoista taikka prosessuaalisen virheen käsillä olosta.

Tutkielmassa pidetään lähtökohtana sitä, että rikoksesta tuomittu on tosiasiallisesti tullut hyväksikäytetyksi rikollisessa toiminnassa. Tuomittu on saatettu tunnistaa ihmiskaupan uhriksi esimerkiksi kansallisen ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta vastaavan tahon eli Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän (*jäljempänä* Auttamisjärjestelmä)¹² taikka esitunnistusta tekevän järjestön, kuten Rikosuhripäivystyksen, toimesta. Tutkielma ulottuu kuitenkin myös niihin uhreihin, joita ei ole viranomaisten tai järjestöjen puolesta tunnistettu, sillä tutkielmassa tiedostetaan, etteivät kaikki uhrin hakeudu tai ohjaudu eri apu- tai tukipalvelujen piiriin.¹³ Vaikka tutkielmassa ollaan tietoisia mahdollisuudesta, että pakottamiseen vetoamista saatetaan joissakin yhteyksissä käyttää yleisenä puolustuskeinona, ei tutkielmassa ole pidetty tarkoituksenmukaisena kyseenalaistaa henkilöön kohdistettua hyväksikäyttöä eikä arvioida,

---

¹² Ks. Auttamisjärjestelmästä ja sen tarkoituksesta HE 220/2022 vp, s. 7–8 sekä 13–16.

¹³ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän julkaisemien katsausten perusteella asiakkuuteen on otettu alkuvuoden 2024 aikana vain kaksi henkilöä. Syynä alhaiselle lukumäärälle voi olla se, että hyväksikäytetyt eivät tunnista itseään uhriksi, he eivät koe hyötyvänsä Auttamisjärjestelmän ym. tarjoamista palveluista omassa tilanteessaan taikka he pelkäävät yhteydenpitoa viranomaistahon kanssa.

täyttääkö toiminta yksittäistapauksissa ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön, sillä keskeisenä mielenkiinnon kohteena tutkielmassa ovat nimenomaisesti ylimääräistä muutoksenhakua koskevat oikeudelliset kysymykset. Tutkielmassa tuomionpurkusääntelyn soveltuvuutta arvioitaessa tarkastelun kohteena ovat siten lähinnä sellaiset selväksi kuvattavat tapaukset, joissa rankaisemattomuusperiaatteen soveltamista olisi tullut arvioida varsinaisen rikosprosessin yhteydessä, jos hyväksikäyttöön viittaavat tosiseikat olisivat käyneet ilmi.

Tutkielmassa käytetään asiayhteydestä riippuen vaihdellen käsitteitä *rikokseen pakotettu*, *hyväksikäytetty*, *ihmiskaupan uhri* tai *uhri* viitattaessa henkilöihin, jotka ovat tulleet tuomituksi rikoksista, joihin heidät on pakotettu ihmiskaupan seurauksena. Terminologian osalta on kuitenkin tuotava esille, että ihmiskaupan uhriin viitattaessa tutkielmassa ei ole kyse yksinomaan sellaisista henkilöistä, jotka ovat olleet ihmiskaupparikoksessa asianomistajana. Tuomionpurkua koskevissa käsittelyluvuissa ihmiskaupan uhriin viitattaessa käytetään myös käsitteitä *rikoksesta tuomittu* tai *tuomittu*. Henkilöstä, joka pakottaa toisen rikokseen tai rikollisuuteen, käytetään puolestaan käsitettä *hyväksikäyttäjä*.

1.4 Tutkielman metodi ja lähteet

Tutkielmassa valittu tutkimusmetodi on lainoppi. Lainopin eli oikeusdogmatiikan tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus, jolloin tutkimuskysymystä tarkastellaan voimassa olevien oikeusnormien kautta.¹⁴ Tutkielmassa hyödynnetään lainopillista menetelmää tulkitsemalla ja systematisoimalla tutkielman tavoitteiden ja tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia oikeussääntöjä. Oikeuslähteiden tulkinnan keinoin tutkielmassa tarkennetaan relevantin sääntelyn sisältöä ja arvioidaan sitä, mihin sääntelyn soveltamisen rajat mahdollisesti ulottuvat. Systematisoinnilla edistetään puolestaan mahdollisimman johdonmukaisen kokonaisuuden luomista.

Oikeustilaa vallitsevan epäselvyyden selkeyttämisessä ja voimassa olevan oikeuden säännösten tulkitsemisessä ja systematisoinnissa on hyödynnetty keskeisinä lähteinä kansallista lainsäädäntöä, lainvalmisteluasiakirjoja, kansainvälistä sääntelyä ja siitä kirjallisuudessa esitettyjä tulkintoja, rankaisemattomuusperiaatetta koskevia *soft law* -tasoisia ohjeita ja suosituksia, oikeuskirjallisuutta, viimeaikaista tutkimustietoa tuomionpurkua koskien sekä oikeuskäytäntöä. Ylimääräisen muutoksenhaun soveltumisolottuvuutta koskevaa tulkintaa haastavoittaa oikeuslähteiden suppeus, sillä sääntelyn esityöt eivät avaa aukottomasti

---

¹⁴ Hirvonen 2011, s. 21–22; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 13–14.

lainsäätäjän tarkoitusta ja ennakkopäätöksiä on julkaistu vajavaisesti.¹⁵ On siten huomionarvoista, ettei tutkielman tutkimuskysymykseen saada suoraa vastausta oikeuskäytäntöä tarkastelemalla, sillä tuomionpurun pääasiallisena instanssina toimiva korkein oikeus ei ole tutkielmaa kirjoitettaessa julkaissut yhtäkään ennakkoratkaisua, jossa olisi ollut kyse jälkikäteisesti ilmi käyneestä teon taustalla vaikuttaneesta ihmiskaupasta.

Tutkielmassa aihepiiriä on haluttu lähestyä puhtaasti lainsäädännöllisen näkökulman ohella myös käytännönläheisesti kytkemällä tarkastelu siihen yhteiskunnalliseen tilaan, jossa sääntelyä sovelletaan. Yksin tuomionpurkusäännöksen tarkastelun ei ole katsottu antavan tosiasiallista kuvaa tuomionpurun mahdollistumisesta, sillä se, että jokin on mahdollista puhtaasti lainsäädännön valossa, ei vielä riittävällä tavalla osoita, että käytäntö vastaisi teoriaa. Käytännön soveltamistilanteissa ilmenevien mahdollisten oikeudellisten haasteiden tai esteiden huomiotta jättäminen johtaisi siihen, että tutkielmassa aiheesta koostetut päätelmät jäisivät varsin teoreettiselle sekä pintapuoliselle tasolle. Painopiste tutkielmassa on tältä osin käytännöllisessä lainopissa¹⁶, jossa tarkastellaan ja tehdään huomioita oikeustodellisuudesta. Rankaisemattomuusperiaatetta sekä tuomionpurkua koskevaa tutkimustietoa ja -kirjallisuutta käytännönläheisesti arvioimalla pyritään tukemaan aihepiirin kokonaisvaltaista ja pintaa syvempää tarkastelua. Mahdollisten tuomionpurkua kuormittavien oikeudellisten haasteiden tai esteiden esiin tuomisessa ei ole kuitenkaan kyse tyhjentävästä katsauksesta.

Tutkielmaa voidaan luonnehtia rikosprosessioikeudelliseksi, sillä siinä on vahvoja kytköksiä rikosoikeuteen sekä rikosprosessiin.¹⁷ Puhtaasti aineellinen rikosoikeudellinen tarkastelu on keskittynyt lähinnä tuomitun teon ja ihmiskaupan välisen yhteyden ja käytetyn pakon tarkasteluun. Tutkielmassa on samanaikaisesti myös kiinnekohtia kriminaalipoliittisesti latautuneeseen rikoslainoppiin ja siinä huomioidaan paikoin kriminaalipoliittisia näkökohtia.¹⁸

---

¹⁵ Koponen 2017, s. 5–6. On kuitenkin huomioitava, että viime vuosien aikana oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty enenevässä määrin huomiota juuri ylimääräiseen muutoksenhakuun.

¹⁶ Ks. enemmän Aarnio 1989 s. 53–57 sekä Määttä 2018, s. 17.

¹⁷ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 22–25.

¹⁸ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 14.

2 Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa ja rankaisemattomuusperiaate

2.1 Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa ihmiskaupan muotona

Viime vuosikymmenten aikana on tapahtunut paljon edistystä ihmiskaupan vastaisten toimien rintamalla niin kansainvälisellä kuin kansallisella tasolla. Kansainvälisiä velvoitteita ja kansallista muutostarvetta seuraten ihmiskauppa on kriminalisoitu Suomessa rikoslain (39/1889; jäljempänä RL) 25 luvun 3 ja 3a §:ssä (650/2004).¹⁹ Ihmiskauppasäännökset on sijoitettu rikoslaisissa vapautteen kohdistuvia rikoksia koskevaan 25 lukuun, onhan kyse rikoksesta, jossa rikoksenteijä puuttuu uhrinsa vapautteen saattamalla tämän erinäisin keinoin hyväksikäytön kohteeksi usein siten, että rikoksenteijä hyötyy toiminnastaan taloudellisesti.²⁰

Ihmiskauppaan lukeutuu kattavasti monenlaista kontrolliin perustuvaa hyväksikäyttöä ja henkilön alistamista valta-asemaa hyödyksi käyttäen. Nykyisellään rikoslain ihmiskauppaa koskeva tunnusmerkistö sisältää edellytyksen kolmen elementin läsnäolosta. Näitä elementtejä ovat rikokseen käytettävä keino, rikoksen tekotapa sekä tarkoitus käyttää uhriaan hyväksi.²¹ Jotta hyväksikäyttäjän toimintaa arvioitaisiin juuri ihmiskauppana, tulisi lähtökohtaisesti kaikkien edellä mainittujen olla käsillä.²² Säännöksen mukaisina hyväksikäyttötarkoituksina on nimetty ensinnäkin henkilön saattaminen RL 20:10 kohdassa 1 tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi taikka pakkotyöhön. Tämän lisäksi säännös sisältää yleisluontoisemman viittauksen henkilön saattamisesta muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Vaikka alun perin kansallista ihmiskauppasäännöstä säädettäessä lain esitöissä ihmisarvoa loukkaavilla olosuhteilla viitattiin lähinnä orjuuteen verrattaviin käytäntöihin, rikoslakia uudistettaessa ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden piirin katsottiin kattavan myös nimenomaisesti hyväksikäytön rikollisessa toiminnassa.²³ Vaikka hyväksikäyttöä rikollisessa toiminnassa ei olekaan siten nimellisesti yksilöity rikoslaisissa tekstitasolla ihmiskaupan tarkoitukseksi, on sen katsottu kuitenkin lukeutuvan ihmisarvoa

---

¹⁹ HE 34/2004 vp, s. 6: Rikoslain ihmiskauppasäännökset perustuvat Palermon yleissopimuksen (SopS 20/2004) ihmiskauppaa koskevaan lisäpöytäkirjaan (SopS 71/2006) sekä Euroopan Unionin puitepäätökseen (2002/629/YOS) ihmiskaupan torjunnasta. Osa lisäpöytäkirjan ja puitepäätöksen kieltämistä tekotavoista on tullut Suomessa aikaisemmin arvioituksi ihmisryöstönä; Roth 2007, s. 419.

²⁰ HE 34/2004 vp, s. 92; Roth 2010, s. 286.

²¹ Ks. enemmän ihmiskauppaa koskevista keinoista, tekotavoista ja tarkoituksesta Matikkala 2023, s. 486–491.

²² Tästä muodostavat poikkeuksen alaikäiset, joiden osalta RL 25:3.3 mukaisesti riittää, että tekotapa ja tarkoitus täyttyvät; Ks. enemmän HE 34/2004 vp, s. 99; KKO 2015:89, kohta 41.

²³ Hyväksikäytöksi katsottavien tekojen ala on laajentunut ihmiskauppadirektiivin myötä siten, että hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa on katsottu hyväksikäytöksi ihmiskaupan tarkoituksessa. Ks. soveltamisalan laajentumisesta HE 34/2004 vp, s. 97 ja HE 103/2014 vp, s. 25.

loukkaaviin olosuhteisiin. Rikoslakia uudistettaessa on pidetty ongelmallisena, ettei lainsäädännössä ole kyetty nimeämään tyhjentävästi niitä tapoja, joilla uhreja saatetaan hyväksikäyttää. Ihmiskaupaan lukeutuvien hyväksikäytön muotojen muuttuessa ja lisääntyessä on pidetty kuitenkin tarkoituksenmukaisena, että ihmiskaupan uudet muodot lukeutuisivat ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden piiriin.²⁴ Tästä niputuksesta on kuitenkin seurannut käytännössä se, ettei lain esitöissä ole liiakseen kuvattu sitä, mitä rikollisessa toiminnan hyväksikäytön osalta tunnusmerkistön eri elementtien täyttymiseltä edellytetään.²⁵ Tämä on jättänyt osaltaan huomattavasti tulkinta- ja harkintavaltaa säännöksiä tehtävissään soveltaville viranomaisille. Samanaikaisesti erilaisten tulkinnallisten kysymysten selvittäminen ja soveltamiskynnyksen asettuminen on jätetty oikeuskäytännön varaan.

Henkilön hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa ja siitä hyötyminen on yksi ihmiskaupan muodoista, jolla viitataan tilanteisiin, joissa uhri joutuu esimerkiksi uhkailun, painostuksen, riippuvaisen aseman hyväksikäytön taikka muiden vaihtoehtojen puutteen vuoksi osallistumaan tai tekemään rikoksen tai muun lainvastaisen teon.²⁶ Mahdollisten rikosten kirjo on laaja, ja kyse voi olla muun muassa omaisuus- tai huumausainerikoksista, maahantulon tai maassaolon edellytysten rikkomisesta taikka muusta vastaavasta taloudellisesti kannattavasta sekä kansallisen rikoslain perusteella rangaistavasta menettelystä.²⁷ Rikollinen toiminta voi käsittää myös muiden henkilöiden saattamisen hyväksikäytön piiriin, jossa on itsekin uhrina. Tällaisessa hyväksikäytön kierteessä ihmiskaupan uhria saatetaan käyttää niin sanotusti rikoksenteon välineenä manipuloimalla tai muutoin pakottamalla tämän osallistumaan uusien uhrien rekrytointiin tai hyväksikäyttöön.²⁸ Rikollisuuteen pakottamisen on myös havaittu olevan yhteydessä katu- ja jengirikollisuuteen sekä siihen kytkeytyviin väkivaltatekoihin.²⁹ Tyhjentävästä listauksesta ei kuitenkaan ole kyse, eikä mitään rikoksia ole rajattu hyväksikäytön kattaman toiminnan ulkopuolelle.³⁰ Se, mikä katsotaan rikolliseksi toiminnaksi, on yhteydessä siihen, mitkä teot on säädetty kansallisessa rikoslaissa rikokseksi. Näin ollen maakohtaisia eroja voi olla sen suhteen, miten suppeasti tai laajasti hyväksikäyttö rikollisessa

---

²⁴ Koskenoja – Ollus – Roth – Viuhko – Turkia 2018, s. 73–74.

²⁵ *Ibid.*, s. 78.

²⁶ Schloenhardt – Towler 2016, s. 13; Torres – Villacampa 2017, s. 393.

²⁷ Jovanovic 2017, s. 66–67: Jovanovic on jaotellut toiminnan kohteena olevat rikokset kolmeen erilliseen havainnollistavaan ryhmään *purpose offence*, *status offence* sekä *secondary offence*. Ks. myös vastaavanlaisesta ryhmittelystä Schloenhardt – Markey-Towler 2016, s. 13–15: Kirjoittajat käyttävät erittelyssä termejä *status offence*, *consequential offence* sekä *libertation offence*. Ks. myös Torres – Villacampa 2017, s. 293–394.

²⁸ Pihlaja 2024 b, s. 64; Jovanovic, s. 65; Piotrowicz – Sorrentino 2016, s. 18.

²⁹ Pihlaja 2024a, s. 16.

³⁰ Vrt. rankaisemattomuusperiaatteen soveltamisen rajat.

toiminnassa nähdään. Esimerkinomaisesti voidaan mainita prostituutio, joka on, toisin kuin Suomessa, määritelty rikokseksi useissa maissa. Tämä eroavaisuus näkyy vahvasti rikollisuuteen pakottamista ja rankaisemattomuusperiaatetta koskevassa tutkimuksessa.³¹ Taloudellinen hyöty tai kannattavuus ei ole edellytys toiminnalle, mutta se on silti tyypillisesti huomattavana vaikuttimena hyväksikäytön taustalla. Mahdollisen rikoksista saatavan taloudellisen hyödyn osalta on huomionarvoista, että rikoksista hyötyy muu henkilö kuin rikokseen pakotettu uhri.³²

Rikoslain ihmiskauppasäännöksessä esitetyt teon tarkoitukset eivät sulje toisiaan pois, vaan yksittäinen teko voi täyttää useammankin hyväksikäyttötarkoituksen.³³ On siten ymmärrettävä, ettei ihmiskaupan muotoja tai tarkoituksia voida kaikissa tilanteissa puhtaasti erotella toisistaan³⁴, vaan työperäiseen tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön taikka pakkoavioliittoon saattaa liittyä myös rikoksiin pakottamista.³⁵ On myös huomioitava, että yksittäisessä tilanteessa toiminta, joka on alkanut tietyllä tavalla, voi ajan kuluessa muuttua muotoaan.

Vaikka hyväksikäytölle rikollisessa toiminnassa on tyypillistä sen piiloon jäävä luonne, on sen tästä huolimatta arvioitu olevan maailmanlaajuisesti kolmanneksi yleisin ihmiskaupan muoto.³⁶ Tämän lisäksi UNODC:n viimeisimmän raportin perusteella juuri Länsi- ja Etelä-Euroopan alueella, johon raportissa myös Suomi lukeutuu, on hyväksikäytön rikollisessa toiminnassa havaittu lisääntyneen huomattavasti.³⁷ Suomessa hyväksikäytön muodon esiintyvyydestä ei ole tarkkaa tietoa. Esitutkintaviranomaisten tilastot eivät anna aitoa kuvaa siitä, missä määrin hyväksikäyttöä rikollisessa toiminnassa esiintyy, eikä ihmiskaupan kyseistä muotoa koskevaa oikeuskäytäntöä Suomessa juurikaan ole.³⁸ Suomessa ihmiskaupan esiintyvyyden osalta apua tarkasteluun voidaan saada muun muassa Auttamisjärjestelmän säännöllisesti julkaistavista puolivuotis- ja vuosikatsauksista. Viimeisimpien katsausten perusteella alkuvuoden 2024

---

³¹ Ks. esim. Cross 2013.

³² Pihlaja 2024b, s. 64.

³³ Koivukari – Korkka-Knuts – Mahmood - Melander 2022, s. 110.

³⁴ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 30; Tapauksessa KKO 2014:80 on ollut kyse törkeästä ihmiskaupasta. Uhria pakotettiin hankkimaan tämän hyväksikäyttäjälle taloudellista hyötyä muun muassa rikoksin sekä pakottamalla hänet prostituutioon.

³⁵ Jokinen – Pekkarinen 2023, s. 55.

³⁶ UNODC 2021, s. 34–35.

³⁷ UNODC 2023, s. 155–157: Kansallisten viranomaisten havaitsemien ja UNODC:lle raportoimien rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyjen sekä sekamuotoisen hyväksikäytön uhrien määrä on kasvanut jopa 47 %.

³⁸ Koivukari – Korkka-Knuts – Mahmood - Melander 2022, s. 100–101: Selvityksessä käytetyistä tutkimusaineistosta on ilmennyt, että rikollisuuteen pakottamista ilmenee, mutta tapauksista on ollut saatavilla vain vähän tietoa ja esitutkintoja on vain harvoin toimitettu loppuun. Tämä on saattanut olla seurausta mm. näytön keräämiseen liittyvistä haasteista.

aikana Auttamisjärjestelmän asiakkuuteen on otettu kaksi rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyä, kun taas vuoden 2023 aikana vastaava luku on ollut viisi. Hyväksikäyttö on tapahtunut osin ulkomailla ja osin Suomessa.³⁹ Kaikista asiakkaista juuri rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyjä on ollut tuoreimman katsauksen perusteella 26.⁴⁰ Tunnistettujen uhrien kokonaismäärä ei osoita tilanteen vakavuutta, sillä vain osa rikollisuuteen pakotetuista hakeutuu tai ohjautuu Auttamisjärjestelmän piiriin. Viranomaisiin kohdistuvan korkean yhteydenottokynnyksen vuoksi rikosten uhrien tukijärjestöjen tiedot voivat antaa hyväksikäytön muodon esiintyvyydestä tarkempaa osviittaa, joskin on huomioitava, etteivät kaikki uhrit ole kuitenkaan yhteydessä tukijärjestöihin tai muihinkaan ulkopuolisiin tahoihin.

2.2 Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate

2.2.1 Keskeinen oikeudellinen perusta

Rikolliseen toimintaan pakotettu ihmiskaupan uhri saattaa joutua tekemänsä rikoksen seurauksena rikosprosessin kohteeksi epäillyn, syytetyn ja viime kädessä tuomitun asemassa. Näin siitakin huolimatta, että uhriin on saatettu kohdistaa monimuotoisesti erilaista pakottamista siten, ettei tällä ole ollut tilanteessa tosiasiallista mahdollisuutta toisin toimimiseen. Tätä taustaa vasten on syntynyt rankaisemattomuusperiaate, joka perustuu ajatukseen, ettei rikokseen pakotettua ihmiskaupan uhria tulisi syyttää taikka rangaista tämän oman tahtonsa vastaisesti tehdystä rikoksesta.⁴¹ Kansainvälisissä keskusteluissa esiin nousseella periaatteella tavoitellaan ihmiskaupan uhrin suojaamista raskaalta oikeusprosessilta sekä viime kädessä rangaistukselta, kun rikos on tehty uhriin kohdistetun hyväksikäytön seurauksena. Kyse on ihmiskauppaa koskevan uhrikeskeisen lähestymistavan kulmakivestä.⁴²

Rankaisemattomuusperiaatteen oikeudellinen perusta on kansainvälisissä sopimuksissa. Periaatteesta säädettiin ensimmäisen kerran ihmiskauppayleissopimuksessa, jonka 26 artiklan mukaisesti osapuolet säätävät oikeusjärjestelmänsä peruseriaatteiden mukaisesti mahdollisuudesta jättää ihmiskaupan uhrit rankaisematta heidän osallisuudestaan lainvastaiseen toimintaan siltä osin kuin heidät on pakotettu siihen.⁴³ Ihmiskauppayleissopimuksessa on säädetty siten mahdollisuudesta jättää uhri rankaisematta, jolloin kyse on lähinnä tuomioistuimelle osoitetusta ratkaisusta. Rikollisuuteen pakotettujen

---

³⁹ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2024, s. 7; Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023b, s. 6.

⁴⁰ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2024, s. 11.

⁴¹ Ks. esim. Piotrowicz – Sorrentino 2016, s. 5; Carosell – Scarabello – Semprebon 2021, s. 190–191.

⁴² Hannonen – Kainulainen 2023; ICAT 2020, s. 1; UNODC 2020, s. 45.

⁴³ Ks. enemmän sopimuksen osapuolille jätetystä harkintavallasta Euroopan neuvosto 2005, kohta 274.

uhrien turvaa laajennettiin edelleen ihmiskauppadirektiivillä, jonka 8 artiklan mukaan jäsenvaltioiden tuli oikeusjärjestelmiensä peruseriaatteita noudattaen toteuttaa tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen, että toimivaltaisilla kansallisilla viranomaisilla on mahdollisuus jättää ihmiskaupan uhrit syyttämättä tai seuraamuksetta osallistumisesta rikolliseen toimintaan, johon heidät on pakotettu suorana seurauksena hyväksikäytön kohteeksi joutumisesta. Direktiivi on käytännössä vahvistanut sen, että rankaisemattomuusperiaatteen soveltaminen on mahdollista jo ennen oikeudenkäyntivaihetta.

Kansainvälisten sopimusten ohella rankaisemattomuusperiaate saa tukea myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytännöstä sekä *soft law* -instrumenttien suosituksista ja ohjeistuksista.⁴⁴ EIT on antanut merkittävän ratkaisun V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta rankaisemattomuusperiaatteeseen liittyen. Ratkaisu on koskenut kahta alaikäistä, jotka kumpikin tahoillaan tulivat pakotetuksi kannabiksen viljelyyn. Vaikka kansallinen ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta vastannut taho oli tunnistanut alaikäiset ihmiskaupan uhreiksi, oli syyttäväviranomainen arvioinut tästä poiketen, ettei kyse ollut ihmiskaupan uhreista, jolloin kumpikin uhri tuli tuomituksi huumausainerikoksesta vankeusrangaistukseen. EIT on ratkaisussaan katsonut, että vaikkei kumpikaan ihmiskauppayleissopimus tai -direktiivi sisällä yleistä kieltoa syyttää ihmiskaupan uhria, voi uhrin syyttäminen olla ristiriidassa ihmiskaupan uhrien suojeluvollisuuden kanssa, mikäli jäsenvaltio on ollut taikka olisi pitänyt olla tietoinen henkilön asemasta ihmiskaupan uhrina.⁴⁵ Ratkaisun perusteluissa ei selvitetä tarkemmin, missä tilanteessa jäsenvaltion oletetaan tienneen taikka olisi pitänyt tietää teon taustalla vaikuttaneesta ihmiskauppatilanteesta. Sen sijaan ratkaisussa tuodaan esille, että ihmiskaupan uhrin asemasta tulisi tehdä arvio jo ennen päätöstä tämän syyttämisestä.⁴⁶ Ratkaisu on asettanut valtioille velvollisuuden tunnistaa ihmiskaupan uhreja rikosprosessissa ja harkita, onko syyttäminen uhrien suojeluvoitteen kannalta hyväksyttävää.⁴⁷

Ratkaisussa Rantsev v. Kypros ja Venäjä EIT on arvioinut puolestaan valtioiden vastuuta ihmiskaupan uhrien suojelemisessa. Velvollisuus suojella uhreja on asettanut vaatimuksia sille, miten viranomaisten tulisi toimia yksittäistapauksissa. Tuomion perusteluista käy ilmi, että

⁴⁴ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 50: Soft law -instrumentit auttavat periaatetta koskevassa tulkinnessa. Niissä on myös muun muassa kiinnitetty huomiota rankaisemattomuusperiaatteen vaikutukseen uhrin tultua lainvoimaisella tuomiolla tuomituksi pakotettuna tehdystä rikoksesta. Ks. esim. Mullaly 2021, s. 3; YK: n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 2331 (2016).

⁴⁵ V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta 16.2.2021, kohta 159.

⁴⁶ V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta 16.2.2021, kohta 161.

⁴⁷ Wild 2021, s. 303; Mennim 2023, s. 318.

yksittäisessä tilanteessa viranomaisilla on velvollisuus ryhtyä asianmukaisiin toimiin uhrin suojelemiseksi, mikäli he ovat tietoisia tai heidän olisi pitänyt olla tietoisia olosuhteista, jotka antavat uskottavan syyn epäillä ihmiskauppaa tai vaaraa siitä.⁴⁸

Vaikka eurooppalaisista sopimusinstrumenteista välittyy käsitys, etteivät säännökset luo suoraa velvoitetta pidättäytyä ihmiskaupan uhrien rankaisemisesta ja riittävää sanamuodon mukaisesti vaikuttaisi olevan, että kansallinen oikeusjärjestelmä mahdollistaa keinot, joilla rankaisematta jättäminen lähinnä onnistuisi⁴⁹, on säännöksiä tulkittava yhdessä EIT:n ratkaisukäytännön kanssa siten, että pelkkä mahdollisuus periaatteen soveltamisesta ei ole riittävää, vaan periaatetta tulee tosiasiallisesti soveltaa käytännössä.⁵⁰ Kokonaisuudessaan voidaan katsoa, että lainsoveltajat on velvoitettu vähintäänkin arvioimaan periaatteen soveltumista soveltuviissa tapauksissa.

Tutkielmaa kirjoitettaessa on annettu uusi direktiivi (EU) 2024/1712, jonka kansallisen täytäntöönpanon määräaika on 15.7.2026.⁵¹ Muutoksilla laajennetaan rankaisemattomuusperiaatteen soveltamisalaa kaikkeen laittomaan toimintaan, johon uhrin on pakotettu ihmiskaupan seurauksena. Direktiivissä on lisäksi korostettu rankaisemattomuusperiaatteen sanomaa, ettei rikollisuuteen pakotettuja pidetä teoista vastuullisina.⁵² Tutkielmaa kirjoitettaessa ei ole vielä täysin selvää, seuraako direktiivistä erityisiä muutoksia Suomessa valittuun tapaan toteuttaa rankaisemattomuusperiaatetta. Direktiiviä neuvoteltaessa myös tuomionpurkuun liittyvää tematiikkaa on sivuttu yhdessä rankaisemattomuusperiaatteen kanssa, ja tuomionpurkua koskevaa momenttia on ehdotettu sisällytettäväksi direktiiviin.⁵³ Ehdotus ei ole kuitenkaan mennyt tältä osin läpi.

Ihmiskauppaleysohjeissa sekä -direktiivissä rankaisemattomuusperiaatteen soveltamisen aikaulottuvuus vaikuttaa puhtaasti sanamuotoa tulkiten koskevan aikaa ennen tuomion antamista. Säännöksissä ei sen sijaan oteta suoranaisesti kantaa siihen, miten, jos ollenkaan, periaatetta tulisi soveltaa tilanteissa, joissa henkilö on jo tuomittu rikoksesta, johon tämä on pakotettu ihmiskaupan seurauksena, mutta muutoksenhauille varattu aika on ehtinyt kulua

---

⁴⁸ Rantsev v. Kypros ja Venäjä, kohdat 286–287.

⁴⁹ Ks. esimerkiksi Hoshi 2013, s. 59.

⁵⁰ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 49 ja 158.

⁵¹ Direktiivi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta tehdyn direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta (COM(2022) 732), (EU 2024/1712).

⁵² Direktiivi EU 2024/1712, kohta 14.

⁵³ Euroopan parlamentti 2023, s. 17.

umpeen. Tämä ei ole ongelmatonta, sillä vaikka rankaisemattomuusperiaate onkin saanut laaja-alaisesti hyväksyntää kansainvälisesti, liittyy sen soveltamiseen vielä paljon haasteita, ja on uhreja, jotka ovat tulleet ja yhä tulevat rankaisemattomuusperiaatteen asteittaisesta vakiintumisesta ja vahvistumisesta huolimatta syytetyksi, tuomituksi, vangituksi ja mahdollisesti jopa karkotetuksi rikoksen seurauksena ilman, että heidän asemalleen ihmiskaupan uhrina annetaan rikosprosessin yhteydessä merkitystä.⁵⁴ Rikosasiassa annetun tuomion lainvoimaistumista seuraavaa aikaa koskien rankaisemattomuusperiaatteelle on annettu merkitystä etenkin *soft law* -instrumenteissa. Tähän palataan tutkielmassa jäljempänä kappaleessa 4.1. Tätä ennen tutkielmassa kuitenkin selvitetään oikeusperiaatteen soveltamisen edellytyksenä teon ja ihmiskaupan välistä yhteyttä sekä periaatteen ulottuvuuksia, joilla on kiinnekohtia myös tuomionpurkuun.

2.2.2 Teon ja ihmiskaupan välinen yhteys

Hyväksikäytön rikollisessa toiminnassa ja sen myötä rankaisemattomuusperiaatteen soveltamisen kannalta olennaista on rikoksen ja ihmiskaupan uhrin hyväksikäytön välisen yhteyden eli käytännössä tilanteessa uhriin kohdistetun ja tekoon johtaneen pakon tarkastelu. Rankaisemattomuusperiaatteen soveltamisen näkökulmasta on olennaista selvittää, mitä tällaisella yhteydellä tarkoitetaan ja miten rikolliseen toimintaan pakottaminen tulee ymmärtää.

Rankaisemattomuusperiaatteessa ei ole kyse ehdottomasta ja kokonaisvaltaisesta syytesuojasta, vaan sen soveltaminen edellyttää oikeusprosessin kohteena olevan rikoksen ja ihmiskaupan välistä yhteyttä.⁵⁵ Tällä viitataan siihen, että yksittäisen rikoksen taikka yleisemmin rikolliseen toimintaan ryhtymisen tai osallistumisen voidaan arvioida olleen seurausta ihmiskaupasta, eikä henkilö olisi syyllistynyt rikokseen tai rikoksiin vapaasta tahdostaan. Rikoksen ja ihmiskaupan uhrin kokeman hyväksikäytön välinen yhteys on kytkeytynyt ihmiskauppasäännöksissä lueteltujen keinojen käsillä oloon.⁵⁶

Yhteyden käsillä oloa arvioitaessa huomio tulee kiinnittää uhriin kohdistettuun kontrolliin. Hyväksikäyttäjää voi hyödyntää tilanteessa moninaisia kontrollin keinoja, joilla uhri alistetaan hyväksikäyttötilanteeseen, joskin samaisia kontrollin keinoja käytetään hyväksi myös siinä, että

---

⁵⁴ Jovanovic 2017, s. 42.

⁵⁵ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 13 ja 160; Jovanovic 2017, s. 67; Schloenhardt – Markey-Towler 2016, s. 11; Rodriguez-Lopez 2024.

⁵⁶ Euroopan neuvosto 2005, kohta 273: Ihmiskauppapyleissopimuksen selitysmuistion mukaan pakottamisella tarkoitetaan vähintään ihmiskaupan tunnusmerkistöä tarkoitettuja keinoja.

uhri ei pääse irtautumaan tilanteesta turvallisesti.⁵⁷ Kontrollin moninaisuudella viitataan siihen, että se voi olla muun muassa henkistä, taloudellista taikka fyysistä. Yhdistävänä tekijänä on lähinnä se, että kontrollin kohteena oleva uhri on saatettu asemaan, jossa tällä ei ole tosiasiallista mahdollisuutta toimia toisin ilman vakavia seurauksia. Vain osassa tapauksista ihmiskaupan uhria hallitaan fyysisesti tämän vapautta rajoittamalla taikka muutoin väkivallan keinoin. Tosiasiassa uhriin kohdistettu kontrolli on tyypillisesti ulkopuolisille näkymätöntä, jolloin puhutaan psykologisesta kontrollista.⁵⁸ Uhrien tunnistamista ja ihmiskaupparikoksissa rikosvastuun toteutumista vaikeuttaa osaltaan se, että kyse on usein niinkin hienovaraisesta toiminnasta, että ihmiskaupan viitteitä on päältä päin vaikea havaita. Toiminnasta ei välttämättä jää minkäänlaisia fyysisiä merkkejä eikä hyväksikäytöstä siten ole aina saatavissa riittävästi näyttöä. Haaste kerätä asianomistajan kertomuksen lisäksi riittävästi näyttöä vaikeuttaakin merkittävästi henkiseen kontrolliin perustuvan pakottamisen toteen näyttämistä sekä sen myötä rikosvastuun toteutumista.

Rikoksen ja ihmiskaupan uhrin tilanteen välisestä yhteydestä ovat kirjoittaneet muun muassa Piotrowicz ja Sorrentino. Kirjoittajat ovat arvioineet, että yhteyden vaikuttaessa riittävän selvältä, voidaan rankaisemattomuusperiaatetta soveltaa rikosprosessin yhteydessä.⁵⁹ Se, milloin yhteyden voidaan arvioida olevan riittävän selvä, on arvatenkin kytköksissä erityisesti tilanteen olosuhteiden ominaispiirteisiin sekä saatavilla olevaan näyttöön. Tilanteissa, joissa teon ja ihmiskauppatilanteen välinen yhteys vaikuttaa puolestaan etäisemmältä, on oikeuskirjallisuuden perusteella edellytetty käytetyn voimakkaammaksi kuvailtavaa pakkoa.⁶⁰

Rankaisemattomuusperiaatetta koskevissa kansainvälisissä instrumenteissa on käytetty termiä *pakottaminen*.⁶¹ Käsitteen sisältöä ei ole määritelty kansallisesti juuri rankaisemattomuusperiaatteeseen liittyen, joskin pakottaminen on muutoin käsitteenä rikosoikeudessa tuttu.⁶² Tulkinta-apua ei saada myöskään esimerkiksi ihmiskauppadirektiivistä, joka ei ota kantaa siihen, minkälaista ja kuinka voimakasta pakottamista edellytetään periaatteen soveltumiseksi.⁶³ Periaatteen tulkinnassa on kuitenkin

⁵⁷ Pihlaja 2024a, s. 10.

⁵⁸ LaVM 15/2014 vp, s.3; Aronowitz 2009, s. 2–3; Pihlaja 2024a, s. 10; Roth 2011, s. 975: Oikeuskirjallisuudessa on vakiintuneesti katsottu myös hienovaraisempien psykologisin pakotuskeinoin toteutettujen kontrollin muotojen riittävän kontrollin muodostamiseksi.

⁵⁹ Piotrowicz – Sorrentino 2016, s. 17; Ks. myös Jovanovic 2017, s. 68.

⁶⁰ *Ibid*, s. 82; Villacampa – Torres 2019, s. 5; Jovanovic 2017, s. 69.

⁶¹ Käsite esiintyy ihmiskauppaleyssopimuksessa, -direktiivissä sekä ILO:n vuoden 2014 pöytäkirjassa.

⁶² Rikoslaisissa on kriminalisoitu pakottaminen, ks. RL 25:8, minkä lisäksi pakkoelementti liittyy moneen muuhunkin rikoksen tunnusmerkistöön.

⁶³ Jovanovic 2017, s. 67.

pidetty keskeisenä, että pakottaminen ymmärretään laajasti, sillä vaikka näennäisesti ihmiskaupan uhri onkin syyllistynyt rikokseen, on tämä todellisuudessa toiminut ilman autonomiaa tai valtaa omasta toiminnastaan.⁶⁴ Tuoreesta BIICL -raportista käy ilmi, että eri maissa suhtaudutaan varsin toisistaan poikkeavasti siihen, millaista yhteyttä rankaisemattomuusperiaatteen soveltamiseksi edellytetään. Kun joissakin maissa edellytetään nimenomaista näyttöä pakottamisesta tai pelottelusta, on toisaalla katsottu riittävän, että teko on ollut syy-yhteydessä sen tekijän asemaan ihmiskaupan uhrina.⁶⁵

Tutkielman rajatun laajuuden vuoksi ihmiskauppasäännöksessä lueteltujen eri keinojen määrittelyä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena. Todettakoon kuitenkin, että Hannonen ja Kainulainen ovat selvityksessään korostaneet, että etenkin painostamisella on oleellinen asema rankaisemattomuusperiaatteen näkökulmasta.⁶⁶ Painostamisella tarkoitetaan sellaisia epäasiallisia tahdonmuodostukseen vaikuttavia toimia, joilla rikoksentekijä vahvaan asemaansa perustuen voimakkaasti taivuttaa uhria. Siihen voi liittyä erinäisiä uhkaamisen ja kiristämisen piirteitä.⁶⁷ Koivukari ym. ovat tutkimuksessaan havainneet, että painostamisen soveltamiskynnys on asetettu oikeuskäytännössä varsin korkealle.⁶⁸ Pihlaja ja Piipponen ovat puolestaan kotimaisen SEIVE-hankkeen yhteydessä havainneet, että seksuaaliväkivaltaa kokeneiden ihmiskaupan uhrien kohdalla vakavan väkivallan uhka on korostunut niissä tapauksissa, joissa on ollut viitteitä seksuaaliväkivallan ohella myös hyväksikäytöstä rikollisessa toiminnassa.⁶⁹

Vaikka pakottamista linkittyen juuri rikollisuuteen pakottamiseen ihmiskaupan muotona ei ole määritelty kansallisesti eikä oikeuskäytännössä ole syntynyt vakiintunutta kantaa rankaisemattomuusperiaatteen soveltamista, kun rikos on tehty pakotettuna, apua tarkasteluun voidaan saada muualta kansallisesta lainsäädännöstä sekä oikeuskäytännöstä. Tarkastelun kohteeksi voidaan ottaa nimenomainen pakottamista koskeva rikossäännös RL 25:8 (21.4.1995/578).⁷⁰ Pakottamisesta tuomitaan se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai

---

⁶⁴ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 18, 40 ja 95; Hannonen – Kainulainen 2023; Sipilä 2024, s. 304; ETYJ 2013a, s. 11–12.

⁶⁵ BIICL 2023, s. 5: Raportissa puhutaan pakko- ja syy-yhteyksiperusteisesta lähestymistavasta.

⁶⁶ Hannonen – Kainulainen 2022, s.78.

⁶⁷ HE 103/2014 vp, s. 50.

⁶⁸ Koivukari – Korkka-Knuts – Mahmood - Melander 2022, s. 113–117.

⁶⁹ SEIVE-hanke on Rikosuhripäivystyksen selvitys sen asiakkuudessa olevien seksuaaliväkivaltaa kokeneiden ihmiskaupan uhrien tapauksista ja tilanteista. Ks. Piipponen – Pihlaja 2023, s. 25.

⁷⁰ RL 25:8 on yleissäännös, joka jää toissijaiseksi, mikäli laissa on muualla säädetty ankarampi rangaistus. Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa lukeutuu vakiintuneesti ihmiskaupan hyväksikäyttötarkoituksiin, jolloin rikollisuuteen pakottamisen yhteydessä pakottamisrikoksella ei ole itsenäistä merkitystä.

uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin. Vaikka ihmiskauppasäännöksiä keinoja mahdollistavat pakon ymmärtämisen laajemmin, voi rikosnimikettä koskevasta oikeuskäytännöstä kuitenkin saada viitteitä siitä, miten tuomioistuimet ovat tyypillisesti hahmottaneet pakon.

Pakottamiselle on annettu merkitystä korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä. Elintarvikemyymälän ryöstöön pakottamista ja lainkonkurrensia koskevan ratkaisun KKO 2017:57 perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että korkein oikeus on keskittynyt lähinnä rikosvastuun perustavaan pakottamiseen arvioidessaan sellaisen henkilön toimintaa, joka on pakottanut toisen rikolliseen toimintaan. Vaikka tapauksessa korkein oikeus on arvioinut pakottamisrikoksen tunnusmerkistön täyttyneen, ei rankaisemattomuusperiaatteeseen ole ratkaisun perusteluissa kiinnitetty huomiota eikä tilannetta ole arvioitu suhteessa ihmiskauppaan. Muutoinkaan mahdollista vapautumista rikosvastuusta ei ole arvioitu. Rikokseen pakotetun osalta käräjäoikeuden ryöstön syyksilukeva tuomio on jäänyt lainvoimaiseksi. Ratkaisun kohteena olevassa tilanteessa ryöstöön pakotettua henkilöä uhattiin vakavalla väkivallalla, sormien katkomisella. Hannonen ja Kainulainen ovatkin todenneet ratkaisun tiimoilta, että rikokseen pakotetun henkilön rankaisemattomuutta on vaikutettu arvioidun tiukemmin verrattuna rikosvastuun perustavaan pakottamiseen.⁷¹ Ratkaisu on siinä mielessä erityisen kiinnostava, että ryöstöön pakotettu henkilö on tuomittu ryöstöstä, vaikka samanaikaisesti näytön on katsottu riittäneen todistamaan henkilön tulleen pakotetuksi. Rikollisessa toiminnassa hyväksikäytön kohdalla on yleistä, että pakottamisesta ei ole jäänyt näyttöä etenkin, mikäli vaikuttimena on toiminut psykologinen kontrolli. Nyt käsillä olleessa tapauksessa kuitenkin harvinaisesti näyttöä on katsottu olleen riittävästi pakottamisrikoksesta tuomitsemiseksi.

Ratkaisussa KKO 2021:90 on puolestaan ollut kyse tilanteesta, jossa henkilö on ase ohimolla pakotettu surmaamaan veljensä teloitustyyliä. Ratkaisun perusteluista ilmenee, että näinkään voimakkaan pakon ei ole katsottu poistaneen tilanteesta tahallisuutta. Ratkaisussa henkilön on kuitenkin arvioitu toimineen pakkotilaa muistuttavissa olosuhteissa, mikä on toiminut syyllisyyttä lieventävänä tekijänä. Vaikka ratkaisussa tilannetta ei ole arvioitu ihmiskaupan näkökulmasta, indikoi se osin, miten rankaisemattomuusperiaatetta mahdollisesti arvioitaisiin pakotettuna tehtyjen erityisen vakavien rikosten kohdalla. Huomionarvoista on kuitenkin, että ihmiskaupparikokset tulisi nähdä prosessimaisena jatkumona eikä yksittäisenä

---

⁷¹ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 88.

tekona.⁷² Pakkotilasääntely, joka soveltuu lähinnä pistemäisiin sekä yksittäisiin tekoihin, ei siten takaa uhreille kaikkiin hyväksikäyttötilanteisiin soveltuvaa turvaa.

Ihmiskauppa on tyypillisesti prosessimainen rikos, jossa uhrin määräysvaltaan ottaminen on asteittaista.⁷³ Rikollisuuteen pakottamisessa voi olla kyse vain yksittäisestä teosta, mutta toisaalta kyse voi olla myös pidemmästä ajanjaksosta, jonka aikana uhri tulee pakotetuksi useampiin rikoksiin. Hannonen ja Kainulainen ovat korostaneet, että toiminnan toistuvan luonteen vuoksi arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota teon tai tekojen taustalla vaikuttaneeseen ympäristöön, eikä vain yksittäiseen pistemäiseen tekoon, joka on ajallisesti rajattu erilleen taustalla tekoon johtaneista olosuhteista.⁷⁴ Hyväksikäytölle on tyypillistä, että käytetyt keinot vaihtelevat lievempien sekä voimakkaampien pakottamisen keinojen välillä.⁷⁵ Keinon tai keinojen ei edellytetä olleen läsnä tilanteessa jo alusta lähtien, vaan myös tekoon alun perin suostuneen henkilön voidaan katsoa tulleen pakotetuksi siihen, mikäli tämän ei ole annettu irtautua toiminnasta.⁷⁶ Vaikka tilanne olisikin siten alkanut vapaaehtoisuuteen perustuen, voi se edetessään muuttua jopa ihmiskaupan tunnusmerkit täyttäväksi toiminnaksi. Rikoskokonaisuutta selvittäessä on toisaalta myös huomioitava, ettei kaikkien tekojen taustalla ole välttämättä ollut vaikuttimena uhriin kohdistettu kontrolli, vaan kokonaisuuteen voi lukeutua myös sellaisia tekoja, jotka henkilö on tehnyt oma-aloitteisesti.⁷⁷ Tällöin arvioitaessa rankaisemattomuusperiaatteen soveltamista, on yksilöitävä ne rikokset, joissa teon taustalla on vaikuttanut ihmiskauppa. Rankaisemattomuusperiaatteen turvautumiseen yksittäisessä rikosprosessissa ei oikeuta myöskään yksin se, että uhriin on aikaisemmin kohdistettu ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön mukaisia keinoja, vaan hyväksikäytön ja yksittäisen rikoksen välillä tulee tosiasiaassa olla kausaalinen yhteys.⁷⁸

2.2.3 Rankaisemattomuusperiaatteen ulottuvuudet

Rankaisemattomuusperiaatteen soveltamisen näkökulmasta on olennaista tarkastella sen henkilöllistä sekä asiallista soveltamisalaa. Tällä viitataan lähtökohtaisesti siihen, keiden kohdalla periaatteen soveltaminen voi tulla kyseeseen ja millaisiin rikoksiin sekä seuraamuksiin se soveltuu.

---

⁷² Aronowitz 2009, s. 9.

⁷³ *Ibid*, s. 9-11; Pihlaja 2024a, s. 10.

⁷⁴ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 89–90.

⁷⁵ *Ibid*, s. 79.

⁷⁶ HE 103/2014 vp, s. 38.

⁷⁷ Piipponen – Pihlaja 2023, s. 68; Pihlaja 2024a, s. 21.

⁷⁸ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 80.

Rankaisemattomuusperiaatetta voidaan soveltaa yksittäisen rikosprosessin yhteydessä ihmiskaupan tai joissakin tilanteissa sen lähirikoksen uhrien kohdalla, kun uhri asemasta on saatu riittävästi selvitystä.⁷⁹ Selvityksellä tarkoitetaan muun muassa näyttöä ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön kannalta olennaisista seikoista sekä hyväksikäyttäjän tahdonilmaisusta rikoksen tekemiseksi. Se, millaista selvitystä voidaan pitää riittävänä, on periaatteen soveltamiskäytännön vähäisyyden vuoksi vielä varsin epäselvää. Voidaan kuitenkin todeta, ettei periaatteeseen vetoaminen edellytä henkilön virallista tunnistamista ihmiskaupan uhriksi Auttamisjärjestelmässä, asianomistajan asemaa ihmiskaupparikosta koskevassa rikosprosessissa eikä tuomioistuimen antamaa ihmiskauppatuomiota.⁸⁰

Hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa kattaa useita erityyppisiä tekoja, ja uhri saatetaan pakottaa tekemään tai osallistumaan rikoksiin, jotka vaihtelevat luonteeltaan sekä vakavuudeltaan.⁸¹ Merkittävä tekijä periaatteen soveltamisen osalta onkin, kuinka vakavien rikosten kohdalla periaate tulee yhä sovellettavaksi. Tämän kysymyksen osalta valtioilla on katsottu olevan harkintavaltaa.⁸² Ihmisoikeus- ja uhrikeskeinen näkökulma ihmiskaupan kontekstissa tukee täyttää vastuuvapautta eri rikoksista huomioiden rikokseen pakotetun vapaan tahdon puuttumisen.⁸³ Ei olekaan poissuljettu ajatus, että ihmiskaupan uhri saatetaan pakottaa erityisen vakavana pidettyyn rikokseen, kuten henkirikokseen.⁸⁴ Yleinen kanta vaikuttaa kuitenkin olevan, että rankaisemattomuusperiaatteen soveltaminen on keskitetty lähinnä vähäisiin rikkomuksiin tai vähintäänkin vakavimmat rikokset on rajattu sen soveltamisalan ulkopuolelle.⁸⁵ Kainulainen ja Hannonen ovat arvioineet rankaisemattomuusperiaatteen suhdetta vakaviin rikoksiin Suomessa. He ovat pitäneet Suomessa valittu rankaisemattomuusperiaatteen toteuttamistapa huomioon ottaen epätodennäköisenä, että

⁷⁹ Piotrowicz – Sorrentino 2016, s. 17; Hannonen – Kainulainen 2022, s. 128.

⁸⁰ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 27, 69 ja 160. Vrt. Stoaynova 2015, s. 227: Stoaynovan käsityksen mukaan periaatteen soveltaminen edellyttää virallista tunnistamista ihmiskaupan uhriksi.

⁸¹ US Department of State, 2014, s. 14: Raportissa on nostettu esiin mm. varkaudet, huumausaineiden laitton tuotanto ja kuljetus, prostituutio, terrorismi ja murha sellaisina rikoksina, joihin hyväksikäytön kohde on pakotettu syyllistymään.

⁸² Derencinovic 2014, s. 7 ja 19; Dettmeijer-Vermeulen – Esser 2017, s. 83; Piotrowicz – Sorrentino 2016, s. 18.

⁸³ BIICL s. 5: Raportissa rikoksen vakavuuteen perustuvaa rajoitusta ei pidetä ihmisoikeuslähtöisenä lähestymistapana, sillä rikokseen syyllistyneen uhrin näkökulmasta rikoksen luonteella ei ole merkitystä, kun teko on tehty ilman omaa vapaata tahtoa; Vrt. Piotrowicz – Sorrentino 2016, s. 19: Ihmisoikeus- tai uhrilähtöinen näkökulma on kirjoittajien mukaan kyseenalaistettavissa erityisen vaikeissa tapauksissa, kuten henkirikosten yhteydessä.

⁸⁴ Dettmeijer-Vermeulen – Esser 2017, s. 77: Kirjoittajat käsittelevät Alankomaista tapausta Mehak, jossa ihmiskaupan uhri tuli tuomituksi henkirikoksesta. Ks. myös kotimainen ratkaisu KKO 2021:90, joskin ratkaisussa asiaa ei ole arvioitu ihmiskauppana.

⁸⁵ BIICL 2023, s. 5; Ks. Esim. Yhdistyneen kuningaskunnan Modern Slavery Act 2015, 45 artikla, jossa vakavat rikokset on rajattu rankaisemattomuussäännöksen ulkopuolelle.

rankaisemattomuus toteutuisi vakavissa rikoksissa.⁸⁶ Tätä tukee myös edellä esiin tuotu korkeimman oikeuden ratkaisu, jonka perusteella vaikuttaa siltä, ettei hyvin voimakaskaan pakko vaikuta rikokseen pakotetun henkilön rankaisemattomuuteen. Oikeusperiaatteen tarkoitusperä huomioon ottaen on kuitenkin suositeltavaa, että myös vakavampien rikosten kohdalla arvioidaan rankaisemattomuusperiaatteen mahdollista soveltumista sitä suoraan sivuuttamatta. Vakavien rikosten kohdalla teon ja sen taustalla vaikuttaneiden olosuhteiden tosiasiallinen selvittäminen edellyttää tai ainakin puoltaa kuitenkin rikosasian käsittelyä tuomioistuimessa.

Rikosprosessi voi johtaa rikoslaissa säädettyyn seuraamukseen. Rankaisemattomuusperiaate nimensä mukaisesti ulottuu rikoksesta seuraavaan rikosoikeudelliseen rangaistukseen. Rankaisemattomuusperiaatetta ei ole kuitenkaan rajoitettu yksin rikosoikeudelliseen ulottuvuuteen, vaan sen on katsottu kattavan myös hallinnollisia seuraamuksia, joista merkittäviä ovat ihmiskaupan uhrien näkökulmasta etenkin rikokseen perustuva maasta karkottaminen sekä maahantulokielto.⁸⁷ Periaatteen ulottuminen rikosperusteisiin vahingonkorvausvaatimukseen puolestaan on yhä epäselvää oikeuskirjallisuuden valossa.⁸⁸ Ihmiskaupan uhrin syyttämistä ja tuomitsemisesta tämän pakotettuna tekemistä rikoksista aiheutuu myös muita epävirallisia seuraamuksia. Syyksi lukevasta tuomiosta seuraava rikosrekisteri voi vaikeuttaa muun muassa työpaikan saamista tai asunnon vuokraamista. Rankaisemattomuusperiaatteen soveltamisen voi arvioida ulottuvan välillisesti myös tällaisiin epävirallisiin seuraamuksiin.

2.3 Rankaisemattomuusperiaatteen toteutuminen Suomessa

2.3.1 Rankaisemattomuusperiaatteen soveltaminen osana Suomen oikeusjärjestelmää

Hannonen ja Kainulainen ovat tutkineet perustavanlaatuisesti rankaisemattomuusperiaatteen toteutumista Suomen rikosoikeudellisen säännösten puitteissa.⁸⁹ Kansainväliset instrumentit eivät ole asettaneet suoria velvoitteita sen osalta, miten periaatteen soveltaminen tulisi kansallisesti järjestää, joskin GRETA on arviointiraporteissaan toistuvasti suosittanut

---

⁸⁶ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 73: Toimenpiteistä luopumista koskeva soveltamisala kattaa lähinnä lievät rikokset ja säännöksissä on toisaalta myös rikoksen vakavuutta koskevia rajoituksia. Vrt. Sipilä 2024, s. 306: Sipilä on pohtinut mahdollisuutta ulottaa toimenpiteistä luopumisen harkitseminen myös vakaviin rikoksiin.

⁸⁷ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 74.

⁸⁸ *Ibid*, s. 73.

⁸⁹ Hannonen – Kainulainen 2022; Hannonen – Kainulainen 2023.

periaatteen sisältämistä suoraan lainsäädäntöön.⁹⁰ Suomessa ei ole säädetty nimenomaista säännöstä rankaisemattomuusperiaatteesta eikä kyse ole toisaalta myöskään suoranaisesta rikosoikeuden yleisten oppien tuntemasta rikosvastuun poistavasta tekijästä.⁹¹ Lain esitöiden perusteella rankaisemattomuusperiaatetta toteutetaan Suomessa lähinnä toimenpiteistä luopumista koskevilla säännöksillä siten, että valittu toteuttamistapa on käytännössä yhdistelmä syyttämättä- ja rankaisematta jättämistä.⁹² Tästä poiketen valtionrajanrikoksen (RL 17:7) yhteydessä on oma rankaisemattomuussäännöksensä.

Toimenpiteistä luopumisen osalta rikokseen pakotetun uhrin kohdalla voidaan soveltaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997; jäljempänä ROL) 1:7–8 mukaisia syyttämättä jättämistä koskevia perusteita taikka RL 6:12 tuomitsematta jättämistä koskevia perusteita. Toimenpiteistä luopuminen voi tosin tulla kyseeseen missä tahansa rikosprosessin vaiheessa ja myös esitutkinnassa epäillyn rikoksen tutkinta on mahdollista harkinnanvaraisesti päättää tai rajoittaa, mikäli sen yhteydessä ilmenisi suoraan viitteitä siitä, että rikoksesta epäilty on tehnyt teon pakotettuna seurauksena ihmiskaupasta. On luonnollisesti mahdollista, että on sellaisia yksittäistapauksia tai -tilanteita, joissa uhri voi hyötyä erinäisistä rikosoikeuden yleisistä opeista, ja vapautua siten rikosvastuusta.⁹³

Rikoksiin pakottaminen on yleistä muun Euroopan tapaan myös Suomessa, mutta tästä huolimatta rankaisemattomuusperiaatetta koskevaa oikeuskäytäntöä ei Suomessa juurikaan ole eikä periaatteeseen ole muutoinkaan vedottu rikosprosessin aikana kuin vain harvoissa tapauksissa.⁹⁴ Tutkielmaa kirjoitettaessa korkein oikeus ei ole vielä toistaiseksi antanut ratkaisua rankaisemattomuusperiaatteen soveltamiseen liittyen. Oikeuskäytännön puutteen on arvioitu olevan seurausta siitä, että hyväksikäyttöä rikollisessa toiminnassa ei tunneta vielä riittävästi ihmiskaupan muotona.⁹⁵

---

⁹⁰ Euroopan neuvosto 2005, kohta 274; GRETA 2015, s. 54; GRETA 2024, s. 28; Rodriguez-Lopez 2024: Kirjoittaja on havainnut oikeusvertailevan tutkimuksensa yhteydessä, että periaatetta toteutetaan lukuisin eri tavoin. Tätä selittävät jo alkuunsa maiden oikeusjärjestelmien keskinäiset eroavaisuudet.

⁹¹ Vrt. Mullaly 2021, s. 6: Useiden maiden kansallisissa lainsäädännöissä on säädetty suoraan rankaisemattomuusperiaatteesta. Näihin maihin lukeutuvat mm. Belgia, Kypros, Saksa, Kreikka ja Espanja; Hannonen – Kainulainen 2022, s. 105.

⁹² HE 122/2011 vp, s. 60; Hannonen – Kainulainen 2022, s. 106: Rikosprosessin vaiheesta riippuen päätöksen toimenpiteistä luopumisesta voivat tehdä esitutkintaviranomaiset, syyttäjä taikka tuomioistuin.

⁹³ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 84–98.

⁹⁴ Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022b, s. 68; Hannonen – Kainulainen 2023.

⁹⁵ Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022b, s. 68.

2.3.2 Haasteet uhrien tunnistamisessa

Ihmiskaupan vastaisen toiminnan yhtenä suurena haasteena Suomessa on pidetty, ja voidaan yhä pitää, ihmiskaupan uhrien tunnistamista. Näin siitäkin huolimatta, että rikosta koskeva tietoisuus on lisääntynyt ja sitä torjuva sääntelykenttä on kehittynyt.⁹⁶ Toteamus pitää paikkansa kaikkien eri ihmiskaupan hyväksikäytön muotojen kohdalla, mukaan lukien silloin, kun uhria käytetään hyväksi rikollisessa toiminnassa.⁹⁷ Sen lisäksi, että hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa itsessään on vähemmän tunnettu ihmiskaupan muoto, on rikollisuuteen pakotettujen uhrien tunnistaminen koettu myös erityisen haastavaksi tehtäväksi.⁹⁸ Erityispiirteenä hyväksikäytön muodon tunnistamattomuuden yhteydessä korostuu se, että rikokseen pakotetut henkilöt nähdään ja kohdataan rikosprosessissa rikoksen uhrin aseman sijasta ennemminkin rikoksentekijänä. Tällöin uhrin haavoittuvaan asemaan tai rikoksen taustalla tämän toimintaan vaikuttaneeseen hyväksikäyttöön ei osata myöskään kiinnittää huomiota.⁹⁹ Ristiriitaista rikollisuuteen pakotetun ihmiskaupan uhrin näkökulmasta onkin, että ihmiskaupparikoksen selvittämiseksi on ominaista kiinnittää huomiota uhrille tarjottavaan tukeen ja suojeluun muun muassa asianomistajan kuulustelutilanteen järjestelyjen sekä muiden toimien osalta¹⁰⁰, kun nyt heidän asemansa rikosprosessissa on lähes vastakkainen.

Haasteet rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyjen uhrien tunnistamisessa ovat aktualisoituneet siihen, että myös Suomessa on syytä epäillä ihmiskaupan uhrien tulevan sekä tulleen tuomitukseksi teoista, jotka he ovat tehneet pakotettuna.¹⁰¹ Tämä tarkoittaa sitä, ettei rikosoikeusjärjestelmä ole kyennyt tunnistamaan henkilöä ihmiskaupan uhriksi ennen rikosprosessin alkamista eikä sen aikana. Mitä useampi uhri jää varsinaisen rikosprosessin yhteydessä tunnistamatta, sitä useamman uhrin kohdalla tarve tuomionpurulle voi aktualisoitua.

On useita tekijöitä, jotka lisäävät osaltaan rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyjen uhrien tunnistamisen ja ilmitulon haasteellisuutta. Tätä selittää ensinnäkin se, että rikokseen pakotettu

---

⁹⁶ Oikeusministeriö 2023: Oikeusministeriössä on tutkielmaa kirjoitettaessa käynnissä Tehoa-hanke, jossa valmistellaan uhrien tunnistamisen edistämiseksi ja avun saannin turvaamiseksi kansallinen ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismi (NRM); Roth 2010, s. 284; Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022a, s. 65–66, 70–71.

⁹⁷ Luhtasaari – Roth 2021, s. 18.

⁹⁸ Kervinen – Ollus 2019, s. 68.

⁹⁹ Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022b, s. 68; Mm. Torres ja Villacampa ovat tutkineet, miksi juuri kyseisen ihmiskaupan muodon kohdalla uhreja ei tunnisteta. Ks. Lisää Torres – Villacampa 2017, s. 394; ETYJ 2013a, s. 10–11, kohta 9.

¹⁰⁰ Marttila 2024, s. 123.

¹⁰¹ Tammi-Moilanen 2020, s. 95; GRETA 2019, s. 38–39; Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto VVTDno-20L7-273; Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022a, s. 65.

ei välttämättä itse tunnista itseään ihmiskaupan uhriksi eikä siten ymmärrä, uskalla taikka osaa tuoda esille sellaisia seikkoja, jotka voisivat synnyttää viranomaisille taikka muulle taholle epäilyn teon taustalla vaikuttaneista olosuhteista ja siitä, että henkilö ei ole mahdollisesti toiminut tilanteessa vapaasta tahdostaan.¹⁰²

Ongelmallista on myös se, ettei hyväksikäyttöä rikollisessa toiminnassa taikka rankaisemattomuusperiaatetta tunneta vielä riittävässä määrin, jotta viranomaiset osaisivat puuttua rikokseen tehokkaasti. Tämä yhdessä mahdollisten ihmiskaupan uhrien passiivisuuden kanssa johtaa rikoksen tutkinnassa helposti siihen, ettei ihmiskaupan mahdollisuutta osata ottaa huomioon. Mahdollisten uhrien tunnistamista haastavoittaa entisestään se, että henkilöön kohdistettu kontrolli ja tämän kokema hyväksikäyttö näkyvät harvoin päältä päin.¹⁰³ Näin on etenkin, mikäli uhria kohtaavalla toimijalla on pinttynyt tietynlainen mielikuva siitä, millainen tyypillinen hyväksikäytön uhri on. Haasteet uhrien tunnistamisessa voivat linkittyä myös siten ihmiskaupan uhreja koskeviin stereotyyppisiin mielikuviin.¹⁰⁴ On myös havaittavissa, etteivät viranomaiset aina usko uhrien kertomaa heihin kohdistetusta hyväksikäytöstä.¹⁰⁵

Rikolliseen toimintaan pakottamisen kohdalla on tyypillistä, että rikollinen toiminta pyritään pitämään sekä hyväksikäyttäjien että uhrien toimesta salassa. Uhreihin saatetaan kohdistaa pelotemielessä erilaisia kontrollin keinoja, etteivät he ottaisi yhteyttä viranomaisiin taikka muihin auttaviin tahoihin. Usein vain hienovaraisetkin kontrollin ja pakottamisen keinot riittävät jo yksin varmistamaan sen, etteivät uhrin ilmoita heihin kohdistetusta rikoksesta.¹⁰⁶ Samaisia keinoja voidaan hyödyntää myös rikosprosessin aikana, jotta uhri ei avaisi teon taustalla vaikuttaneita olosuhteita. Hyväksikäyttäjä voi myös pyrkiä vahvistamaan uhrin ja itsensä välille syntyvää sidettä hyödyntämällä myönteistä vuorovaikutusta sen sijaan, että suhde perustuisi yksinomaan uhrin pelkotilaan. Tällöin uhri saattaa kokea hyväksikäyttäjäänsä kohtaan ennemmin kiintymystä sekä solidaarisuutta¹⁰⁷, eikä pidä siten tarpeellisena kääntyä viranomaisten tai muutoin ulkopuolisten puoleen. Toisaalta uhri saattaa pelätä itselleen

---

¹⁰² Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022a, s. 71.

¹⁰³ Pihlaja 2024, s. 25–26.

¹⁰⁴ Roth 2011, s. 995.

¹⁰⁵ Piiipponen – Pihlaja 2023, s. 28: Kirjoittajat ovat yhdistäneet havainnon etenkin seksuaaliväkivallan uhreihin, joiden on tiedetty syyllistyneen huumausainerikoksiin tai muutoin rikolliseen toimintaan.

¹⁰⁶ Schloenhardt & Markey-Towler 2016, s. 11.

¹⁰⁷ Korkman 2023, s. 1; Kervinen – Ollus 2019, s. 65–66: Hyväksikäyttäjä voi olla myös uhrin sukulainen, ystävä tai muu luotettu henkilö, jolloin ilmoittamiskynnys voi tuntua erityisen korkealta.

aiheutuvia seuraamuksia taikka toisaalta mahdollisia itseensä tai läheisiinsä kohdistuvia kostotoimenpiteitä hyväksikäyttäjätaholta, mikäli hän on yhteydessä viranomaisiin.¹⁰⁸

Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on ensimmäinen askel sen turvaamisessa, että uhrit saavat apua ja tukea. Huomionarvoista onkin, että henkilö, jota ei ole tunnistettu ihmiskaupan uhriksi, jää myös tälle kuuluvien erityisten auttamistoimien ulkopuolelle. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tehtävä on auttaa ihmiskaupan uhriksi joutuneita. Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011; jäljempänä vastaanottolaki) 35 §:ssä säädetään Auttamisjärjestelmään ottamisesta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta. Mikäli olosuhteiden perusteella arvioidaan, että yksittäistapauksessa voi olla kyse ihmiskaupan uhrista, hänet otetaan Auttamisjärjestelmään tunnistamalla hänet samanaikaisesti ihmiskaupan uhriksi. Tunnistaminen ei sido suoraan muita viranomaisia, kuten toimenpiteistä luopumisen yhteydessä rankaisemattomuusperiaatetta soveltavia syyttäjiä tai tuomareita. Henkilön tunnistaminen rikollisessa toiminnassa hyväksikäytön uhriksi Auttamisjärjestelmän toimesta toimii kuitenkin vahvana osoituksena siitä, että tarkasteltavan rikoksen teko-olosuhteisiin olisi syytä kiinnittää tarkempaa huomiota.

Rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyjen ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota haavoittuvaisessa asemassa olevien lasten ja nuorten kohdalla. Useiden rikollisuuteen pakotettujen uhrien on todettu olevan lapsia taikka nuoria¹⁰⁹. Tuoreen Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston julkaiseman selvityksen mukaan selvityksessä hyödynnettyyn aineistoon ei ole kuitenkaan kuulunut sellaisia syytteitä, jotka olisi nostettu sillä perusteella, että lapsiasianomistaja olisi tullut pakotetuksi rikokseen tai rikoksiin.¹¹⁰ On huolestuttavaa, että yhä nuorempien lasten pakottaminen rikoksiin yleistyy, mutta ilmiö ei kuitenkaan tule oikeuskäytännössä näkyväksi.

---

¹⁰⁸ Luhtasaari – Roth 2021, s. 20.

¹⁰⁹ Hannonen – Kainulainen 2024, s. 300.

¹¹⁰ Kainulainen – Valovirta 2024, s. 39.

3 Tuomion purkaminen

3.1 Yleistä muutoksenhausta

3.1.1 Rikosprosessin tavoitteet ja muutoksenhaku

Rikosprosessin pääasiallisina tavoitteina ovat ensinnäkin selvittää epäilty rikos ja rikokseen syyllistynyt henkilö sekä toisaalta määrätä teosta rikoslain mukainen rangaistus.¹¹¹ Oikeuskirjallisuudessa on korostettu totuuden saavuttamisen merkitystä rikosasiain oikeudenkäynnissä. Tirkkosen mukaan totuuden selvittämisellä edistetään ensinnäkin rikosvastuun toteutumista, kun taas toisaalta pyritään siihen, ettei syytöntä henkilöä tuomittaisi.¹¹² Oikeusprosessissa tasapainoillaan useamman asianosaisen kannalta merkittävien tavoitteiden välillä. Samanaikaisesti asiassa pyritään saavuttamaan oikea ratkaisu, joka perustuu oikeaan lain tulkintaan ja riittävästi selvitettyihin tosiseikkoihin sekä toisaalta luomaan jo PL 21 §:stä sekä EIS 6 artiklasta juontuen pikainen oikeusrauha.¹¹³ Tasapainottelu eri tavoitteiden välillä luo kuitenkin aikapaine huomioiden tilaa mahdollisille virheille, joten asianosaisten oikeusturvan edellyttämällä tavalla heillä on mahdollisuus hakea muutosta virheelliseksi kokemaansa ratkaisuun muutoksenhakua koskevien säännösten mukaisesti.

Muutoksenhakujärjestelmä jakautuu varsinaisiin sekä ylimääräisiin muutoksenhakukeinoihin.¹¹⁴ Pääsääntö on, että varsinaisen muutoksenhaun yhteydessä tuomioistuimen antamiin ratkaisuihin voidaan hakea muutosta muutoksenhauille varatun ajan puitteissa. Mikäli määräaika on kulunut umpeen eikä asianosainen ole toimittanut asiassa valitusta, katsotaan ratkaisun saavutettua lainvoiman ja oikeudellisen tilan vakiintuneen.¹¹⁵ Lainvoimaisuus tarkoittaa käytännössä sitä, etteivät varsinaiset muutoksenhakukeinot ole enää asianosaisen käytettävissä.

3.1.2 Ylimääräiset muutoksenhakukeinot

Vaikka riita- tai rikosasiassa annettu tuomio saisi lainvoiman, ei se suoraan merkitse, etteikö ratkaisu olisi jonkin asianosaisen näkökulmasta väärä.¹¹⁶ Väärä tuomio loukkaa aina asianosaisen oikeuksia, etenkin rikosasiassa sen johtaessa vapauden menetykseen tai muutoin

¹¹¹ HE 82/1995 vp, s. 15–16.

¹¹² Ks. Enemmän aineellisen totuuden periaatteesta rikosprosessissa Tirkkonen 1969, s. 24–25.

¹¹³ HE 14/1958 vp, s. 1; Niemi – Saranpää 2017, kohdassa Muutoksenhaku perusoikeutena.

¹¹⁴ Jokela 2015, s. 620.

¹¹⁵ Niemi – Saranpää 2017, kohdassa Varsinaiset muutoksenhakukeinot.

¹¹⁶ Hiiivanainen 2018, s. 88; Linna 2012, s. 191: Tuomion vääräisyys voi perustua asianosaisen näkökulmasta siihen, että sitä varjostaa joko prosessuaalinen taikka aineellinen virhe. Kyse voi olla siitä, ettei prosessiväitettä ole hyväksytty, näyttöä on arvioitu väärin taikka toisaalta tuomioistuin on voinut tulkita lakia virheellisesti.

ankarana pidettyyn rangaistukseen. Rikosasioiden osalta tuomiosta aiheutuneet seuraukset voivat olla rangaistuksen luonteesta ja ankaruudesta riippumatta kauaskantoiset. Tällaisessa tilanteessa merkitystä saa viimesijaisena oikeusturvakeinona ylimääräinen muutoksenhaku.¹¹⁷

Ylimääräinen muutoksenhaku viittaa lainvoimaisiin tuomioihin sekä muihin vastaavanlaisiin lopullisiin ratkaisuihin kohdistuviin muutosvaatimuksiin.¹¹⁸ Ylimääräisten muutoksenhakekeinojen avulla voidaan tarvittaessa poikkeuksellisesti murtaa jo lainvoimaisuuden saavuttaneen tuomion oikeusvoima.¹¹⁹ Ylimääräisestä muutoksenhausta säädetään oikeudenkäymiskaaren (4/1734; OK) 31 luvussa (109/1960). Säännökset ovat pysyneet lähes entisellään vuodesta 1960 lähtien.¹²⁰ Säännöksiä ei ole juurikaan muutettu, joskin lain muutoksella 666/2005 korkeimman oikeuden toimivaltaa on siirretty osin alemmille oikeusasteille ja lailla 718/2011 oikeustilaa on uudistettu siten, että muulla kuin viranomaishakijalla tulee olla kantelun taikka purkuasian yhteydessä käytössään avustaja tai oikeudenkäyntiasiamies.

Ylimääräisen muutoksenhaun keinoihin lukeutuvat tuomiovirhekantelu (OK 31:1–6), lainvoimaisen tuomion purkaminen (OK 31:7–16) sekä menetetyn määräajan palauttaminen (OK 31:17–18). Tuomiovirhekantelussa on kyse siitä, että lainvoiman saanut tuomio poistetaan tuomiovirheen perusteella. Kyse on lähinnä oikeudenkäynnin yhteydessä tapahtuneesta oikeudenkäynti- tai menettelyvirheestä, jonka on havaittu tai ainakin voitu otaksua vaikuttaneen olennaisesti jutun lopputulokseen, ja joka on toisaalta vaarantanut asianosaisen oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.¹²¹ Kanteluun turvautuminen on sidottu määräaikaan ja se tulee tehdä kanteen perusteesta riippuen kuuden kuukauden kuluessa päivästä, jolloin tuomio on saanut lainvoiman taikka päivästä, jolloin kantelija on saanut tiedon tuomiosta.

Menetetyn määräajan palauttaminen viittaa puolestaan mahdollisuuteen saada oikeudenkäyntiä koskeva määräaika taikka -päivä palautetuksi. Tällainen prosessuaalinen määräaika voidaan OK 31:17 mukaan asianosaisen hakemuksesta palauttaa, jos sitä hakeva ei ole voinut laillisen esteen vuoksi määräajassa ilmoittaa tyytymättömyyttään, hakea muutosta eikä takaisinsaantia,

---

¹¹⁷ Linna 2012, s. 216; Ks. Myös Rautio 2021, s. 1206–1207.

¹¹⁸ Kempainen 2024, s. 149.

¹¹⁹ Leppänen – Välimaa 1998, s. 125: Oikeusvoimaopin taustalla on ajatus ylläpitää tuomiolla ratkaistut olosuhteet vakaina, sillä oikeusvarmuuden näkökulmasta jokaisella oikeusriidalla tulee olla päätepiste; Koponen 2017, s. 3.

¹²⁰ Ks. kuitenkin muutokset HE 9/2005 vp. s. 24–25 sekä HE 318/2010, s. 20–21. Tirkkonen 1972, s. 544: Suomen ylimääräistä muutoksenhakua koskevat säännökset ovat pohjautuneet läheisesti Ruotsin rättegångsbalkenin (1942:740; RB) lukujen 58–59 vastaaviin säännöksiin.

¹²¹ Niemi – Saranpää 2017, s. 1216.

ryhtyä muuhun toimeen oikeudenkäynnissä taikka joka esittää anomuksensa tueksi muutoin erittäin painavia syitä.

Eri muutoksenhakukeinoihin voidaan turvautua eri tilanteissa ja tarkoituksissa. Eroavaisuuksia ilmenee muun muassa sen osalta, onko muutoksenhakukeinoon turvauduttava tietyn määräajan puitteissa ja, miten asian jatkokäsittely etenee muutoksenhaun menestyessä. Yhteistä eri keinoille kuitenkin on se, että kuhunkin turvaudutaan viimesijaisena oikeusturvakeinona. Toisin sanoen ylimääräisiin muutoksenhakukeinoihin voidaan vedota vasta muutoksenhauille varatun määräajan umpeuduttua ja tuomion saatua lainvoiman. Ylimääräistä muutoksenhakua koskevalla järjestelmällä pyritään kumoamaan tällainen jo lainvoiman saanut ratkaisu, joten muutoksenhakuperusteet on haluttu kirjata lakiin tyhjentävästi. Säännöksiä ei tulisikaan lain esitöiden mukaan tulkita laajentavasti.¹²² Oikeuskirjallisuudessa ylimääräisen muutoksenhakujärjestelmän on toisaalta luonnehdittu olevan suhteellisen avoin ja etenkin seuraavaksi käsiteltävän tuomion purkamisen syytetyn eduksi on katsottu olevan laajasti mahdollista. Myös korkein oikeus on antanut ratkaisukäytännössään painoarvoa sille, että kyse on ollut tuomion purkamisesta syytetyn eduksi.¹²³

3.2 Tuomionpurku syytetyn eduksi ylimääräisenä muutoksenhakukeinona

Lainvoimaisen tuomion purkaminen on yksi ylimääräisen muutoksenhaun keinoista. Tuomion voi rikosasiassa purkaa sekä syytetyn eduksi että vahingoksi, joista tutkielmassa keskitytään yksinomaan ensimmäiseen. Tuomionpurussa on kyse merkittävästä asianosaisen oikeusturvaa suojaavasta keinosta, sillä mikäli asiassa ei ole päästy jonkun asianosaisen käsityksen mukaan oikeaan lopputulokseen eikä varsinainen valitusreitti ole enää syystä tai toisesta tämän käytettävissä, on tällä edelleen mahdollisuus hakea lainvoimaisen tuomion purkua. Tuomion purkaminen puuttuu siten välittömästi jo kertaalleen saavutettuun oikeusrauhaan.¹²⁴

Tuomion purkamista on perusteltu sillä, että tietyissä tilanteissa sekä yhteiskunnan että yksityisen etu vaatii, että selvästi väärä tuomio saadaan korjattua.¹²⁵ Suomen oikeusjärjestelmän on arvioitu antavan huomattavasti painoarvoa lopputuloksen

---

¹²² HE 14/1958 vp, s. 2–3.

¹²³ Leppänen – Välimaa 1998, s. 126; Jokela 2009, s. 344; Koponen 2017, s. 437; Myös oikeuskäytännössä säännöksiä on tulkittu laajemmin, kun kysymys on ollut tuomion purkamisesta syytetyn eduksi. Ks. Esim. KKO 2000:127, kohdassa Perustelut.

¹²⁴ Koponen 2017, s. 15.

¹²⁵ Jokela 2015, s. 800.

oikeellisuudelle, kun vastaparina on oikeusriitojen päättäminen tai tuomioiden pysyvyys.¹²⁶ Muutoksenhakukeinon luonne huomioiden lakia säädettäessä on kuitenkin otettu lähtökodaksi, että vain erittäin tärkeät syyt oikeuttaisivat lainvoimaisen tuomion purkamisen.¹²⁷ Rikosasiassa annetun tuomion purkamisen syytetyn eduksi ei ole arvioitu vaativan yhtä painavia perusteita, kun vertailukohteena on tuomion purkaminen syytetyn vahingoksi.¹²⁸

Tuomion purkamista haetaan lähtökohtaisesti kirjallisesti korkeimmalta oikeudelta (OK 31:12.1), joskin laissa eritellyissä poikkeustilanteissa purkua haetaan siltä tuomioistuimelta, jonka ratkaisua hakemus koskee.¹²⁹ Hakemukseen tulee liittää selvityksenä vaatimuksen perusteet, todisteet, joihin vaatimus nojautuu, sekä tuomionpurun kohteena oleva tuomio ja ne kirjalliset todisteet, joihin siinä viitataan (OK 31:12.2). Hakemusta käsiteltäessä sen laatijalta voidaan pyytää tarvittaessa lisäselvitystä tai tätä voidaan kehottaa korjaamaan hakemuksen puutteita. Myös vastapuolta sekä asianomaista tuomaria voidaan kuulla tarvittaessa (OK 31:4–5). Prosessi on tyypillisesti kokonaisuudessaan kirjallinen, eikä suullisia käsittelyjä juurikaan toimiteta.¹³⁰ Toisin kuin tyypillisesti ylimääräisten muutoksenhakukeinon kohdalla, syytetyn eduksi tapahtuvalle tuomion purkamiselle ei ole asetettu määräaika. Tämä vaikuttaa perustuvan siihen, että syytetyn vahingoksi annettua väärää tuomiota on pidetty erityisen vahingollisena oikeuspoliittisesti sekä julkisen edun kannalta.¹³¹

Purkua koskevan käsittelyn yhteydessä korkein oikeus ei välittömästi muuta purkuhakemuksen kohteena ollutta tuomiota, vaan sen tehtävänä on ensin arvioida purkuperusteen olemassaoloa.¹³² Mikäli korkeimman oikeuden arvion mukaan asiassa on käsillä jokin OK 31:8 mukaisista purkuperusteista ja purkuhakemus hyväksytään, korkein oikeus voi oikaista tuomiota välittömästi, purkaa sen taikka purkamisen ohella määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi valitsemaansa tuomioistuimeen määrittelemänsä ajan puitteissa (OK 31:14).¹³³ Välitön oikaisu tulee kyseeseen lähinnä rutiininomaisissa asioissa, kun taas tarkempaa

¹²⁶ Hiivanainen 2018, s. 92; HE 14/1958, s. 1: Tärkein oikeudenkäyntimenettelylle asetetuista vaatimuksista on oikeudenkäynnin varmuus.

¹²⁷ HE 14/1958, s. 1.

¹²⁸ Leppänen – Välimaa 1998, s. 126, Jokela 2009 s. 344; Jokela 2015, s. 807; KKO 2000:127.

¹²⁹ Aikaisemmin purkuasiat kuuluivat yksinomaan korkeimmalle oikeudelle, mutta vuoden 2005 uudistuksessa toimivaltaa yksinkertaisissa purkuasioissa siirrettiin alemmille tuomioistuimille. Poikkeustilanteet on lueteltu OK 31:14a. Ks. myös oikeuskäytännöstä KKO 2008:94: Korkein oikeus ei ollut toimivaltainen käsittelemään sotasyllisyysoikeuden tuomion purkamista koskevaa hakemusta; Vrt. KKO 2023:25 on osoittanut, etteivät toimivaltaa koskevat poikkeussäännökset ole täysin aukottomia.

¹³⁰ Koponen 2017, s. 465.

¹³¹ HE 14/1958, s. 5.

¹³² Lager 1972, s. 17: Muutos on mahdollista vasta, kun varsinaisena esteenä toimiva tuomio, ts. sen lainvoima, on ensin poistettu tai purettu.

¹³³ Jokela 2015, s. 819; Helenius – Linna 2024, s. 743.

selvittämistä edellyttävät asiat palautetaan tavanomaisesti uudelleen käsiteltäväksi. Kun tarkoituksena tuomion jo kertaalleen saavutettuun oikeusvoimaan puuttuessa on päästä aineellisesti oikeaan lopputulokseen, on epäselvissä asioissa edellytykset tälle paremmat varsinaisessa oikeudenkäynnissä.¹³⁴

Tuomion purkamiselle on asetettu sekä muodollisia että aineellisia edellytyksiä. Muodolliset edellytykset kohdistuvat purun kohteeseen sekä purkulegitimaatioon ja -intressiin. Aineellisilla edellytyksillä tarkoitetaan puolestaan OK 31:8 kohdissa 1–4 (109/1960; 2 kohtaa on muutettu lailla 732/2015) säädettyjä purkuperusteita. Säännös ilmentää tyhjentävästi ne perusteet, joilla lainvoimainen rikostuomio on mahdollista purkaa syytetyn eduksi. Vaikka säännöksessä on käytetty sanamuotoa ’’voidaan purkaa’’, ovat muun muassa Rautio ja Frände arvioineet, ettei asiassa ole tosiasiallisesti tilaa harkintavallalle, vaan purkuperusteen käsillä ollessa, tuomio tulee purkaa.¹³⁵

Jotta purkuhakemus voi menestyä, tulee muodollisten ja aineellisten edellytysten kumpienkin täytyä. Mikäli purkamiselle asetetut muodolliset edellytykset eivät täyty, purkuhakemus jätetään tutkimatta. Vastaavasti purkuhakemus puolestaan hylätään, jos tuomion purkamiselle asetettuja aineellisia edellytyksiä ei ole käsillä.¹³⁶ Sillä, jätetäänkö hakemus tutkimatta vai hylätäänkö se, ei ole lopputuloksen kannalta käytännön merkitystä.

3.3 Tuomionpurun muodolliset edellytykset

3.3.1 Tuomionpurun kohde

Tuomionpurun kohteena ovat lähtökohtaisesti lainvoiman saaneet tuomiot eli riita- tai rikosasioissa annetut pääasialliset taikka muut lainvoimaiseen tuomioon rinnastettavat oikeudelliset ratkaisut. Purkukohteiden piiriin lukeutuvat myös pääasiassa annettuun tuomioon rinnastettavina oikeudellisina ratkaisuina lainvoimaiset osatuomiot, oikeusvoiman saavuttaneet välituomiot, yksipuoliset tuomiot, poliisin tai syyttäjän sakkomenettelyssä antamat määräykset sekä erilaisissa hakemusasioissa annetut ratkaisut.¹³⁷ Purun kohteena voi olla joko tuomio kokonaisuudessaan tai yksittäinen osa siitä edellyttäen, että se voi olla myös itsenäisesti valituksen kohteena.¹³⁸ Purkukohteiden piiriä on kuitenkin osin myös rajoitettu.

¹³⁴ Koponen 2017, s. 15.

¹³⁵ Rautio 2021, s. 1207; Frände 2017, s. 31–32.

¹³⁶ Hiivanainen 2018, s. 131.

¹³⁷ Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010, *jäljempänä* SML) mukaisen sakko-, rikesakko- tai rangaistusmääräystä koskevan ylimääräisen muutoksenhaun käsittelee pääsääntöisesti käräjäoikeus. Poikkeuksena on kuitenkin tuomionpurku syytetyn eduksi. Ks. Hiivanainen 2018, s. 104.

¹³⁸ Rautio 2021, s. 1208.

Purkukelpoisina pidetään nimittäin nimenomaan kotimaisen tuomioistuimen ratkaisuja, eikä ulkomailla annettua tuomiota voida purkaa OK 31 luvun säännösten nojalla.¹³⁹

Yksittäisen rikostuomion purkukelpoisuuteen ei vaikuta se, millaisessa menettelyssä tuomio on annettu ja miten perusteellisesti asiaa on tutkittu tai käsitelty rikosprosessin eri vaiheissa. Myöskään sillä, että rikoksesta tuomittu olisi tunnustanut syyllistyneensä rikokseen, ei ole merkitystä tuomionpurun kannalta.¹⁴⁰ Purkukohteen kelpoisuuden näkökulmasta ratkaiseva merkitys on kuitenkin ratkaisun oikeusvoimalla.¹⁴¹ Tuomionpurkuun ei voida siten turvautua sellaisen tuomion kohdalla, joka ei ole vielä lainvoimainen. Tällöin varsinaiset muutoksenhaun keinot ovat yhä hakijan käytettävissä.

3.3.2 Purkulegitimaatio

Tuomionpurkua hakevalla henkilöllä tulee olla purkulegitimaatio. Tällä viitataan hakijan oikeuteen vaatia yksittäisessä asiassa lainvoimaisen tuomion purkamista.¹⁴² Ilman purkulegitimaatiota purkuhakemusta ei tutkita.

Purkulegitimaatio voi olla yksityisellä sekä viranomaistaholla. Se, onko kyse yksityisestä vai viranomaishakijasta, riippuu tyypillisesti asian luonteesta.¹⁴³ Rikosasian asianosaisilla eli asiassa toimineella syyttäjällä, asianomistajalla sekä syytetyllä on purkulegitimaatio asiassa annettuun tuomioon.¹⁴⁴ Kun kyse on yksityisestä hakijasta eli syytetyn eduksi haettavan tuomionpurun kohdalla lähinnä vastaajasta, tulee prosessin yhteydessä huomioida avustajapakko. Hakijan ollessa muu kuin viranomainen, tulee tämän toisin sanoen käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa. Myös eräillä muilla oikeudenkäyntiin osallistuneilla henkilöillä, kuten todistajalla ja asiantuntijoilla, on oikeus hakea tuomionpurkua siltä osin, kun ratkaisu koskee heidän oikeuksiaan.

Joillekin viranomaisille on oikeuskäytännössä vakiintunut oikeus hakea tuomionpurkua julkisen edun sitä vaatiessa.¹⁴⁵ Tällaisia purkulegitimaation omaavia viranomaisia ovat muun

¹³⁹ Lager 1972, s. 63.

¹⁴⁰ Hiivanainen 2018, s. 105: Kyse voi olla tavanomainen kontradiktorinen prosessi, yksipuolinen tuomio, kirjallinen menettely tai asian käsittely vastaajan poissa ollessa.

¹⁴¹ Jokela 2015, s. 810.

¹⁴² Hiivanainen 2018, s. 114.

¹⁴³ Koponen 2017, s. 437–438: Esimerkinomaisesti voidaan todeta, että tuomionpurkua selvän virheen perusteella hakee tyypillisesti viranomaistaho.

¹⁴⁴ Lager 1972 s. 101; Rautio 2021, s. 1213.

¹⁴⁵ Hiivanainen 2018, s. 118–119.

muassa asian ratkaissut tuomari¹⁴⁶, ylimpinä laillisuusvalvojina oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies, oikeusrekisterikeskus sekä tuomion täytäntöönpanosta vastaavana Rikosseuraamuslaitos. Oikeusrekisterikeskuksen purkulegitimaation on katsottu ulottuvan ainakin sakkoasioihin, kun taas Rikosseuraamuslaitoksen oikeuden on arvioitu koskevan vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa koskevia asioita.¹⁴⁷ Asian ratkaisseeseen tuomariin rinnastetaan sakko- ja rangaistusmääräyksien kohdalla syyttäjä sekä poliisi.¹⁴⁸ Koponen on arvioinut viranomaisten hakevan tuomionpurkua syytetyn eduksi varsin usein. Kempin korkeimman oikeuden tuomionpurkua koskevasta käsittelystä tekemien havaintojen perusteella viranomaisaloitteisia hakemuksia ovat tehneet etenkin asian ratkaisseet tuomarit sekä sakon antaneet poliisilaitokset.¹⁴⁹

3.3.3 Purkuintressi

Tuomionpurku edellyttää purkuintressiä. Kriteeri viittaa siihen, että tuomio, tai lähinnä sen lopputulos, on ollut purkua hakevalle vastainen. Tilanteessa, jossa tuomionpurkua hakeva on käytännössä voittanut rikosasian käsittelyssä kokonaisuudessaan, eikä tuomio ole tälle miltään osin vastainen, ei tällä katsota myöskään olevan intressiä muutoksenhakuun. Tällöin hakijan purkuhakemus ei menesty korkeimmassa oikeudessa muodollisena edellytyksenä purkuintressin puutteen vuoksi.¹⁵⁰

Tuomion tai sen lopputuloksen vastakkaisuutta hakijalle vaikutetaan tulkittavan laeasti. Etenkään, kun on kyse langettavasta rikostuomiosta, ei purkuintressille ole asetettu kovinkaan korkeita vaatimuksia.¹⁵¹ Tuomion on katsottu siten olevan syytetylle vastainen, jos siitä on seurannut tätä kohtaan jonkinlaisia negatiivisia seuraamuksia tai tosiasiallisesti haitallisia vaikutuksia. Rangaistuksen määrällä taikka ankaruudella ei itsessään kuitenkaan ole vaikutusta arvioitaessa purkuintressin täyttymistä.¹⁵² Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 1956 II 78 katsonut, että sellaiset seikat, kuten maineen puhdistaminen taikka rikollisen leiman poistaminen, ovat muodostaneet riittävän intressin purkuhakemuksen menestymiseksi. Tästä

¹⁴⁶ Tuomari voi hakea tuomionpurkua vain syytetyn eduksi, ei vahingoksi, ks. esim. KKO 2013:64 ja KKO 2014:10; Ks. Koponen 2017, s. 660–676: Koposen mukaan tuomarille kuuluvasta purkulegitimaatiosta olisi aiheellista luopua.

¹⁴⁷ Rautio 2021, s. 1214; Ks. Rikosseuraamuslaitoksen (ent. Rikosseuraamusvirasto) tuomionpurun hakemisesta KKO 2004:25 ja KKO 2007:20.

¹⁴⁸ Kempin 2024, s. 159.

¹⁴⁹ Koponen 2017, s. 440–441; Kempin 2024, s. 154.

¹⁵⁰ Leppänen – Välimaa 1998, s. 134.

¹⁵¹ Tirkkonen 1937, s. 218.

¹⁵² Hiivanainen 2018, s. 125.

voidaankin päätellä, että vaikka asianosainen olisi jo suorittanut tuomiossa asetetun rangaistuksen tai muun seuraamuksen kokonaisuudessaan, ei purkuintressin katsota kuitenkaan poistuneen.

Viranomaisaloitteisessa tuomionpurussa purkuintressiä on arvioitava eri tavoin, sillä viranomaisella ei valvo asiassa omia henkilökohtaisia intressejään. Kyse on ennemminkin virheellisen ratkaisun merkityksestä sekä yhteiskunnallisesta edusta.¹⁵³ Tätä seikkaa peilaten viranomaisella voidaan arvioida olevan laajalti mahdollisuus tuomionpurun hakemiseen, mikäli he havaitsevat esimerkiksi perus- ja ihmisoikeuksien vastaisen lopputuleman.

3.4 Tuomionpurun aineelliset edellytykset

3.4.1 Rikollinen menettely

Aineellisiin purkuedellytyksiin lukeutuu ensinnäkin OK 31:8 kohdan 1 mukaisesti se, että oikeuden jäsen tai virkamies, syyttäjä taikka asianosaisen edustaja tai avustaja on jutun yhteydessä syyllistynyt rikolliseen menettelyyn siten, että sen voidaan otaksua vaikuttaneen jutun lopputulokseen. Säännös on lähes identtinen riita-asiassa annetun tuomionpurkua koskevan OK 31:7 kohdan 1 kanssa sillä henkilöpiiriä koskevalla poikkeuksella, että tuomio voidaan rikosasiassa purkaa myös silloin, kun rikolliseen menettelyyn on syyllistynyt rikosasiassa toiminut syyttäjä.

Säännöksen henkilöpiiriin lukeutuu virkatehtäviensä puolesta rikosprosessiin osallistuvia tahoja, kuten tuomari, syyttäjä sekä muu oikeuden virkamies. Näistä viimeisellä tarkoitetaan oikeuskirjallisuuden valossa muun muassa tuomioistuimen esittelijää sekä pöytäkirjanpitäjää. Kyse on lähinnä sellaisesta asian käsittelyyn jollakin tavoin osallistuneesta henkilöstä, johon voitaisiin soveltaa RL 40 luvun virkarikossäännöksiä.¹⁵⁴ Säännöksen henkilöpiiriin lukeutuvat lisäksi asianosaisen avustaja tai edustaja. Tällä viitataan vakiintuneesti siihen henkilöön, joka on toiminut purkua hakevan henkilön apuna oikeudenkäynnissä, jossa annettu ratkaisu on purkuhakemuksen kohteena.¹⁵⁵ Kyse voi olla esimerkiksi henkilön puolustusasiamiehestä, oikeudenkäyntiavustajasta tai toisaalta myös edunvalvojasta.

Jotta tuomio voitaisiin purkaa asianomaisella purkuperusteella, edellytetään jonkin säännöksessä nimetyn henkilön syyllistyneen jutun käsittelyn yhteydessä rikolliseen

---

¹⁵³ Hiivanainen 2018, s. 127.

¹⁵⁴ Koponen 2017, s. 366; Lager 1972, s. 130; Leppänen – Välimaa 1998, s. 140.

¹⁵⁵ Rautio 2021, s. 1226–1227; Lager 1972, s. 130–131; Leppänen – Välimaa 1998, s. 140.

menettelyyn. Rikollisella menettelyllä tarkoitetaan sellaisia tekoja ja laiminlyöntejä, jotka ovat rikoslain mukaisia rangaistavaksi säädettyjä tekoja.¹⁵⁶ Vaikka rikollisen menettelyn piiriä ei olekaan rajoitettu mihinkään tiettyihin rikoksiin, voidaan virassa olevien henkilöiden osalta merkitystä antaa etenkin virkarikoksia ja -virheitä koskeville säännöksille ja eritoten virkavelvollisuuden tuottamukselliselle rikkomiselle. Kynnys RL 40:10 mukaisen tunnusmerkistön täyttymiselle ei ole kovinkaan korkea, mutta tästäkin huolimatta se täyttää edellytykset purkuperusteen käyttämiselle.¹⁵⁷ Oikeuskäytännössä on tuomittu tuomareita muun muassa joidenkin prosessuaalisten tai materiaalisten normien rikkomisesta¹⁵⁸, mutta toisaalta myös todistusharkinnan osalta. Ratkaisussa KKO 1956 II 23 korkein oikeus tuomitsi tuomarin virkavirheestä sillä perusteella, ettei tuomari ollut riittäväällä tavalla kiinnittänyt huomiota jutussa esitettyyn näyttöön. Tällaisen todistusharkintaan perustuvan virkavelvollisuuden rikkomisen toteennäyttämisen on kuitenkin arvioitu olevan erityisen haastavaa.¹⁵⁹ Asianosaisen avustajan tai edustajan osalta rikollisella menettelyllä viitataan lähinnä erilaisiin epärehellisyysrikoksiin, kuten RL 36:5 mukaiseen luottamusaseman väärinkäyttöön, jonka osalta edellytetään tahallisuutta ja vahingon aiheutumista päämiehelle.¹⁶⁰ Purkuperusteen näkökulmasta oleellista merkitystä on lisäksi sillä, että menettelyn voidaan olettaa vaikuttaneen asian ratkaisuun tuomioistuimessa.

Tuomion purkaminen mainittuun purkuperusteeseen vedoten ei edellytä sitä, että rikolliseen menettelyyn syylistynyt olisi tuomittu tai että tämän toimintaa olisi myöskään muutoin selvitetty tarkemmin tutkinnassa, tosin syyksi lukeva tuomio toimiikin tarpeen mukaan vahvana tukena väitteelle rikollisesta menettelystä.¹⁶¹ Vaikka rikostuomio asiassa olisi annettu, ei tällä kuitenkaan ole purkuhakemusta arvioivaa korkeinta oikeutta sitovaa vaikutusta. Siten mahdollisen asiaan liittyvän tuomion funktio on lähinnä näytöllinen.

Purkuperusteella ei ole tuomionpurkua koskevassa oikeuskäytännössä ollut juurikaan merkitystä, ja muun muassa Rautio onkin katsonut olevan yksinkertaisempaa perustaa purkuhakemus johonkin toiseen jäljempänä käsiteltävään purkuperusteeseen sen sijaan, että

---

¹⁵⁶ Hiivanainen 2018, s. 133.

¹⁵⁷ *Ibid*, s. 134.

¹⁵⁸ Ks. Esim. KKO 1992:126 ja KKO 1985 I 3.

¹⁵⁹ Rautio 2021, s. 1226. Ks. myös Hiivanainen s 133–135.

¹⁶⁰ Rautio 2021, s. 1227.

¹⁶¹ Leppämaa – Välimaa 1998, s. 140; Koponen 2017, s. 370; Frände 2017, s. 39–40.

tuomionpurun yhteydessä ryhdyttäisiin selvittämään, täyttyykö rikollista menettelyä koskeva edellytys.¹⁶²

3.4.2 Väärä todiste

Tuomion purkaminen on mahdollista OK 31:8 kohdan 2 mukaan myös, jos varsinaisessa rikosprosessissa todisteena käytetty asiakirja on ollut väärä tai sen antajan tietten sisällöltään totuudenvastainen taikka jos todistaja tai asiantuntija on tahallaan antanut asian osalta perättömän lausuman. Lisäksi säännöksessä edellytetään, että asiakirjan tai lausuman voidaan otaksua vaikuttaneen lopputulokseen. Kyse on toisin sanoen virheellisestä oikeudenkäyntiaineistosta, joka on johtanut asiassa vääränä pidettyyn ratkaisuun.

Säännöksessä on keskiössä niin asiakirjanäyttö kuin myös oikeusprosessin yhteydessä esitetyt lausumat. Purkuperuste ei edellytä kummankaan osalta varsinaisesti rikollista tekoa, joskin lainkohdan tulkinnassa on mahdollista nojautua rikoslain väärennysrikoksia koskevaan 33 lukuun taikka oikeudenkäyttöä vastaan tehtyjä rikoksia koskevaan 15 lukuun.¹⁶³ Mikäli rikostuomio tällaisesta menettelystä annetaan, antaa se suurella todennäköisyydellä aihetta tarkastella ja arvioida pääasiassa aikaisemmin esitettyä näyttöä kokonaisuudessaan uudelleen. Näin on toimittu muun muassa riita-asiassa annetun tuomionpurkua koskevassa ratkaisussa KKO 1997:193, jossa on havaittu perättömän lausuman koskeneen keskeistä seikkaa. Purkuperusteen osalta merkityksellistä on se, että säännös ulottuu henkilöpiirinä yksinomaan todistajaan sekä asiantuntijaan. Toisin sanoen säännös ei kata esimerkiksi todistelutarkoituksessa kuultujen asianosaisten lausumia, vaikka tällaisella olisikin ollut vaikutusta asian lopputulemaan.¹⁶⁴

Leppänen ja Välimaa ovat arvioineet purkuperusteen käyttöalan olevan suppea.¹⁶⁵ Mikäli kyseessä arvioidaan olevan esimerkiksi uusi asian lopputulemaan vaikuttava tieto, joka kumoaisi aikaisemmin todisteena esitetyn asiakirjan taikka lausuman, voidaan purkuperusteena turvautua myös säännöksen kohtaan 3.

3.4.3 Uusi seikka tai todiste

OK 31:8:n 3 kohdan mukaan tuomio voidaan purkaa, mikäli hakija vetoaa seikkaan taikka todisteeseen, jota ei ole aikaisemmin esitetty, mutta jonka esittäminen olisi todennäköisesti

---

¹⁶² Rautio 2021, s. 1226.

¹⁶³ *Ibid*, s. 1227–1228.

¹⁶⁴ *Ibid*, s. 1228.

¹⁶⁵ Leppänen – Välimaa 1998, s. 141.

johtanut syytetyn vapauttamiseen tai siihen, että rikokseen olisi ollut sovellettava lievempiä rangaistussäännöksiä. Toisekseen tuomio voidaan purkaa, jos on erittäin painavia syitä saattaa uudelleen tutkittavaksi kysymys, onko syytetty tehnyt tämän syyksi luetun rikollisen teon. Vaikka purkuperustetta voidaan pitää varsin keskeisenä, on korkein oikeus noudattanut sen osalta kuitenkin suhteellisen tiukkaa tulkintalinjaa.¹⁶⁶

Sitä, minkälaista selvitystä tuomion purkamisen perusteeksi tulee esittää, ei ole säännöksessä tyhjentävästi selvennetty. Käytännössä kuitenkin uudelta seikalta tai todisteelta odotetaan keskeisesti sen uutuusarvoa sekä sitä, että sillä olisi ollut merkitystä asian lopputuloksen kannalta. Uutuuskriteeri viittaa siihen, että säännöksessä tarkoitetaan sellaista uutta selvitystä, jota ei ole aikaisemmin oikeusprosessin yhteydessä esitetty tai johon ei ole vedottu. Uudella seikalla viitataan johonkin oikeudellisesti relevanttiin faktaan eli oikeustositteeseen, kun taas todisteella tarkoitetaan uutta todistuskeinoa taikka -tositetta.¹⁶⁷ Purkuperuste ei kuitenkaan kata uutta oikeudellista argumentaatiota, lainmuutosta tai tuomioistuimen todistusharkintaa.¹⁶⁸

Vaikka purkuperusteessa onkin kyse sellaisesta uudesta seikasta tai todisteesta, johon ei ole aikaisemmin vedottu, on purkuperusteeseen turvautuminen mahdollista silloin, kun tällainen uusi seikka tai todiste olisi ollut olemassa taikka tiedossa jo varsinaisen rikosprosessin aikana.¹⁶⁹ Vakiintuneena käsityksenä onkin, että jälkisattumusta eli sellaista seikkaa, joka ilmenee vasta tuomion lainvoimaistuttua, ei ole pääsääntöisesti pidetty lainkohdan tarkoittamana perusteena tuomion purkamiselle.¹⁷⁰ Jälkisattumus kattaa muun muassa uuden tuomion, joka on annettu purkuhakemuksen kohteena olevan tuomion saatua jo lainvoiman.¹⁷¹

Lainkohdassa edellytetään, että uusi seikka tai todiste olisi todennäköisesti johtanut syytetyn vapauttamiseen taikka siihen, että rikokseen olisi sovellettu lievempiä rangaistussäännöksiä. Rangaistussäännösten osalta on huomionarvoista, että kyse ei ole rangaistuksen mittaamista

---

¹⁶⁶ Leppänen – Välimaa 1998, s. 141; Hiivanainen 2018, s. 144–147.

¹⁶⁷ Leppänen – Välimaa 1998, s. 141–145.

¹⁶⁸ Hiivanainen 2018, s. 145.

¹⁶⁹ Ks. enemmän Välimäki 2016, s. 304; Fredman 2013, s. 1024; Leppänen – Välimaa 1998, s. 147 ja Koponen 2017, s. 225–230 ja 439: Siviiliprosessissa annetun tuomion purkaminen ei ole puolestaan mahdollista, mikäli uusi seikka tai todiste on jo niin sanotusti prekludoitunut. Sama koskee tuomionpurkua rikosasiassa syytetyn vahingoksi.

¹⁷⁰ Lager 1972, s. 147; Koponen 2017, s. 483–484.

¹⁷¹ Ks. enemmän jälkikäteisesti annetun tuomion merkityksestä KKO 1998:30. Leppänen – Välimaa 1998, s. 142; Koponen 2017, s. 485: Samoin on arvioitu myös EIT:in tuomioiden osalta, vaikka niissä olisikin todettu kansallisen tuomion rikkoneen ihmisoikeussopimuksen mukaista määrystä, ks. enemmän KKO 2008:24. Vrt. pääsäännöstä on kuitenkin oikeuskäytännössä poikettu paikoitellen, ks. esim. KKO 2004:56, KKO 2006:3 sekä KKO 2015:96.

koskevasta arvioinnista, vaan eri rangaistussäännösten soveltamisesta.¹⁷² Tuomion purkaminen asianomaisin perustein edellyttää sanamuotonsa mukaisesti todennäköisyyttä. Kaikissa olosuhteissa purkuperusteeksi esitetyt seikat taikka todisteet eivät kuitenkaan välttämättä riitä osoittamaan tuomion todennäköistä vääryyttä, vaikka uusi selvitys saisikin muutoin kyseenalaistamaan tuomion oikeellisuuden.¹⁷³ Purkuperusteeseen on lisätty tässä tarkoituksessa vielä varaventtiili, jonka mukaan tuomio voidaan purkaa painavien syiden käsillä ollessa, kun tuomitun syyllisyydestä herää epäily. Tällöin todennäköisyyskriteeriä ei edellytetä.

Vaikka purkuperuste on sidottu pääosin todennäköisyyteen, ei purkuhakemuksen menestyminen edellytä täyttä varmuutta tuomion muuttumisesta. Pelkkä väite jonkin uuden seikan olemassaolosta yksin ei näin ollen riitä perusteeksi tuomion purkamiselle, vaan purkua hakevan tulee voida esittää jonkinlaista näyttöä esittämänsä väitteen tueksi.¹⁷⁴ Arvioidessaan uuden seikan tai todisteen merkittävyyttä, joutuu korkein oikeus alustavasti harkitsemaan näyttöä uuden selvityksen pohjalta. Kyse on käytännössä siitä, että korkein oikeuden tulee arvioida sitä, miten asia olisi varsinaisessa oikeusprosessissa ratkaistu vastaavanlaisen nyt saatavilla olevan oikeudenkäyntimateriaalin valossa.¹⁷⁵ Tällainen arviointi ei ole kaikissa olosuhteissa mahdollista ilman näyttöharkintaa.

Preklusion ja syytetyn eduksi haettavan tuomionpurun välisen suhteen näkökulmasta on huomioitava ajankohtainen hallitusohjelmakirjaus, jonka mukaan oikeusprosessien sujuvoittamiseksi mahdollisuutta laajentaa asianosaisten velvollisuutta esittää todistelua määräajassa tullaan selvittämään.¹⁷⁶ Vaikkakin purkuperuste pohjautuu nimenomaisesti mahdollisuuteen esittää jo ennestään tiedossa ollutta selvitystä, ei ole poissuljettua, että kirjauksesta seuraa myös preklusion käyttömahdollisuuksien laajentamisen tarkastelua ylimääräisen muutoksenhaun yhteydessä. Preklusion mahdollista ulottamista tuomionpurkuun syytetyn eduksi tulisi kuitenkin arvioida suhteessa purkuperusteen perimmäiseen tarkoitukseen ja tuomitun oikeusturvaan. Harkinnassa tulisi huomioida erillisesti yksityishenkilöt sekä viranomaiset tuomionpurun hakijoina. Tuomitun näkökulmasta oikeus vedota jo olemassa olleeseen seikkaan jälkikäteisesti on merkittävä, sillä syytetty ei ole alkuperäisen

---

¹⁷² HE 14/1958 vp, s. 9.

¹⁷³ *Ibid*, s. 9.

¹⁷⁴ Ks. enemmän Lager 1972, s. 148; Leppänen – Välimaa 1998, s. 144–145: Rikosprosessissa vaatimus ei ole aivan yhtä ehdoton etenäkään, kun tuomionpurkua haetaan syytetyn eduksi.

¹⁷⁵ Hiivanainen 2018, s. 151.

¹⁷⁶ Valtioneuvosto 2023, s. 189.

oikeudenkäynnin aikana todistusvelvollinen, eikä tämän syyksi siten tulisi voida lukea sitä, ettei tämä ole vedonnut johonkin tiedossa jo olleeseen selvitykseen.¹⁷⁷

3.4.4 Ilmeisesti väärä lain soveltaminen

OK 31:8 kohdan 4 perusteella tuomio voidaan purkaa syytetyn eduksi sillä perusteella, että tuomio perustuu ilmeisesti väärään lain soveltamiseen. Lainkohdalla viitataan tilanteisiin, joissa tuomioistuimien on antanut asiassa selvästi lainvastaisen ratkaisun. Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että tuomio on perustunut väärään lainkohtaan tai siinä on muutoin erehdytty lain sisällöstä johtaen siihen, että asiaa ratkaistaessa jotakin aineellisoikeudellista normia on sovellettu virheellisesti. Rikostuomion purkuhakemuksen kohdalla kyse on lähinnä rikoslain väärästä soveltamisesta. Lainkohtaa ei sovelleta sen sijaan sellaisiin ilmeisiin virheisiin, jotka ovat yhteydessä prosessuaalisiin säännöksiin.¹⁷⁸

Rautio on arvioinut purkuperusteen soveltamiskynnyksen olevan korkea, sillä sanamuodolla *ilmeisesti* viitataan ilmiselvästi väärään lain soveltamiseen.¹⁷⁹ Myös Leppäsen ja Välimaan mukaan sanamuodolla viitataan kiistattomaan sekä yksiselitteiseen virheellisyyteen, jossa mitään tulkinnanvaraisuutta ei voi esiintyä.¹⁸⁰ Ilmeisesti väärästä lain soveltamisesta ei ole siten kyse, mikäli purettavaksi haettu tuomio on perustunut sellaiseen moniselitteiseen säännökseen tai rikoksen tunnusmerkistöön, joka jättää tilaa tuomioistuimen harkinnalle taikka, jos kyse on sellaisesta säännöksestä, jonka tulkinta ei ole vielä vakiintunut.¹⁸¹ Fredman on katsonut, että lakiin voidaan tässä suhteessa rinnastaa myös vakiintunut sekä johdonmukainen oikeuskäytäntö.¹⁸²

---

¹⁷⁷ Ks. KKO 2016:83, kohta 18.

¹⁷⁸ Hiivanainen 2018, s. 153: Prosessuaalisten virheiden kohdalla tuomioon tyytymätön voi turvautua tuomiosta kantelemiseen.

¹⁷⁹ Rautio 2021, s. 1231.

¹⁸⁰ Leppänen – Välimaa 1998 s. 148.

¹⁸¹ Hiivanainen 2018, s. 156.

¹⁸² Fredman 2013, s. 1025.

4 Rikollisessa toiminnassa hyväksikäytetyille syyksi luetun tuomion purkaminen

4.1 Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaatteen huomioiminen tuomion lainvoimaistumisen jälkeen

Ihmiskaupan uhrien suojelemiselle annetaan paljon merkitystä ihmiskaupan vastaisissa toimissa sekä instrumenteissa. Rankaisemattomuusperiaate on tärkeä väline tässä tehtävässä.¹⁸³ Rankaisemattomuusperiaate on lähtökohtaisesti tarkoitettu sovellettavaksi varsinaisen rikosprosessin yhteydessä ajalla ennen tuomion antamista. Vaikka uhrin kannalta olisi oleellista, että rankaisemattomuusperiaatetta sovellettaisiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, on periaatetta kuitenkin sovellettu tai siihen vedottu vain harvoin käytännössä.¹⁸⁴ Tämä tarkoittaa sitä, että rikosoikeusjärjestelmän tavoittamattomissa voi olla useita henkilöitä, jotka ovat tulleet tuomitukseksi sellaisesta rikoksesta, jotka nämä ovat tehneet pakotettuna.

Kiinnostava tarkastelun kohde on, täyttääkö rikosprosessi tehtävänsä ihmiskaupan uhrin tuomitessaan.¹⁸⁵ Kansallisen rikosoikeusjärjestelmän rankaistessa hyväksikäytön kohteeksi joutunutta henkilöä ihmiskauppaan liittyvästä rikoksesta, rankaisee se Piotrowiczin ja Sorrentinon mukaan uhria ihmiskaupan kohteeksi joutumisesta.¹⁸⁶ Ajatus juontuu siihen, että ihmiskaupan uhri tulee syytetyksi ja tuomitukseksi tätä hyväksikäyttäneen, eli rikoksen päätekijän, rikoksista, joihin tämä ei olisi muissa olosuhteissa itse syyllistynyt. Raja rikoksen uhrin ja tekijän välillä voi rikollisessa toiminnassa hyväksikäytön yhteydessä olla hämärä, sillä vaikka uhri käytännössä olisikin yksittäisen rikoksen taustalla, voidaan tämän arvioida myös olevan hyväksikäyttäjänsä eli pääasiallisen rikosentekijän hallinnassa oleva väline.¹⁸⁷ Näin onkin ongelmallista, että rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyjä ei tunnisteta ennen rikosprosessin alkua tai sen yhteydessä. Rikolliseen toimintaan pakotettu ei tällöin saa ihmiskaupan uhrin erityisasemaan perustuvaa apua eikä suojelua, johon tämä olisi muutoin oikeutettu.¹⁸⁸ Rikosprosessin läpikäynti epäillyn asemassa ja pahimmillaan tuomitukseksi tuleminen pidentää

---

¹⁸³ Jovanovic 2017, s. 41.

¹⁸⁴ Pihlaja 2024, s. 64; Hannonen – Kainulainen 2023.

¹⁸⁵ Ts. epäillyn rikoksen ja siihen syyllistyneen henkilön selvittäminen sekä teosta rikoslain mukaisen rangaistuksen määrääminen. Ks. Derencinovic 2014, s. 6: Derencinovic on katsonut, että rangaistuksen määräämistä ihmiskaupan uhrille sen sijaan, että lainvalvonta keskitettäisiin rikoksen päätekijään eli taustalla vaikuttaneeseen hyväksikäyttäjään, ei voida perustella rikosprosessin tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta.

¹⁸⁶ Piotrowicz – Sorrentino 2016, s. 6; Ks. myös Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022a, s. 71.

¹⁸⁷ Carosell – Scarabello – Sempredon 2021, s. 205; Derencinovic 2014, s. 6; Ks. Myös Piotrowicz – Sorrentino 2016, s. 2: Kirjoittajat kyseenalaistavat, voidaanko rikokseen pakotettua henkilöä kutsua rikolliseksi.

¹⁸⁸ Vastaanottolain 38 a §:ssa on säädetty auttamistoimista, kuten turvallisesta majoituksesta, sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista sekä oikeudellisesta neuvonnasta. Auttamistoimien tarkoituksena on lievittää hyväksikäytöstä aiheutuneita seurauksia.; HE 220/2022 vp, s. 6.

entisestään uhrille hyväksikäytöstä aiheutunutta haittaa.¹⁸⁹ Virheellisestä tuomiosta voi seurata moninaisia haitallisia seurauksia liittyen uhrin oikeudelliseen asemaan, toipumiseen sekä tämän arjen kannalta merkityksellisiin tekijöihin, kuten työnsaantiin, sosiaalihuoltoon sekä karkotusuhkaan.¹⁹⁰ Tätä taustaa vasten rankaisemattomuusperiaatteen jälkikäteinen soveltaminen on erityisen tärkeää.

Useisiin rankaisemattomuusperiaatteeseen ja sen soveltamiseen kytkeytyviin kysymyksiin liittyy edelleen epäselvyyksiä sekä monitulkintaisuuksia. Yhtenä tällaisena epäselvänä seikkana voidaan pitää tuomionpurkuun liittyvää problematiikkaa.¹⁹¹ Tällä tarkoitetaan lähinnä sitä, millainen rooli rankaisemattomuusperiaatteella voi olla, jos ollenkaan, sellaisessa tilanteessa, jossa uhri on tullut jo lainvoimaisella tuomiolla tuomituksi rikoksesta. Kansainväliset säännökset eivät ota kysymykseen suoranaisesti kantaa, mutta periaatteen huomioimisesta tuomion lainvoimaistumista seuraavalle ajalle on kuitenkin esitetty eri tahojen toimesta kannanottoja sekä ohjeistuksia. Kannanotot ja ohjeistukset koskevat yleisesti ihmiskaupan uhrille tuomitsemisesta aiheutuneita seurauksia, tuomittuja rangaistuksia sekä rikosrekisteriä. Aiheesta ovat lausuneet muun muassa YK:n ihmiskaupparaportoiija¹⁹², YK:n yleiskokouksen valtuuttama virastojen välinen ihmiskaupan vastainen koordinoitiryhmä ICAT¹⁹³, ETYJ:n ihmiskaupan torjuntaa käsittelevän erityisedustajan ja koordinaattorin toimisto¹⁹⁴, GRETA sekä viimeisimpänä BIICL hankkeessaan yhteistyössä IBA:n kanssa.¹⁹⁵

YK:n entinen ihmiskaupparaportoiija Maria Grazia Giammarinara on todennut due diligence -periaatteen edellyttävän, että ihmiskaupan uhrin tullessa tuomituksi rankaisemattomuusperiaatetta huomioimatta sellaisessa tilanteessa, jossa sitä olisi pitänyt soveltaa, velvoittaa periaate valtioita ottamaan käyttöönsä mahdollisuuden kumota tuomio joko

¹⁸⁹ ETYJ 2013, s. 7 ja s. 30, kohta 81: Rankaisemattomuusperiaate ulottuu myös ihmiskaupan uhrin suojeluun uudelleen uhriksi joutumiselta sekä traumatisoimiselta; V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta 16.2.2021, kohta 159.

¹⁹⁰ BIICL 2023, s. 49.

¹⁹¹ Mullaly 2021 s. 3–4; BIICL 2023, s. 6.

¹⁹² YK:n ihmiskaupparaportoiijalla on toimivalta antaa suosituksia, joiden tarkoituksena on tukea valtioita sellaisen rankaisemattomuusperiaatteen soveltamismallin käyttöönotossa, joka olisi sopusoinnussa valtioiden velvollisuuden kanssa suojella ihmiskaupan uhreja. Raportoijana on toiminut vuosina 2014–2020 Maria Grazia Giammarinara ja vuodesta 2020 alkaen Siobhán Mullally.

¹⁹³ ICAT toimii ihmiskauppaa koskevien tietojen ja hyvien käytänteiden foorumina tarkoituksenaan turvata ihmisoikeuslähtöinen lähestymistapa ihmiskauppaan.

¹⁹⁴ ETYJ:n alaisen toimiston tehtävänä on auttaa osallistujavaltioita tehokkaasti ihmiskaupan torjumiseen tähtäävän politiikan kehittämisessä ja toteuttamisessa.

¹⁹⁵ BIICL:n ja IBA:n hankkeessa tutkimuksen kohteena on ollut rankaisemattomuusperiaatteen nykytila. Kansainvälistä oikeusvertailua hyödyntäen tutkimuksessa on analysoitu, miten periaatetta sovelletaan maittain lainsäädännössä sekä käytännössä.

muutoksenhaun keinoin tai muulla tavoin. Tähän lukeutuu myös mahdollisen rikosrekisterimerkinnän poistaminen. Giammarinaro on huomionut eritoten lapsiuhrien osalta, että havaitessa yhteyden rikoksen ja ihmiskaupan välillä, tulee lapseen kohdistuneet menettelyt lopettaa tai jo annettu tuomio poistaa.¹⁹⁶ Myös Giammarinaron seuraaja Mullaly on arvioinut, että valtion tulee korjata ihmiskaupan uhriin kohdistuneet laiminlyönnit. Tällä hän on viitannut ensinnäkin tuomiosta seuranneen rikosrekisterin poistamiseen sekä toisaalta muiden eri seuraamusten, kuten sakkojen sekä hallinnollisten seuraamusten, lievennykseen. Lisäksi Mullaly on kiinnittänyt huomiota myös tuomitsemisesta aiheutuviin toissijaisiin seurauksiin. Mullalyn mukaan tulee varmistua siitä, että ihmiskaupan uhrin tuomitseminen rikoksesta ei johda muun muassa tämän oleskeluluvan, sosiaaliturvan tai muiden etuuksien epäämiseen, työ- tai koulutusmahdollisuuksien rajoittumiseen eikä korvausten saamisen estämiseen. Seuraamuksiin puuttumisen ohella Mullaly on antanut painoarvoa muille uhrin tukemista edistäville toimille, kuten oikeusavun tarjoamiselle, jotta ihmiskaupan uhri voisi toipua täysimääräisesti.¹⁹⁷

ICAT:n selonteon mukaan rankaisemattomuusperiaatteen soveltamista tulisi laajentaa siten, että sellaisen henkilön, joka on tuomittu välittömästi ihmiskaupan osana tehdystä rikoksesta, rikosrekisterimerkintä saadaan poistettua. Rikosrekisterimerkinnällä on arvioitu olevan ihmiskaupan uhrille pitkäaikaisia haitallisia seurauksia. Selonteossa on myös katsottu, että tuomiot, joilla ihmiskaupan uhri on todettu syylliseksi rikoksesta, tulisi purkaa, mikäli on selviä todisteita siitä, että rikos on tehty suorana seurauksena ihmiskaupan uhriksi joutumisesta.¹⁹⁸

ETYJ:n ihmiskaupan torjuntaa käsittelevän erityisedustajan ja koordinaattorin toimiston rankaisemattomuusperiaattetta koskevan suosituksen mukaan rangaistuksesta vapauttava tuomio voi rinnastua rangaistukseen, mikäli sitä seuraa rikosrekisterimerkintä. Henkilön syyllistyessä rikokseen ihmiskaupan seurauksena, on suosituksen mukaan varmistettava, että tälle ei jää rikosrekisteriä.¹⁹⁹ Rikosrekisterimerkintöjen poistamisen puolesta ovat lausuneet myös UNODC sekä CEDAW.²⁰⁰

---

¹⁹⁶ YK:n ihmiskaupparaportoiija 2020, s. 10, kohdat 35 ja 43.

¹⁹⁷ YK:n ihmiskaupparaportoiija 2021, s. 17 kohdat 65–66.

¹⁹⁸ ICAT 2020, s. 4–6. Selonteon mukaan useat valtiot ovat lainsäädännössään mahdollistaneen prosessin.; Ks. myös samansuuntaisesti GRETA 2021, s. 5.

¹⁹⁹ ETYJ 2013a, s. 31, kohdat 21–22.

²⁰⁰ UNODC 2020, s. 45; CEDAW yleissuositus nro. 38, kohta 98.

BIICL:n raportissa on korostettu rankaisemattomuusperiaatteen ulottamista kaikkiin mahdollisiin tuomiosta seuraaviin seuraamuksiin.²⁰¹ Raportissa on esitetty myös suositus koskien rikoksesta tuomittujen ihmiskaupan uhrien paikantamista vankilakohtaisesti. Raportti suosittelee, että kansallisesti vankiloitten auditoinneista tunnistettujen tuomittujen ihmiskaupan uhrien rikostuomiot saatettaisiin muutoksenhakumenettelyn kohteeksi tuomion purkamiseksi.²⁰²

Valtioiden välillä on merkittäviä eroavaisuuksia sen suhteen, miten rankaisemattomuusperiaate huomioidaan tuomionpurussa. Useissa maissa on Suomea vastaava linja, eikä tuomionpurusta ihmiskauppaan viittaavissa olosuhteissa ole säännelty erillisesti. Joissakin maissa, kuten Iso-Britanniassa²⁰³, tai itsehallinnollisilla alueilla, kuten New Yorkin osavaltiossa²⁰⁴, on kuitenkin säädetty ihmiskaupan uhrin rankaisemattomuusperiaatteeseen nojautuva tuomionpurkua koskeva nimenomainen säännös. New Yorkin rankaisemattomuusperiaatetta koskeva säännös, jonka perusteella ihmiskaupan uhri voi hakea aikaisempien tuomioidensa purkamista, on taannut tuomioistuimelle mahdollisuuden purkaa antamansa tuomion rikosasian vastaajan pyynnöstä edellyttäen, että teko on liittynyt nimenomaisesti rikoksena kiellettyyn prostituutioon ja, että vastaajan osallisuus rikoksessa on ollut seurausta tämän asemasta ihmiskaupan uhrina. Säännös on jättänyt soveltamisalansa ulkopuolelle kaikki muut rikokset, joihin uhri saatetaan pakottaa.²⁰⁵ Vaikka säännös edellyttää tietynasteista näyttöä, ei se kuitenkaan aseta vaatimuksia minkään tietyn tosiseikan osoittamiselle antaen tuomioistuimelle siten laajan harkintavallan päättää, onko hakija kyennyt osoittamaan asemansa ihmiskaupan uhrina riittävällä tavoin. Säännös on saanut osakseen jonkin verran kritiikkiä siltä osin, että sen on arvioitu mahdollistavan sen, että kaikki prostituutiota koskevat tuomiot vaadittaisiin säännöksen nojalla purettavaksi. New Yorkin rikostuomioistuin on kuitenkin korostanut tuomioistuimen mahdollisuutta hylätä perusteettomat hakemukset samoin kuin sitä, että säännöksen ihmiskaupan uhreille tuoma helpotus on merkittävämpää kuin huoli mahdollisesti kasvavasta hallinnollisesta taakasta, joka säännöksestä saattaa seurata.²⁰⁶

---

²⁰¹ BIICL 2023, s. 4–5.

²⁰² BIICL 2023, s. 51.

²⁰³ Modern Slavery Act (2015).

²⁰⁴ New York, Section 440.10(1)(i) Criminal Procedure of the Laws of New York.

²⁰⁵ Vaatimus liittymäpinnasta prostituutioon on hyvin vahva, kuten ratkaisu *New York v. Gonzalez* (927 N.Y.S.2d 567, 570 (Crim. Ct. 2011)) on osoittanut. Cross 2013, s. 420: Cross on kritisoinut säännöksen kapeaa soveltumisalaa, sillä se jättää useat ihmiskaupan uhrit yhä ilman helpotusta.

²⁰⁶ Cross 2013, s. 412.

Tutkielmassa on tarkasteltavana yllä esitetty huomioiden se, miten rankaisemattomuusperiaate ja tuomionpurkua koskeva sääntely suhteutuvat keskenään ja onko tuomionpurun yhteydessä mahdollista huomioida varsinaisen rikosprosessin aikana tuntemattomaksi jäänyt tuomitun asema ihmiskaupan uhrina. OK:n tuomionpurkua koskevasta säännöksestä perusteluineen ei suoraan ilmene, miten säännöstä tulisi soveltaa rikokseen pakotetun ihmiskaupan uhrin kohdalla.²⁰⁷

Tuomionpurun mahdollisuutta tarkasteltaessa on huomioitava, että rikolliseen toimintaan pakottamista voi esiintyä keskenään hyvinkin erilaisissa olosuhteissa ja tilanteita koskevat tosiseikat sekä saatavilla oleva näyttö voivat poiketa toisistaan huomattavasti. Tämä huomioiden yleisesti kaikkiin tilanteisiin sopivan kattavan vastauksen muodostaminen ei ole tutkielman laajuudessa mahdollista. Pyrkimyksenä ei olekaan löytää yhtä kokonaisvaltaista vastausta tuomionpurkua koskeviin epäselvyyksiin, vaan arvioida oikeuskäytännön puutteellisuus huomioiden sitä, vaikuttaako tuomionpurku lähtökohtaisesti mahdolliselta vai ilmeneekö sille lainsäädännön tai käytännön tasolla suoranaisia esteitä. Kyse on siten arvioinnista, josko, ja millaisin edellytyksin, jokin purkuperuste olisi sovellettavissa ihmiskaupan uhrille annetun tuomion purkamisessa. Viime kädessä tuomionpurun mahdollistumisen arvioinnissa on kyse aina tapauskohtaisesta arvioinnista.

4.2 Tuomionpurku OK 31:8 valossa

4.2.1 Muodollisten edellytysten täyttymisen arviointi

Tuomion purkaminen edellyttää sille asetettujen muodollisten sekä aineellisten edellytysten täyttymistä. Muodolliset edellytykset kytkeytyvät prosessuaalisina seikkoina tuomionpurun kohteeseen, purkulegitimaatioon sekä -intressiin. Muodolliset edellytykset eivät lähtökohtaisesti vaikuta muodostuvan ongelmaksi tilanteessa, jossa rikoksesta tuomittu ihmiskaupan uhri hakee lainvoimaista tuomiota purettavaksi. Tuomion purkamisen kohteena voidaan tyypillisesti arvioida olevan ihmiskaupan uhrille syyksi luettu tuomio eli pääasialkaisu. Pääasialkaisu lukeutuvat tuomionpurun mahdollisten kohteiden piiriin. Yksittäisen rikostuomion purkukelpoisuuteen ei vaikuta se, miten perusteellisesti asiaa on tutkittu tai käsitelty rikosprosessin eri vaiheissa. Myöskään sillä, että rikoksesta tuomittu olisi esimerkiksi hyväksikäyttäjensä painostuksesta tai muutoin tunnustanut syyllistyneensä rikokseen, ei ole merkitystä muodollisten edellytysten kannalta. Hyväksikäyttö rikollisessa

---

²⁰⁷ Hiivanainen 2018, s. 165: Hiivanainen on arvioinut, että tuomionpurkua koskevat säännökset eivät ikänsä puolesta välttämättä kykene vastaamaan yhteiskunnan tämänhetkisiin tarpeisiin.

toiminnassa kytkeytyy muun muassa lieviin omaisuusrikoksiin, kuten näpistyksiin. Huomionarvoista onkin, että toisena tavanomaisena vaihtoehtona tuomionpurku voi kohdistua SML nojalla annettuun sakko-, rikesakko- tai rangaistusmääräykseen. Ongelmallista ihmiskaupan uhrin näkökulmasta voi olla kuitenkin se, että ulkomainen tuomio ei voi olla tuomionpurun kohteena. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että mikäli ihmiskaupan uhri on tuomittu ulkomailla pakotettuna tekemästään rikoksesta asianomaisessa maassa, ei tämä voi saada tuomiota Suomen purkusäännösten nojalla puretuksi. Ihmiskaupalle on tyypillistä sen kansainvälinen sekä rajat ylittävä luonne, joten uhria on mahdollisesti hyväksikäytetty rikollisessa toiminnassa myös Suomen ulkopuolella ennen saapumista Suomeen. Mikäli näin on, on ulkomailla annetun tuomion purkamista haettava toisaalla erikseen.

Rikoksesta tuomittu voidaan ulkomaalaislain (301/2004) mukaisesti karkottaa rikosperusteisesti. Lain 149 §:n kohdan 2 perusteella Suomessa oleskeluvalla oleskellut voidaan karkottaa, jos tämän on todettu syyllistyneen rikokseen, josta on säädetty enimmäisrangaistuksena vähintään yksi vuosi vankeutta taikka jonka on todettu syyllistyneen toistuvasti rikoksiin. Mikäli ihmiskaupan uhrille syyksi luetusta tuomiosta seuraa myös karkottaminen, on otettava huomioon, että OK 31:8 sääntelee nimenomaisesti rikosasiassa annetun tuomionpurkua, eikä säännös sovellu maasta poistamista koskevista asioista vastaavan hallintoviranomaisten antamiin ratkaisuihin. Mahdollinen rikoksen johdosta määrätty karkotus tai maahantulokielto on siten käsiteltävä erillisesti.

Rikoksesta tuomittu ihmiskaupan uhri on rikosasian asianosainen, jolla on perustellusti suuri intressi saada pakotettuna tekemäänsä rikosta koskeva tälle vahingollinen tuomio puretuksi. Näin ollen myöskään purkulegitimaatio tai -intressi eivät vaikuta ongelmalliselta tuomionpurun muodollisten vaatimusten kannalta. Myös joillakin viranomaisilla, kuten tuomion täytäntöönpanosta vastaavalla viranomaisella, on katsottu olevan purkulegitimaatio. Tämä on erityisen tärkeää siksi, ettei kaikki vastuu tuomion oikeellisuudesta ja tilanteeseen puuttumisesta jää yksin ihmiskaupan uhrille. On havaittu, että Suomessa vapauden menetykseen tuomittujen joukossa on mahdollisesti sellaisia henkilöitä, jotka ovat tulleet tuomituksi rikoksesta, johon heidät on pakotettu. Olisikin ideaalista, että rankaisemattomuusperiaatetta ja tuomionpurkua koskeva oikeustila selkenisi, jotta hyväksikäyttöä havaitsevat viranomaiset ryhtyisivät aktiivisemmin toimin hakemaan tuomionpurkua tilanteen ominaispiirteiden antaessa siihen aiheutta.

4.2.2 Aineellisten edellytysten soveltuminen purkuperusteena

Tuomionpurku voi perustua OK 31:8 *kohdan 1* mukaan tiettyjen alkuperäisen rikosasian käsittelyyn osallistuneiden henkilöiden rikolliseen menettelyyn. Siinä, miten rikoslainkäyttöviranomaiset tunnistavat ihmiskaupan uhreja ja arvioivat tapahtumia rikosoikeudellisesti ihmiskauppana, on havaittu puutteita.²⁰⁸ Rikollisuuteen pakottamisen kontekstissa purkuperusteella voisikin arvioida olevan mahdollista merkitystä tilanteissa, joissa tuomionpurkua hakeva on pyrkinyt varsinaisen rikosprosessin yhteydessä tuomaan teon taustalla vaikuttanutta hyväksikäyttöä esille jollekin säännöksessä tarkoitettulle taholle, eli lähinnä syyttäjälle tai tuomarille, mutta tämä ei ole huomioinut esille tuotuja seikkoja asian käsittelyssä. Ratkaisu V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta viittaa siihen, että rikosprosessin yhteydessä tullessa ilmi merkkejä siitä, että epäilty saattaa olla ihmiskaupan uhri, tulisi teon taustalla vaikuttaneita olosuhteita selvittää vielä tarkemmin. EIT:n mukaan tietoisuus voisi seurata muun muassa siitä, että kansallinen ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta vastaava taho on tunnistanut henkilön ihmiskaupan uhriksi. Voidaan pitää mahdollisena, että uhrin kertoma tai hyväksikäyttöä muutoin tukeva näyttö voisivat luoda vastaavanlaisen velvoitteen.

Suomessa ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on Auttamisjärjestelmän tehtävänä. Vaikka Auttamisjärjestelmän tunnistus toimiikin vahvana näyttönä hyväksikäytöstä, on arvioinnissa huomioitava kuitenkin myös se, millä perustein epäilty on otettu Auttamisjärjestelmässä asiakkuuteen. Mikäli asiakkuus on perustunut selkeästi erilliseen asiakokonaisuuteen tai muuhun hyväksikäytön muotoon, voi yhteys rikolliseen toimintaan olla etäinen. Mikäli asiakkuus puolestaan perustuu nimenomaisesti hyväksikäyttöön rikollisessa toiminnassa, on tunnistus todisteena näytöllisesti vahvempi.

Purkuperusteen soveltumista ei voida pitää täysin poissuljettuna tilanteissa, joissa hyväksikäyttöön vahvasti viittaavia tekijöitä on ollut sellaisen viranomaisen käytettävissä, joka olisi voinut luopua asiassa rankaisemattomuusperiaatteeseen nojaten toimenpiteistä. Oikeuskäytännössä ilmenee tätä tukien esimerkkejä näyttöharkintaan perustuneesta virkavirheestä, joka on johtanut tuomion purkamiseen.²⁰⁹ Purkuperusteella ei ole kuitenkaan oikeuskirjallisuudessa arvioitu olevan juurikaan merkitystä, sillä sen kattamat tilanteet tulevat tyypillisesti sovellettavaksi kohdan 3 mukaisena uutena seikkana tai todisteena.

---

²⁰⁸ Koivukari ym. 2022, s. 306.

²⁰⁹ KKO 1956 II 23.

Tuomionpurku OK 31:8 *kohdan 2* perusteella liittyy todisteena käytettyyn väärään asiakirjaan tai asiassa annettuun perättömään lausumaan. Oikeuskirjallisuudessa mainitun purkuperusteen merkityksen on katsottu jäävän vähäiseksi, sillä purkuperusteen kattava tilanne voi tulla puretuksi myös kohdan 3 perusteella. Vaikka purkuperusteella ei katsottaisikaan olevan huomattavaa itsenäistä merkitystä, on kuitenkin mahdollista, että yksittäisessä tapauksessa tuomion havaittaisiin perustuneen totuudenvastaisiin annettuihin tietoihin.

Oikeusministeriön toimintaohjelmassa vuodelta 2021 on tuotu esille, että todistajia usein uhkaillaan ihmiskauppatapauksissa.²¹⁰ Uhkailu voi ulottua niin ulkopuolisiin todistajiin kuin myös sellaiseen todistajaan, joka on itsekin ollut hyväksikäytön kohteena. Purkuperusteen itsenäistä soveltamista voidaan harkita, mikäli asiassa on kuultu todistajana toista hyväksikäyttäjän määräysvallassa olevaa henkilöä, joka on antanut tätä kuultaessa totuudenvastaisia tietoja tapahtumankulusta tai rikoksen teko-olosuhteista, mutta joka tuomion lainvoimaistuttua, ja mahdollisesti omasta hyväksikäyttötilanteesta irtaannuttua, tuo esille antamiensa tietojen totuudenvastaisuuden. Kyse on kuitenkin hyvin erityisestä tilanteesta, joka tuskin tulee käytännössä laajemmin sovellettavaksi.

Rikosasiassa annettu tuomio voidaan purkaa OK 31:8 *kohdan 3* mukaisesti uuden seikan tai todisteen perusteella, kun tällainen uusi selvitys olisi todennäköisesti vaikuttanut asian ratkaisuun tai on muutoin painavia perusteita tutkia syyllisyyskysymystä uudelleen. Purkuperusteen kohdalla kyse voi olla siitä, että tuomioistuin on ratkaissut pääasian sellaisen käytössä olleen todistusaineiston valossa, joka on kuitenkin luonut asian ratkaisijalle väärän käsityksen tapahtuneen tosiseikoista. Väärällä käsityksellä viitataan siihen, että todistusaineistoon ei ole syystä tai toisesta sisällytetty hyväksikäyttöön viittaavia seikkoja. Ihmiskaupan uhri ei välttämättä uskalla, kykene taikka osaa tuoda hyväksikäyttöä osoittavia olosuhteita esille rikosprosessin aikana. Onkin merkityksellistä, että ihmiskaupan uhrilla on mahdollisuus vedota hyväksikäyttöön vielä jälkikäteisesti, mikäli esimerkiksi tietoisuus rankaisemattomuusperiaatteesta tavoittaa tämän vasta tuomion lainvoimaistuttua. Arvioitavaksi tulee, soveltuuko tuomitun jälkikäteisesti selvinnyt asema ihmiskaupan uhrina säännöksessä edellytettynä uutena seikkana taikka todisteena, josta tietoisuus olisi vaikuttanut alkuperäisen asian ratkaisuun.

---

²¹⁰ Luhtasaari – Roth 2021, s. 29.

Purkuperusteeseen turvautuminen on ratkaisevalla tavalla mahdollista, vaikka uusi seikka tai todiste olisi ollut tiedossa jo alkuperäisen rikosprosessin aikana. Merkitystä ei ole sillä, olisiko ihmiskaupan uhri voinut vedota tekoon johtaneeseen hyväksikäyttöön jo ennen tuomion antamista eikä sillä, miksi relevantteja seikkoja ei ole tuotu ilmi ennen tuomion antamista.²¹¹ Kohdan edellyttämän uutuuskriteerin voidaan siten arvioida täyttyvän, mikäli uhri ei ole nimenomaisesti vedonnut teon taustalla vaikuttaneisiin olosuhteisiin puolustuksessaan. Tämä syytetyn eduksi tapahtuvan tuomion purkamisen erityispiirre on rikollisuuteen pakotetun ihmiskaupan uhrin kannalta tärkeää, sillä uhrit pyrkivät tyypillisesti edellä esitetyllä tavoin pitämään toiminnan piilossa, eivätkä he välttämättä myöskään tunnista asemaansa ihmiskaupan uhrina. Uhrin ja esitutkintaviranomaisen ensimmäinen kohtaaminen voi myös vaikuttaa vahvasti siihen, miten yhteistyö rikosprosessissa toimii sekä miten uhrin luottamus viranomaista kohtaan rakentuu.²¹² Kun uhri kohdataan rikosprosessissa rikoksesta epäiltynä, kynnys luottamuksen muodostumiselle ja siten teon taustaolosuhteiden esiin tuomiselle on luonnollisesti korkeampi. Uhrien näkökulmasta olisi kestävämpiä, mikäli heille olisi asetettu ehdoton velvollisuus tunnistaa oma asemansa ihmiskaupan uhrina ja tuoda sitä tukevat seikat esille alkuperäisen rikosprosessin aikana. Tämä voisi olla hyvin vaikeaa erityisesti kirjallisessa menettelyssä, jossa rikoksesta syytetyn rooli on muutoinkin vähäinen. Mikäli preklusiosääntelyn tarkastelu johtaa sen käytön laajenemiseen myös tuomionpurkuun syytetyn eduksi, voi muutoksen arvioida heikentävän rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyjen oikeussuojaa.

Kuten todettua, jälkisattumusta, kuten uutta tuomiota, ei pidetä vakiintuneesti perusteena tuomionpurulle. Mikäli tuomionpurussa uutena selvityksenä esitettäisiin rikollisuuteen pakottamista koskeva ihmiskaupparikostuomio, on vakiintunut kanta ongelmallinen etenkin, jos tuomio osoittaa aukottomasti tuomitun tehneen tuomionpurkuhakemuksen kohteena olevan nimenomaisen rikoksen ihmiskaupan seurauksena. Ihmiskauppaa koskeva tuomio toimii tästä huolimatta kuitenkin vahvana tukena väitteelle teon taustalla vaikuttaneelle hyväksikäytölle edellyttäen luonnollisesti, että tuomiosta on yksilöitävissä ne teot, joihin ihmiskaupan uhri on pakotettu. Vaikka korkein oikeus arvioisi, ettei nimenomaista tuomiota voida huomioida tuomionpurussa uutena selvityksenä, voisi rikoksen tutkinnassa hyväksikäytöstä saatujen todisteiden olettaa kuitenkin toimivan todisteena myös tuomionpurun yhteydessä.

---

²¹¹ Ks. Koponen 2017 s. 483–484: Käytännössä seikan huomioimatta jääminen voi olla siten seurausta esitutkinnan puutteellisuudesta taikka toisaalta siitä, ettei syytetty tuo esille tälle itselleen edullisia seikkoja.

²¹² Marttila 2024, s. 1.

Purkuperusteena ei toimisi toisin sanoen uusi jälkikäteisesti annettu tuomio, vaan lähinnä sitä koskevassa prosessissa esiin noussut keskeinen seikka tai todiste.

Se, millaista näyttöä tuomionpurkua hakevalla tulee olla väitteensä tueksi, on epäselvää. Tuomionpurkuhakemuksen saatuaan korkein oikeus arvioi alustavasti esitettyä näyttöä ja sitä, miten asia olisi uusien tietojen valossa ratkaistu alkuperäisen oikeusprosessin yhteydessä.²¹³ Korkeimman oikeuden suorittaman alustavan näyttöharkinnan osalta tilanne on epätavallinen siinä mielessä, että oikeudellisesti tulkinnanvaraisissa kysymyksissä, kuten arvioitaessa teon taustalla vaikuttanutta tuomittuun kohdistettua hyväksikäyttöä, näyttöharkinta voi alkaa muistuttamaan varsinaista rikosprosessia, kuitenkin mahdollisesti ilman suullista istuntoa tai vastapuolen, eli tässä tapauksessa ihmiskaupparikoksen vastaajan, kuulemista. Haasteellista onkin, että tuomittua ihmiskaupan uhria koskevaa tuomionpurkuhakemusta käsitellessään korkein oikeus joutuu tilanteeseen, jossa aletaan lähentymään rikosasian oikeudenkäyntiä ja ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön täyttymisen arviointia ilman, että kyse on kuitenkaan varsinaisesta rikosprosessista. Edellytykset aineellisesti oikean lopputuloksen saavuttamiselle olisivat kuitenkin otollisemmat varsinaisessa oikeudenkäynnissä.²¹⁴ Oikeusjärjestelmän ennakoitavuuden näkökulmasta on erikoinen tilanne, että tuomionpurkuprosessissa saatetaan päätyä tiettyyn päätelmään, vaikka samanaikaisesti toisaalla näytön ei arvioitaisi välttämättä riittävän edes esitutkinnan käynnistämiseen.

Purkuperusteen todennäköisyyskriteeristä seuraten pelkkä väite purkuperusteen käsillä olosta ei yksin riitä, vaan purkua hakevan tulee voida esittää jonkinlaista näyttöä väitteensä tueksi. Näyttövaatimuksen voidaan olettaa ulottuvan muun muassa ihmiskaupparikoksen keinojen käsillä oloon sekä hyväksikäyttäjän tahdonilmaisuuksiin lainvastaisen teon tekemiseen. Tuomitun tunnistaminen ihmiskaupan uhriksi tukee esitettyä väitettä, että teko on tehty seurauksena ihmiskaupasta etenkin, jos Auttamisjärjestelmässä on havaittu henkilön tulleen hyväksikäytetyksi juuri rikollisessa toiminnassa. Sitä, onko tunnistaminen näytöllisesti riittävää tuomionpurkukynnyksen osalta, on haasteellista arvioida asianmukaisen oikeuskäytännön vähäisyyden vuoksi. Vaikka yksittäisen tuomion kohdalla ei olisikaan täyttä varmuutta siitä, onko sen kohteena olevan teon taustalla vaikuttanut hyväksikäyttö, asettaa tuomitun tunnistaminen ihmiskaupan uhriksi kuitenkin nähdäkseni tuomion oikeellisuuden epäilyn alaiseksi. Tuomionpurkua ei tulisi kuitenkaan sitoa nimenomaisesti uhrin viralliseen

---

²¹³ Rautio 2021, s. 1232.

²¹⁴ Koponen 2017, s. 15 ja 462–463.

tunnistamiseen, sillä kaikki hyväksikäytetyt eivät hakeudu tai ohjaudu erinäisistä syistä Auttamisjärjestelmän asiakkuuteen.

Vaikuttaa siltä, ettei tuomionpurulle vaikuta olevan ainakaan merkittäviä tai suoranaisia esteitä, kun vedotaan uutena seikkana teon taustalla vaikuttaneeseen hyväksikäyttöön. Vaikka vakiintuneen soveltamiskäytännön puuttuessa ei olekaan takeita siitä, millä tavoin, jos ollenkaan, rankaisemattomuusperiaatetta olisi sovellettu pääasiassa, on kuitenkin mahdollista, että tuomittu ihmiskaupan uhri olisi jätetty kokonaan rankaisematta toimenpiteistä luopumalla tai tuomittu teosta ja sen teko-olosuhteista riippuen lievempien rangaistussäännösten mukaisesti. Eri asia onkin, voiko syytetyn vapauttamista tai lievempien rangaistussäännösten soveltamista pitää todennäköisenä, kun vakiintunutta soveltamiskäytäntöä ei ole. Kynnyksen tuomion purkamiselle syytetyn eduksi voidaan arvioida olevan suhteellisen joustava, sillä vähimmäisedellytyksenä vaikuttaa riittävän, että syyllisyyskysymys tulee epäilynalaiseksi.

Viimeisenä purkuperusteena kyseeseen voi tulla OK 31:8:n *kohdan 4* mukaisesti väärä lain soveltaminen. Käytännössä tutkielman aihepiirin kannalta merkityksellinen arvioitava seikka on se, olisiko varsinaisen rikosprosessin yhteydessä tullut soveltaa joko rankaisemattomuusperiaatetta taikka vaihtoehtoisesti välittömästi uhkaavan vaaratilanteen kohdalla pakkotilasääntelyä.²¹⁵ Tämä edellyttäisi tosin sitä, että teon taustalla vaikuttaneet olosuhteet olisi riittävällä tavoin tuotu rikosprosessin aikana ilmi. Mikäli uhriin kohdistettuun kontrolliin tai hyväksikäyttöön ei ole vedottu varsinaisen rikosprosessin yhteydessä, ei kyseessä voida tulkita olevan sellainen tilanne, jossa voitaisiin vedota purkuperusteeseen. Kun ratkaisu on tehty käytössä olevin tiedoin, ei kyse ole väärästä lain soveltamisesta.

Purkuperusteen soveltaminen edellyttää lisäksi vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaisesti sitä, että lakia on sovellettu tilanteessa selvästi sekä kiistattomasti väärin. Lakiin voidaan rinnastaa muun muassa vakiintunut oikeuskäytäntö. Säännökset, jotka ovat tulkinnanvaraisia tai jotka jättävät tuomioistuimelle harkinnanvaraa, eivät siten lukeudu purkuperusteen piiriin. Rankaisemattomuusperiaate itsessään jättää harkinnanvaraa toimenpiteistä luopumista koskevaa sääntelyä soveltavalle. Lisäksi periaatetta koskeva oikeustila on oikeuskäytännön puutteen vuoksi epäselvä, eikä sitä koskeva soveltamiskäytäntö ole vielä vakiintunutta. Vastaavasti myös pakkotilasääntelyn soveltamisen voidaan arvioida jättävän tuomioistuimelle tapauskohtaista tulkintavaraa. Pakkotilan kannalta huomionarvoista on myös se, että sääntely

---

²¹⁵ Ks. enemmän pakkotilasääntelyn soveltumista rikolliseen toimintaan pakottamiseen Hannonen – Kainulainen 2022, s. 98–105.

soveltuu lähinnä pistemäisiin sekä yksittäisiin tekoihin.²¹⁶ Ihmiskaupalle tyypillistä on kuitenkin sen pitkäkestoinen asiantila ja pakottaminen on vain harvoin kertaluonteista.²¹⁷ Hyväksikäytön yhteydessä uhri voidaan painostaa useisiin erillisiin rikollisiin tekoihin. Tutkielman kontekstissa purkuperusteen merkityksen voidaan kokonaisuudessaan arvioida olevan vähäinen.

Tuomionpurku vaikuttaa voivan perustua useampaankin OK 31:8 mukaiseen purkuperusteeseen, tosin kohtien 1 sekä 2 kohdalla kyseeseen vaikuttaisivat tulevan vain hyvin poikkeukselliset sekä tarkkarajaisesti yksilöidyt tilanteet. Kohdan 4 soveltaminen vaikuttaa epätodennäköiseltä lainkäyttäjälle jäävän harkinnanvaran vuoksi, joskin periaatteen asteittainen vakiintuminen voi muuttaa tilannetta tulevaisuudessa etenkin ilmiselvissä tilanteissa. Yleisemmin käytännön merkitystä voidaan arvioida olevan lähinnä säännöksen kohdalla 3, joka perustuu uuteen seikkaan taikka todisteeseen. On huomioitava, että kyseinen kohta vaikuttaa tulevan sovellettavaksi nimenomaisesti tilanteissa, joissa hyväksikäyttöä tai siihen viittaavia olosuhteita ei ole saatettu aikaisemmin rikosprosessissa tuomioistuimen eikä muutoin viranomaisten tietoon. Kohdat 1 ja 4 vaikuttavat tulevan puolestaan kyseeseen lähinnä vain silloin, kun hyväksikäyttöön on viitattu jo alkuperäisen rikosprosessin yhteydessä tai sen olisi pitänyt muutoin olla viranomaisten tietoisuudessa. Kohta 2 on erityinen siinä mielessä, että purkuperusteen soveltumisen kannalta keskeinen tieto tulisi jälkikäteisesti esille asiassa todistajan tai asiantuntijan asemassa kuullun tahon toimesta.

4.2.3 Korkein oikeus tuomionpurkusääntelyn tulkitsijana

Ihmiskaupan vastainen työ on asteittain vakiintunut Suomessa vuosituhannen vaihteen jälkeen, kun taas tuomionpurkusääntely on puolestaan 1960-luvulta. Purkusäännökset ovat jo varsin iäkkäitä, eivätkä ne siten välttämättä kykene täysin vastaamaan nykyajan tarpeisiin. Säännökset perustuvat muun muassa aikaan ennen ylikansallisen sääntelyn ja perus- ja ihmisoikeuskentän merkityksen korostumista. Lakia säädettäessä lainsäätäjä ei ole luonnollisesti voinut varautua kaikkiin yhteiskunnan muutosten myötä esille nouseviin kysymyksiin.

Muun muassa Koponen ja Hiiwanainen ovat korostaneet purkusäännösten tulkinnanvaraisuutta, jonka seurauksena tyhjentäväksi tarkoitettujen edellytysten tarkoitusperät eivät täysin aukottomasti käy selväksi säännöksen sanamuodoista. Tämä on johtanut korkeimman oikeuden

---

²¹⁶ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 101.

²¹⁷ Korkman 2023, s. 1: Rikollisuuteen pakottamiseen kytkeytyvä pakottava kontrolli tulisi kuitenkin nähdä useamman pistemäisen ja erillisen teon sijasta jatkumona.

roolin korostumiseen purkusääntelyn tosiasiallisen soveltamisalan osoittajana.²¹⁸ Oikeuskäytännön puutteen vuoksi on haasteellista ennakoida, miten korkein oikeus arvioisi tuomionpurkuhakemusta, kun purkuperusteena on henkilön jälkikäteisesti selvinnyt asema ihmiskaupan uhrina. Koponen on todennut korkeimman oikeuden poikkeavan ajoittain purkusääntelyä soveltaessaan lain sanamuodosta sekä tarkoituksesta rajoittaen asianosaisten kykyä ennakoida tuomionpurun menestymisen mahdollisuuksia.²¹⁹ Käytännössä kansallisia tuomionpurkua koskevia säännöksiä tulisi soveltaa tulkintaympäristössä, joka antaa painoarvoa perus- ja ihmisoikeuksille sekä ylikansallisille oikeuslähteille.²²⁰ Perusoikeus- ja uhrilähtöinen tulkinta puoltaisi sitä, että rankaisemattomuusperiaatteelle annettaisiin jälkikäteistä painoarvoa tuomionpurkua harkittaessa, onhan ihmiskaupassa kyse vakavasta rikoksesta sekä ihmisoikeusloukkauksesta. Tuomionpurkua koskeva tuoreen ratkaisukäytännön perusteella korkein oikeus vaikuttaa kuitenkin antavan merkitystä nimenomaisesti purkusäännösten tarkalle soveltamiselle, vaikka se johtaisi jopa epäoikeudenmukaiseksi arvioitavaan ratkaisuun.²²¹

Korkein oikeus toimii lähtökohtaisesti tuomionpurkusääntelyn tulkitsijana. Vaikka tutkielmassa ei olekaan pidetty täysin poissuljettuna sitä, että tuomion purkamisen hyväksikäytön selvittyä voisi olla mahdollista tiettyjen olosuhteiden vallitessa, on korkein oikeus kuitenkin viime kädessä se, joka arvioi eri purkuperusteiden soveltumista tilanteeseen. Kun huomioidaan rikollisuuteen pakottamiseksi luettavien tilanteiden monipuolisuus²²², on selvää, että vaikka tulevaisuudessa jossakin tapauksessa tuomionpurkuhakemus menestyisikin, ei ratkaisusta pysty vetämään suoraa johtopäätöstä muiden tilanteiden osalta. Vastavuoroisesti on myös huomioitava, että vaikka korkein oikeus jossakin yksittäisessä tapauksessa hylkäisi purkuhakemuksen, ei tämä tarkoita suoraan sitä, etteikö tuomionpurku joissakin olosuhteissa voisi kuitenkin olla mahdollista.

---

²¹⁸ Koponen 2017, s. 4; Hiivanainen 2018, s. 165–166.

²¹⁹ Koponen 2017, s. 4.

²²⁰ Hiivanainen 2018, s. 165.

²²¹ Tapauksessa KKO 2024:23 tuomarin tekemä purkuhakemus syytetyn eduksi oli jätetty tärkeästä tarkoituksesta huolimatta tutkimatta, sillä hakemuksen laatinut tuomari oli ollut hakemusta laatiessaan virkavapaalla. Ks. samansuuntaisesti Koponen 2017, s. 17: Korkein oikeus ei ole juurikaan ottanut purkuperusteita arvioitaessa esille perusoikeusmyönteisen tulkinnan tarvetta.

²²² Monipuolisuudella tarkoitetaan sitä, että tilanteen olosuhteet, käytetyt kontrollin keinot ja pakko sekä hyväksikäytöstä saatavilla oleva näyttö voivat erota toisistaan huomattavasti.

4.3 Tuomionpurku käytännössä

4.3.1 Käytännössä ilmenevät oikeudelliset haasteet

Puhtaasti tuomionpurkusäännöksen purkuperusteita tarkasteltaessa tuomion purkaminen vaikuttaa lähtökohtaisesti olevan ainakin tiettyjen olosuhteiden vallitessa mahdollista. Tosiasiassa se, että lainsäädäntö ei vaikuta asettavan tuomionpurulle suoranaisia esteitä, ei kuitenkaan riitä, vaan huomioon tulee ottaa myös käytännön tasolla ilmenevät tuomionpurkua mahdollisesti rasittavat oikeudelliset haasteet tai esteet. Vaikka rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöön liittyvät tapaukset eivät ole keskenään samanlaisia, on käytännön tasolla ilmenevien haasteiden osalta todettavissa, että tuomittujen ihmiskaupan uhrien voidaan yleisesti olettaa kohtaavan jäljempänä käsiteltäviä haasteita tuomionpurun yhteydessä. Oikeudellisia haasteita käsiteltäessä keskitytään lähtökohtaisesti OK 31:8 kohdan 3 mukaiseen purkuperusteeseen, jolla voidaan arvioida olevan soveltamisalaltaan suurin merkitys ihmiskaupan uhrin näkökulmasta.

Jäljempänä esitetyille haasteille on yhteistä, että ne kytkeytyvät jollakin tavoin oikeustilaa koskevaan epätietoisuuteen. Epäselvyys tuomionpurkuhakemuksen menestymisestä voi johtaa muun muassa korkeampaan kynnykseen tuomionpurkuprosessin käynnistämisessä, epävarmuuteen näytön riittävydestä taikka pelkoon prosessin kuormittavuudesta ja pitkittymisestä. Mikäli ennakkotapausluonteisesti olisi selvää, että ihmiskaupan uhrille annettu tuomio olisi mahdollista saada ainakin joidenkin erityisten olosuhteiden vallitessa puretuksi, toimisi tämä mahdollisena kannustimena niin yksityisille hakijoille kuin myös viranomaisille.

4.3.2 Tuomionpurun hakeminen

Sutela on havainnut, että yleisesti eri ylimääräisen muutoksenhaunkeinojen hakijoista noin 90 prosenttia on ollut yksityishenkilöitä. Kemppaisen havaintojen mukaan rikosasioissa syytetyn eduksi tuomionpurkua hakeneista puolestaan suunnilleen puolet ovat tuomittuja avustajansa välityksellä, kun taas puolet hauista ovat viranomaisaloitteisia.²²³ Korkeimman oikeuden julkaistujen ennakkopäätösten perusteella vaikuttaa siltä, että tuomionpurkua ei ole haettu yksityishenkilön eikä viranomaisen toimesta tuomittuun kohdistetun hyväksikäytön jälkikäteisesti selvittyä. Ottaen huomioon, että tutkielman kohteena ovat henkilöt, joita viranomaiset eivät ole kyenneet tunnistamaan alkuperäisen rikosprosessin yhteydessä ihmiskaupan uhriksi, jää tuomionpurun hakeminen oletettavasti lähinnä tuomitun itsensä

---

²²³ Sutela 2014, s. 322; Kemppainen 2024, s. 154: Kyse on yhden vuoden tilastoihin perustuvasta arviosta.

tehtäväksi, ellei esimerkiksi tuomion täytäntöönpanosta vastaava viranomainen havaitse hyväksikäyttöön viittaavia seikkoja. Tuomionpurkua koskeva prosessi voi kuitenkin näyttäytyä tuomitun näkökulmasta vaikeasti hahmotettavalta ja raskaalta. Käytännön järjestelyjen osalta tuomittu voi joutua selvittämään muutoksenhakujärjestelmän toimintaa, avustajapakkoon liittyviä kysymyksiä sekä oikeudenkäyntimaksuja.

Purun hakemisen jääminen uhrin vastuulle on monistakin syistä ongelmallista. Ihmiskaupan uhrit ovat haavoittuvainen ihmisryhmä jo yksin heidän kokeman hyväksikäytön vuoksi. Haavoittuvaisuutta lisäävät tyypillisesti entisestään seikat, kuten heikko kielitaito sekä tietämättömyys rikosoikeusjärjestelmästä ja omista oikeuksista.²²⁴ Uhreilla on lähtökohtaisesti viranomaistoimijoihin verrattuna vähemmän tietoa tuomionpurkua koskevasta prosessista ja sen edellytyksistä. Tietämättömyys voi näyttäytyä viime kädessä siten, ettei mahdollisuus tuomionpurun hakemiseen ole ylipäättään uhrin tiedossa. Voidaankin pitää ongelmallisena, että vastuu tuomionpurun hakemisesta vaikuttaa tippuvan sille taholle, jonka lähtökohdat siihen ovat heikoimmat, vaikka oikeusjärjestelmä on epäonnistunut sille kuuluvassa tehtävässä tunnistaa ja suojella uhreja.

Kun tuomionpurkua hakee ihmiskaupan uhri, pitää tämän turvautua prosessissa avustajaan. Avustajapakkoa on perusteltu muun muassa perusteettomien ja laadultaan heikkojen hakemusten määrän vähenemisellä, mikä on itsessään asianmukainen tavoite.²²⁵ Vaikka avustajan käyttäminen onkin sinänsä kannattavaa ja perusteltua monestakin syystä, kuten uhrin tiedonsaannin ja oleellisten asioiden esiin tuomisen kannalta, voi se viime kädessä nostaa kynnystä tuomionpurkuprosessin käynnistämiseksi. Ottaen huomioon epävarmuuden tuomionpurun menestymisestä ja avustajan käyttöön liittyvän kustannusriskin, voi avustajapakko näyttäytyä tuomitulle epäoikeudenmukaisena ja jopa esteenä purkuprosessin käynnistämiseksi.

Rikoksesta epäillyllä ja syytetyllä on Suomea sitoviin kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin perustuva lainmukainen oikeus puolustukseen esitutkinnassa sekä oikeudenkäynnissä.²²⁶ Tuomionpurun kohdalla menettely ei toimi täysin vastaavasti kuin alkuperäisen rikosprosessin yhteydessä, sillä kyse on ylimääräisenä muutoksenhaun keinona käytännössä hakemusasiasta.

---

²²⁴ Logan – Walter - Hunt 2009, s. 12.

²²⁵ HE 318/2010 vp, s. 20–21.

²²⁶ Ks. esim EIS artikla 6.

Tuomionpurkua koskevaan prosessiin lähtemisen kynnyks voi siten kytkeytyä tuomitun oikeuteen saada oikeusapua. Oikeusavun käyttäminen tuomionpurkuprosessissa edellyttää erillistä oikeusapupäätöstä, vaikka hakijalle olisi myönnetty jo varsinaisen rikosprosessin yhteydessä oikeusapua.²²⁷ Korkein oikeus on ennen avustajapakkoa koskevan muutoksen voimaantuloa arvioinut kuitenkin ratkaisussaan KKO 2003:22, että lainvoimainen tuomio rikosasiassa ei sinänsä muodostanut ratkaisun aikaan voimassa olleen oikeusapulain (257/2002) 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua estettä oikeusavun saamiselle samaa kokonaisuutta koskevassa purkuasiassa. Myöhempi oikeusapuun kytkeytynyt ratkaisu KKO 2018:9 on kuitenkin asettanut joitakin edellytyksiä oikeusapuhakemuksen tekemiselle. Ratkaisussa oli kyse siitä, että henkilön oikeusapuhakemus oli hylätty, sillä hakemuksessa ei selvitetty mahdollisia purkuperusteita eikä niitä tukevia seikkoja sillä tavalla, että hakijan oikeusavun tarvetta olisi voitu arvioida asianmukaisesti. Korkein oikeus on päättänyt ratkaisussaan lopputulemaan, että oikeusavun tarpeen arviointi ja sen myöntäminen edellyttää sitä, että hakemuksessa yksilöidään mahdolliset purkuperusteet ja niitä tukevat seikat siten, että esitetyn selvityksen perusteella voidaan arvioida, onko purkuhakemukselle merkityksellisiä perusteita vai onko sitä pidettävä selvästi perusteettomana. Ylimääräistä muutoksenhakua ja oikeusapulain mukaista oikeusavustajaa koskevassa ratkaisussa KKO 2015:36 on katsottu, että vaikka muutoksenhakijalla on avustajapakko huomioden lakiin perustuva tarve käyttää avustajaa, ei tämä suoraan tarkoita, että tälle tulisi kaikissa tapauksissa määrätä avustaja. Ratkaisevana tekijänä on pidetty sitä, kykeneekö hakija ilman avustajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan asiassa. Ratkaisusta seuraava vaatimus esittää tilanteeseen sopiva purkuperuste ja sitä tukevat seikat voi osoittautua haasteelliseksi tehtäväksi etenkin, mikäli Suomen oikeusjärjestelmä on tuomitulle vieras. Mikäli oikeusapu ei ole tuomitun hyödynnettävissä, puoltaa se entisestään viranomaislähtöistä tuomionpurkuprosessia. Etenkin sakkorangaistusten yhteydessä tuomittu saattaa joutua tasapainoilemaan sen välillä, yrittääkö tämä saada tuomion puretuksi ottamalla mahdollisesti suuremman kuluriskin vai suorittaako tämä ennemmin pakotettuna tehtyyn tekoon perustuvan sakkorangaistuksen.

Ihmiskaupan uhreille tulisi ihmiskauppadirektiivin mukaisesti antaa viipymättä sekä maksutta mahdollisuus oikeudelliseen edustukseen oikeusjärjestelmien mukaisen uhrin aseman mukaisesti.²²⁸ Ihmiskauppayleissopimuksen selitysmuistiossa on katsottu, ettei uhreilla ole aina

---

²²⁷ Kempainen 2024, s. 163.

²²⁸ Ihmiskauppadirektiivi 2011/36/EU, kohta 19.

tietoa kaikista tähän kohdistuneista prosesseista, jolloin neuvonnan tarve on kasvava.²²⁹ Neuvonnan tehtävänä on taata uhreille tieto mahdollisista vaihtoehdoista. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä tarjoaa sen asiakkuudessa oleville uhreille oikeusapua sekä oikeudellista neuvontaa. Epäselvää on, kuinka laajalti oikeusapu ja neuvonta ulottuvat oikeudellisissa prosesseissa, kuten tuomionpurun hakemisessa. Oikeudellisten avustajien toiminta ja kyky hoitaa ihmiskaupan uhrien asioita on myös herättänyt huolta.²³⁰ Auttamisjärjestelmän viimeaikaisten katsausten perusteella rikokseen pakotettuja ihmiskaupan uhreja ei ole juurikaan Auttamisjärjestelmän asiakkaina,²³¹ jolloin oikeudellinen tuki ei ulota kaikkia sitä tarvitsevia. Huomionarvoista on se, etteivät Auttamisjärjestelmän tarjoamat oikeudelliset palvelut ulotu uhreihin, jotka ovat jääneet tunnistamatta. Vaihtoehtona Auttamisjärjestelmälle myös eri järjestöt, kuten Rikosuhripäivystys, voivat tarjota oikeudellista neuvontaa yhteydenottajille. Rikosuhripäivystyksen tarjoamat tukipalvelut koostuvat kuitenkin lähtökohtaisesti neuvonnasta ja tukihenkilötoiminnasta.

Myös joillakin viranomaisilla on oikeus hakea tuomionpurkua yksittäisessä rikosasiassa. Viranomaisaloitteisten tuomionpurkuhakemusten puolesta puhuvat Kemppaisen tekemät havainnot purkuhakemusten menestymisestä. Kemppaisen mukaan yksityishenkilön puolesta tehdyistä hakemuksista on hyväksytty vain noin kahdeksasosa, kun taas viranomaisaloitteisista hakemuksista suurin osa on puolestaan menestynyt.²³² Viranomaisaloitteisten purkuhakemusten menestymisen edellytykset vaikuttavat siten jo lukumääriä arvioiden paremmalta. Mahdollisia ihmiskaupan uhreja kohtaavien viranomaisten välillä ei ole kuitenkaan minkäänlaista vastuunjakoja sen osalta, kuka vastaa uhrien oikeuksien toteutumisesta ja turvaamisesta, kun tämä on tullut tuomitukseksi pakotettuna tehdystä rikoksesta. Taustalla voi vaikuttaa yleinen tietämättömyys aihepiirin osalta sekä haaste tunnistaa uhreja vielä rikosprosessin päätyttyä. Viranomaiset vaikuttavat hakevan tuomioita purettavaksi lähinnä selvissä ja rutiininomaisissa asioissa verrattuna nyt käsillä olevaan oikeudellisesti hyvin tulkinnanvaraiseen tilanteeseen.²³³ Epävarmuus purkuhakemuksen menestymisestä asianomaisella perusteella ei siten oletettavasti toimi myöskään kannustimena viranomaisille, jotka saattavat tehtävissään tunnistaa pakotettuna tehdystä rikoksesta tuomittuja ihmiskaupan

---

²²⁹ Euroopan neuvosto 2005, kohta 160.

²³⁰ Koskenoja – Ollus – Roth – Viuhko – Turkia 2018, s. 62.

²³¹ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023b, s. 11.

²³² Luvut perustuvat korkeimman oikeuden vuonna 2022 saamiin purkuhakemuksiin. Ks. lisää Kemppainen 2024, s. 154.

²³³ Koponen 2017, s. 72–73.

uhreja. Viranomaisilla, jotka havaitsevat tehtävissään hyväksikäyttöön viittaavia tai tuomion oikeellisuuden kyseenalaistavia seikkoja, olisi kuitenkin tärkeää olla selkeä ohjeistus siitä, millä tavoin ja millä edellytyksin tuomio tulisi hakea purettavaksi tai millä tavoin tuomittua voitaisiin ohjeistaa ja tukea asian osalta. Merkityksellistä on etenkin se, että tunnistetulle ihmiskaupan uhrille mahdollistetaan pääsy auttamistoimien piiriin. Viranomaisohjeistuksissa olisi syytä huomioida, että tuomionpurun hakeminen ei edellytä täyttä varmuutta kyseisen teon taustalla vaikuttaneista olosuhteista. Tuomionpurkuprosessin tarkoituksena on selvittää nimenomaisesti se, onko tuomion purkamiselle perusteita.

Tiettyjen rangaistuslajien osalta Rikosseuraamuslaitoksen viranhaltijoilla on otollinen mahdollisuus havaita tehtävissään tuomittuja, jotka ovat tulleet hyväksikäytetyksi rikollisessa toiminnassa. Naisvankiselvityksestä onkin ilmennyt, että rikoksen pakotettuna tehneitä henkilöitä on mahdollisesti tuomittu Suomessa vapauden menetykseen. Oikeusministeriön julkaiseman Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman sisältämien toimenpiteiden perusteella naisvankien kanssa työskenteleviä koulutetaan muun muassa ihmiskaupasta ja uhrin trauman tunnistamisesta sekä kehitetään tukea ja apua naisvangeille, jotka ovat toistuvan väkivallan taikka ihmiskaupan, kuten rikoksiin pakottamisen, uhreja.²³⁴ Epäselvää on, kattaako naisvangeille tarjottava apu ja tuki myös tuomionpurkuun liittyvät kysymykset. Kehityssuunta mahdollistaa kuitenkin sen, että vapauden menettäneitä ihmiskaupan uhreja voidaan tunnistaa laaja-alaisemmin myös tuomion lainvoimaistumisen jälkeen. Olisi kannattavaa, että toiminta ulotettaisiin kattavammin tuomittujen keskuuteen, sillä on huomioitava, että vapauden menetys on rangaistuslajeista lähinnä viimesijainen. Myös sakkorangaistuksella voi olla merkittävä vaikutus ihmiskaupan uhrin arkeen – pahimmillaan hyväksikäyttö pääsee jatkumaan viranomaisten silmien alla.

Kun tietyille viranomaisille on mahdollistettu tuomionpurun hakeminen, olisi tärkeää, että tätä oikeutta hyödynnettäisiin myös haasteellisempina arvioiduissa tapauksessa, eikä vain täysin selvissä ja yksiselitteisissä asioissa. Vaikka yksittäistapauksessa ei päädyttäisi tuomionpurun hakemiseen esimerkiksi viranomaisen olettamusta tukevan puutteellisen näytön vuoksi, olisi kuitenkin erityisen tärkeää, että tuomionpurkuprosessin käynnistämistä arvioitaisiin tapahtumaa koskevien tosiseikkojen valossa. Tuomionpurun hakemisen vaihtoehtona tai tukena viranomaisten tulisi matalalla kynnyksellä arvioida mahdollista ihmiskaupparikosta koskevan

---

²³⁴ Oikeusministeriö 2020:15, s. 49.

tutkintapyyntöön tekemistä rikoksen taustalla vaikuttaneen hyväksikäytön selvittämiseksi taikka Auttamisjärjestelmän tai rikosten uhreille suunnattujen tukijärjestöjen kontaktoimista.

4.3.3 Ihmiskaupparikos ja näytön arviointi

Tuomionpurku edellyttää näyttöä jonkin OK 31:8 mukaisen purkuperusteen käsillä olosta.²³⁵ Näytöllä sekä sen saatavuudella ja riittävyydellä voidaan arvioida olevan olennainen rooli arvioitaessa rikollisessa toiminnassa hyväksikäytetyille annetun tuomion purkamista. Rankaisemattomuusperiaatetta koskevaa oikeuskäytäntöä ei ole juurikaan vielä muodostunut, sillä periaatteeseen vaikutetaan vedottavan rikosprosessissa vain harvoin. Oikeuskäytännön puutteesta johtuen on yhä epäselvää, millaista selvitystä rikokseen pakotettuun kohdistetusta hyväksikäytöstä varsinaisessa rikosprosessissa tyypillisesti edellytettäisiin rankaisemattomuusperiaatteen soveltamiseksi. Hannonen ja Kainulainen ovat pitäneet tärkeänä, ettei periaatteen soveltamiskynnys asettuisi oikeuskäytännössä liian korkealle.²³⁶ Soveltamiskynnyksen vakiintuminen ja sitä myöten näyttöä koskevien vaatimusten selkeytyminen edellyttävät kuitenkin sitä, että rankaisemattomuusperiaatetta sovellettaisiin yhä laajemmin periaatteeseen myös nimenomaisesti viitaten.

Näytön riittävyteen liittyvä epäselvyys ulottuu myös tuomionpurkuun. Rankaisemattomuusperiaatteen soveltamiskynnyksestä tulee tosin pitää erillään tuomionpurkuun liitetty näyttökynnys, jonka ei ole arvioitu olevan erityisen korkea. Tuomion purkamisen vaikuttaa edellyttävän vähimmillään sitä, että purkuperusteen olemassaolo tehdään näytöllisesti uskottavaksi vaihtoehdoksi tai että tuomion oikeellisuudesta nousee epäily.²³⁷ Hyväksikäyttötilannetta tarkasteltaessa tulee arvioidavaksi, olisiko uuden selvityksen käsillä ollessa alkuperäisen rikosprosessin aikana tullut tosiasiallisesti soveltaa rankaisemattomuusperiaatetta siten, että rangaistusta ei olisi määrätty tai se olisi määrätty käyttäen lievempiä rangaistussäännöksiä. Kun periaatteen soveltamiskynnys ei ole vakiintunut, on arviointi haasteellista.

Tuomionpurkua koskevassa asiassa purkua hakevan tulee pystyä riittävällä tavalla osoittamaan purkuperusteen käsillä olo. Merkittävä osa on sen toteen näyttämistä, että teko on tehty

---

²³⁵ Purkuperusteiden osalta kappaleessa on keskiössä OK 31:8 kohdan 3 tarkoittama purkuperuste, jonka voidaan arvioida tulevan laajimmin sovellettavaksi.

²³⁶ Hannonen – Kainulainen 2023. Vrt. oikeuskäytännössä, esim. KKO 2017:57 sekä KKO 2021:90, edes voimakkaan pakon ei ole arvioitu poistavan tahallisuutta eikä sitä ole huomioitu vastuusta vapauttavana tekijänä.

²³⁷ Koponen s. 467.

ihmiskaupan seurauksena. Ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää selvitystä niin keinosta, tavasta kuin myös hyväksikäyttötarkoituksesta.²³⁸ Hyväksikäyttöä osoittavan näytön saatavuuteen vaikuttavat erityisesti teossa käytetyt ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön mukaiset keinot. Etenkin psykologiseen kontrolliin perustuvan hyväksikäytön toteen näyttämistä on yleisesti pidetty ihmiskaupparikosten yhteydessä haastavana. Ottaen huomioon, että purkuhakemusten käsittely on pääosin kirjallisesta, vaikuttaa olevan pulmallista, mikäli ainoa uusi näyttö on ihmiskaupan uhrin kirjallista henkilötodistelua tekoon vaikuttaneista olosuhteista. Muun muassa Koponen on arvioinut, että yksityisen henkilön kirjalliset kertomukset voidaan vaan poikkeuksellisesti huomioida sellaisena uutena seikkana, jonka perusteella tuomio voitaisiin purkaa. Vielä haasteellisempaa kertomuksen huomioiminen vakuuttavana näyttönä on, mikäli uudella kertomuksella muutetaan aikaisemmassa oikeudenkäynnissä kerrottua.²³⁹ Sen sijaan esimerkiksi fyysisten merkkien tai viestintäalustoilla välitettyjen vaatimusten tai uhkausten toteennäyttäminen voi olla yksinkertaisempaa. Hannonen ja Kainulainen ovat kuvanneet mahdollisina hyväksikäyttöä osoittavina indikaattoreina muun muassa epäillyn kertomuksen tähän kohdistetusta kontrollista tai painostamisesta, ihmiskauppaan viittaavan haavoittuvan elämäntilanteen, toistuvan kiinni jäämisen ympäri Suomea, rikoshyödyn kulkeutumisen jollekin toiselle henkilölle sekä ohjeet ja listat taikka painostavat viestit viestintäalustoilla taikka mobiililaitteessa.²⁴⁰ Tällaisten indikaattoreiden jälkikäteinen selvittäminen voi olla jossakin määrin mahdollista, tosin on huomioitava, että ajan kulumisen seurauksena tällaista näyttöä ei välttämättä ole enää saatavilla. Pulmallista onkin, että erilaiset todisteet hyväksikäytöstä tavanomaisesti peitetään tai hävitetään.²⁴¹

Ihmiskaupparikosten tutkinnan voidaan arvioida onnistuvan parhaiten, kun tutkinta on pystytty aloittamaan oikea-aikaisesti tai ainakin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Mitä pidempi aika hyväksikäytöstä ehtii kulua, sitä haasteellisempaa näytön saaminen tutkinnassa enää on. Oikeusprosessit ovat kuitenkin Suomessa pitkiä, ja tuomionpurun hakeminen saattaa siten aktualisoitua vasta pitkän ajan kuluttua hyväksikäytöstä. Rikollisessa toiminnassa hyväksikäytetyn tuomionpurkua koskevassa prosessissa on huomioitava mahdollisuus, ettei asiassa ole aloitettu ollenkaan tutkintaa ihmiskaupan osalta eikä näyttöä tuomittuun

²³⁸ Tästä on poikkeuksena alaikäisiä koskeva erityistilanne, jolloin keinon käsilläoloa ei edellytetä.

²³⁹ Koponen 2017, s. 466.

²⁴⁰ Hannonen – Kainulainen 2024, s. 300; Oikeuskirjallisuudessa on muutoinkin esitetty ja listattu eri tekijöitä, jotka indikoisivat mahdolliseen ihmiskaupparikokseen. Ks. esim. Logan – Walter - Hunt 2009, s. 19–20.

²⁴¹ Piipponen – Pihlaja 2023, s. 54.

kohdistetusta hyväksikäytöstä ole siten kerätty ollenkaan. Viime kädessä ollaan tilanteessa, jossa tuomitun tulisi omin avuin pystyä osoittamaan mahdollisesti pitkänkin ajan jälkeen se, että hän on toiminut tilanteessa pakotettuna. Tuomittu voi vaihtoehtoisesti tehdä tutkintapyynnön rikollisuuteen pakottamisesta, joskin riskinä on, ettei esitutkintakynnyksen katsota ylittyvän eikä tutkintaa siten aloiteta. Vaikka esitutkinta tuomittuun kohdistetusta ihmiskaupparikoksesta jäljempänä aloitettaisiinkin, voi näytön kerääminen osoittautua haasteelliseksi, ellei mahdottomaksi, tehtäväksi. Vaikka tuomittuun kohdistettu hyväksikäyttö olisi jollakin tasolla osoitettavissa, edellyttää rankaisemattomuusperiaatteen soveltaminen vielä suoraa yhteyttä teon ja tuomittuun kohdistetun hyväksikäytön välillä. Edellytys yhteydestä voidaan käsittääkseni ulottaa myös tuomionpurkuun siten, että yksittäisen purkuhakemuksen kohteena olevan tuomion mukaisen teon tulee olla yhteydessä hyväksikäyttöön.²⁴²

Suomessa ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta vastaa Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Auttamisjärjestelmän asiakas on tunnistettu ihmiskaupan uhriksi. Tällainen tunnistus ei sido rikosprosessissa viranomaisia, mutta se indikoi esitutkintaviranomaisille ja muita asiaa käsitteleville tahoille siitä, että tilanteen taustaolosuhteet eivät ole välttämättä olleet täysin selvät.²⁴³ Uhriksi tunnistaminen tulee huomioida muissa viranomaisissa käsiteltäessä ihmiskaupan uhrin oikeuksiin liittyviä asioita.²⁴⁴ EIT:n ratkaisu V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta huomioiden muun muassa Auttamisjärjestelmän suorittama uhrin tunnistus on seikka, joka tulisi huomioida arvioitaessa rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöön kytkeytyvää tuomionpurkuhakemusta. Tällaisen tunnistuksen ei kuitenkaan tulisi olla edellytys tuomionpurulle, sillä kaikki rikokseen pakotetut eivät hakeudu tai ohjaudu Auttamisjärjestelmään.

On todettava, että tuomionpurun näyttökynnys vaikuttaa vastaavan viime kädessä sitä, millaista näyttöä rankaisemattomuusperiaatteen soveltamiseksi edellytetään varsinaisen rikosprosessin aikana. Purkuhakemuksen menestyessä asia voidaan joko oikaista saman tien tai se voidaan palauttaa käsiteltäväksi alempaan tuomioistuimeen. Kun kyse ei ole selvästä asiasta, oikaisu tuskin tulee kysymykseen. Arvioitaessa pääasiaa uudelleen, on näyttökynnys vastaavanlainen,

---

²⁴² Yhteydellä viitataan siihen, mitä kappaleessa 2.2.2. on tuotu esille.

²⁴³ Hannonen – Kainulainen 2022, s. 136: Asiantuntijahaastattelussa on havaittu, että rikosten selvittäminen esitutkinnassa on ollut helpompaa tapauksissa, joissa Auttamisjärjestelmä on jo valmiiksi arvioinut tutkinnan epäillyn eli ihmiskaupan uhrin kokemuksia ihmiskaupan tunnusmerkistön näkökulmasta. Ks. myös V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta: EIT on antanut merkitystä ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta vastaavan toimijan tunnistukselle ihmiskauppaepäilyn synnyttämisessä.

²⁴⁴ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023a, s. 3.

kuin jos asiaa käsiteltäisiin ensimmäisen kerran rikosprosessissa. Vaikka tuomionpurun kynnys olisikin siten yleisesti matalampi, edellyttää pääasian ratkaiseminen kuitenkin vahvaa näyttöä.

Mikäli uhrin kertomusta tukevia todisteita ei löydy jälkikäteisesti eikä hyväksikäytöstä ole siten saatavilla näyttöä, johtaa tämä mahdollisesti tuomionpurkuhakemuksen hylkäämiseen, kun näyttö ei riitä saattamaan tuomion oikeellisuutta epäilyksen alaiseksi. Tuomion purkaminen voi osoittautua näyttövaatimuksen vuoksi haasteelliseksi, ellei jopa tilanteen erityispiirteistä riippuen mahdottomaksi. Olisi kuitenkin tärkeää, että olemassa olevat todisteet, jotka tukevat päätelmää, että tuomion kohteena oleva rikos on tehty ihmiskaupan yhteydessä tai sen seurauksena, otettaisiin joko suoraan tuomionpurussa taikka samanaikaisesti tai ainakin vaihtoehtoisesti esitutkinnan aloittamisessa huomioon. Mikäli saatavilla oleva näyttö synnyttää epäilyksen teon taustalla vaikuttaneista olosuhteista, olisi tärkeää aloittaa ihmiskaupparikosta koskeva esitutkinta riippumatta siitä, miten tuomionpurkuprosessi etenee. Esitutkinnan käynnistämisen tarve kuitenkin korostuu, mikäli se on ainoa keino saada hyväksikäyttöä tukevaa näyttöä. Ihmiskaupan uhrien suojelun sekä oikeusturvan kannalta olisi huolestuttavaa, mikäli oikeusjärjestelmä ei mahdollistaisi kumpaankaan reittiin turvautumista.

4.3.4 Toissijainen uhriutuminen

Ihmiskauppa on vakava uhrin vapautteen puuttuva rikos, ja hyväksikäytöstä irtautumista seuraava aika on uhrille erityisen herkkää ja kriittistä.²⁴⁵ Sen lisäksi, että ihmiskaupan uhri on kärsinyt kokemansa hyväksikäytön takia, myös rikosta koskeva oikeusprosessi on uhrille tyypillisesti hyvin raskas. Rikollisessa toiminnassa hyväksikäytön erityispiirteenä ilmenee tavanomaisesti se, että hyväksikäytön uhri joutuu osaksi rikosprosessia. Sen sijaan, että ihmiskaupan uhri olisi asianomistajan asemassa ihmiskaupparikosta koskevassa prosessissa, hän joutuu rikosprosessiin epäillyn, syytetyn ja viime kädessä jopa tuomitun asemassa.

Toissijainen uhriutuminen (*dual victimization* tai *secondary victimization*) tarkoittaa rikoksen uhrin kokemaa ja oikeusprosessista seuraavaa psykologista, sosiaalista, oikeudellista tai taloudellista kärsimystä tai ahdistusta.²⁴⁶ Toissijainen uhriutuminen voi liittyä niin esitutkintaan, syyttäjän toimintaan kuin myös oikeudenkäyntiin. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että oikeusprosessi on kokonaisuudessaan pitkäkestoinen.²⁴⁷ Kyse on käytännössä siitä,

---

²⁴⁵ Elam 2023, s. 48.

²⁴⁶ Ilmiöstä voidaan käyttää myös käsitettä *uudelleen traumatisoituminen*.

²⁴⁷ Åberg 2017–2019, s. 10–15; Rodriguez-Lopez 2024: Uudelleen uhriutumisella voidaan viitata myös siihen, että ensin uhriutuminen seuraa hyväksikäyttäjän ja tätä seuraten oikeusjärjestelmän toiminnasta.

että uhri joutuu sekä rikoksen että kuormittavan rikosprosessin uhriksi, mikä entisestään heikentää mahdollisuutta toipua rikoksesta sekä sen seuraamuksista.²⁴⁸ Toissijaisella uhriutumisen avulla voidaan viitata rikollisessa toiminnassa hyväksikäytön osalta myös siihen, että rikosoikeusjärjestelmä ei ole tunnistanut henkilöä ihmiskaupan uhriksi, vaan sen sijaan uhri kohdetaan rikoksentehtäjänä. Kun yleisesti on tunnustettu rikoksen asianomistajalle rikosprosessista seurannut toissijainen uhriutuminen, voidaan prosessin arvioida olevan rikoksesta epäillylle ihmiskaupan uhrille erityisen kuormittava. Kuvatuunlaisessa tilanteessa ihmiskaupan uhri ei pääse nauttimaan rikoksen asianomistajan varsin vahvanakin pidetystä asemasta rikosprosessissa.²⁴⁹

Ihmiskaupan uhrin haavoittuvuus sekä rikoksesta aiheutuneet psykologiset seuraukset altistavat tämän toissijaiselle uhriutumisen.²⁵⁰ Rikosprosessi on jo yksistään kuormittava kokemus, mutta epäillyn asemassa siihen kytkeytyy myös riski mahdollisiin pidätyksiin, kuulusteluihin ja syytteisiin sekä mahdollinen syyksilukeva tuomio.²⁵¹ Ihmiskaupan uhrille erityisen kuormittavana voidaan pitää tuomiota seurannutta mahdollista vapauden menetystä taikka karkotusta.²⁵² Derencinovicin sanoin olisi tärkeää, että minkä tahansa ihmiskaupan muodon, mukaan lukien rikollisuuteen pakottamisen, kohdalla hyväksikäytettyä henkilöä kohdeltaisiin uhrina, eikä rikollisena.²⁵³

Tutkielman kontekstissa oikeusprosessissa on otettu vielä yksi askel pidemmälle. Sen sijaan, että kyse olisi varsinaisesta rikosprosessista, joutuu ihmiskaupan uhri käymään kokemaansa hyväksikäyttöä läpi myös tuomionpurkuprosessin yhteydessä. On myös huomioitava, että purkuhakemuksen menestyessä korkein oikeus palauttaa rikosasian todennäköisesti uudelleen arvioitavaksi alempaan tuomioistuimeen. Tämänhetkinen epäselvä oikeustila huomioiden ei ole takeita, millä tavalla yksittäisen rikosasian käsittely tulee päättymään ja muuttuuko lopputulos entisestään. Tämä epätietoisuus tuomionpurun ja sitä seuraavan pääasian käsittelyn menestymisestä syventää entisestään prosessin kuormittavuutta. Epätietoisuuden voi arvioida myös heikentävän halukkuutta lähteä raskaaseen prosessiin. Samanaikaisesti tutkimuksissa on

---

²⁴⁸ Åberg 2017–2019, s. 3; Kainulainen – Saarikkomäki 2014, s. 6.

²⁴⁹ Kimpimäki 2022, s. 1.

²⁵⁰ Khadraoui – Rijken – Tankink 2021, s. 3: Riskitehtäjöinä on nimetty uhrien tunnistamattomuus, turvallisuuden ja luottamuksen puute, se, että uhria ei uskota, kuulemisten toistuvuus ja intensiivisyys, epäkunnioittava kohtelu, empatian puute sekä uhrin oikeuksia koskeva tiedon puute.

²⁵¹ Cross 2013, s. 397–398 ja 409; Rodriguez-Lopez 2024.

²⁵² Hannonen – Kainulainen 2022, s. 32, ETYJ 2013a, s. 18; ETYJ 2013b, s. 117.

²⁵³ Derencinovic 2014, s. 5.

havaittu, että uhrien uskomatta jättäminen tai heidän jatkuva kuuleminen aiheesta korostuvat uudelleenuhriutumisen aiheuttajana.²⁵⁴ Kyse on nimenomaisesti sellaisista seikoista, joiden parissa tuomittu joutuu kamppailemaan, mikäli tämä päättää hakea tuomiota purettavaksi. Tuomion onnistunut purkaminen ja sitä seurannut rikosrekisterimerkinnän poistaminen voisi kuitenkin antaa ihmiskaupan uhrille uuden alun ja edesauttaa muun muassa työllistymistä, asunnon saamista sekä oleskeluoikeuteen liittyvää oikeusprosessia.²⁵⁵

Yhtenä näkökulmana rikollisessa toiminnassa hyväksikäytetyn henkilön kokemasta toissijaisesta uhriutumisesta voidaan esittää myös se, että traumojen uudelleen läpikäyminen on edellä kuvatussa tilanteessa liittynyt yksinomaan rikosprosessin läpikäymiseen epäillyn asemassa. Mikäli ihmiskaupan uhri kuitenkin haluaa saattaa oman hyväksikäyttökokemuksensa tutkittavaksi rikosasiiana, on kyse täysin erillisestä ja mahdollisesti hyvin pitkästä sekä raskaasta prosessista. Rikosten tutkinnan tilasta saa osviittaa tarkastelemalla apulaisoikeuskanslerin ratkaisua OKV/1233/70/2021²⁵⁶ poliisin ja syyttäjien menettelystä sekä ihmiskaupan tutkinnasta. Ratkaisussa on havaittu ihmiskaupparikosten tutkintojen viivästyneen siten, että yksittäisen rikoksen esitutkinta on pisimmillään saattanut kestää jopa neljä vuotta. Tähän problematiikkaan on pyritty puuttamaan eri tavoin tiettyjen rikosten yhteydessä, ja apulaisoikeuskansleri onkin tiedottanut Ihmiskaupparikosten esitutkintojen myönteisestä kehityksestä.²⁵⁷ Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu siinä ilmenevine seikkoineen ei lähtökohtaisesti kannusta ihmiskaupan uhria ryhtymään vielä uuteen rikosprosessiin. Prosessin pitkän keston lisäksi ratkaisussa huomioidaan esitutkintaviranomaisten haasteet ihmiskaupan tunnistamisessa, mikä osaltaan vaikuttaa ihmiskaupan uhrin oikeuksien toteutumiseen.

Tullessaan tuomituksi rikoksesta, jonka hyväksikäytön uhri on tehnyt pakotettuna, joutuu henkilö osallistumaan rikosasioiden selvittämiseen useaan otteeseen halutessaan tähdätä oikeudenmukaisena pidettävään lopputulokseen – siihen, että uhri saa tälle syyksiluetun tuomion puretuksi ja toisaalta oman hyväksikäyttökokemuksensa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Rikosprosessien kesto ja kuormittavuus sekä tuomionpurkuprosessin lopputulosta koskeva epävarmuus saattavat kuitenkin kyseenalaistettavaksi sen, millaisessa tilanteessa prosessiin ryhtyminen on tosi asiassa kannattavaa.

---

²⁵⁴ Khadraoui – Rijken – Tankink 2021, s. 8.

²⁵⁵ Cross 2013, s. 413.

²⁵⁶ 28.12.2021 OKV/1233/70/2021, OKV/1956/90/2021.

²⁵⁷ Oikeuskanslerin tiedote 16.1.2024; HE 144/2022 vp tavoitteena on ollut nopeuttaa lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä; Poliisi.fi -uutinen 30.12.2021: Poliisi jatkaa ihmiskaupparikosten tutkinnan kehittämistä. Vuonna 2021 toimintansa on aloittanut ihmiskaupparikosten paljastamiseen ja tutkimiseen keskittyvä valtakunnallinen ryhmä.

5 Lopuksi

Suomessa ihmiskaupan vastainen työ vaikuttaa monessa suhteessa varsin onnistuneelta. Ihmiskaupan uhrin jäädessä rikosprosessin yhteydessä tunnistamatta ja tullessa tuomituksi rikoksesta, jonka on tehnyt pakotettuna ihmiskaupan seurauksena, ollaan kuitenkin ihmiskaupan uhrien suojelun katvealueella, eikä uhrien käytössä olevista oikeussuojakeinoista ole selkeää kokonaiskuvaa. Rikolliseen toimintaan pakottamisen torjunnassa olisi olennaista päästä vaikuttamaan ihmiskaupparikoksen juuritasolle eli hyväksikäyttäjän toimintaan. Tyypillisempää vaikuttaa kuitenkin olevan, että yksin rikokseen pakotettu ihmiskaupan uhri kohtaa rikosvastuun, kun taas tätä lähinnä tekovälineenä hyväksikäyttänyt henkilö välttää rikosprosessin ja kykenee jatkamaan rikollista toimintaansa.

Rankaisemattomuusperiaatetta tulisi soveltaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa rikosprosessia, eikä tuomionpurun tulisi olla kuin vasta viimesijainen turvautumiskeino. Vaikka oikeuksien toteutumisessa rikosprosessissa ei tulisi joutua laskemaan ylimääräisen muutoksenhaun menestymisen varaan, voi se olla kuitenkin rikokseen pakotetun ihmiskaupan uhrin ainoa mahdollisuus. Näkemys, jonka mukaan rankaisemattomuusperiaatteen soveltaminen tulisi ulottaa myös tuomion lainvoimaistumista seuraavalle ajalle siten, että rikoksesta annetun tuomion purkamisen sekä rikosrekisterimerkinnän poistamisen tulisi olla mahdollista, on etenkin ilmiselvissä tilanteissa nähdäkseni perusteltu. Ottaen huomioon haasteet rikollisuuteen pakotettujen ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa sekä uhrille syyksi luetun tuomion aiheuttamat kauaskantoiset seuraukset, on tutkielmassa pidetty tärkeänä selvittää mahdollisuutta saada tuomio puretuksi jälkikäteisesti.

Vaikka on helppo yhtyä näkemykseen, että ihmiskaupan uhrien tuomitseminen rikolliseksi tilanteissa, joissa heillä ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta toisin toimimiseen, on epäoikeudenmukaista²⁵⁸, ei voimassa oleva lainsäädäntö tunne tuomionpurun perusteena intuitiivista oikeudenmukaisuutta. Suomessa ei ole säädetty tuomion purkamisesta sillä perusteella, että jälkikäteisesti on käynyt ilmi tuomitun tehneen rikoksen pakotettuna ihmiskaupan seurauksena, vaikkakin kansainvälisellä tasolla on esimerkkejä myös tällaisesta linjasta. Tarkasteltaessa tuomionpurun muodollisia ja aineellisia edellytyksiä, ei vaikuta ilmenevän suoranaisia esteitä sille, että tuomio voitaisiin tiettyjen olosuhteiden vallitessa purkaa tuomitun ihmiskaupan uhrin eduksi. Tällainen tilanne voisi käsittääkseni olla käsillä

---

²⁵⁸ Ks. esim. Jovanovic 2017, s. 55.

etenkin, kun tuomion kohteena oleva rikos on suhteellisen lievä ja tuomittuun kohdistetusta kontrollista on esittää pelkän väittämän tueksi jonkinlaista asianmukaista näyttöä – tilanne, jossa ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaatetta olisi tullut soveltaa tai ainakin arvioida alkuperäisen rikosprosessin aikana. Tuomionpurku ei vaikuta kuitenkaan varteenotettavalta vaihtoehdolta, mikäli tuomion kohteena oleva rikos on hyvin vakava, eikä sen yhteydestä hyväksikäyttöön ole esitettävissä konkreettista näyttöä.

Käytännössä merkitystä voitaisiin arvioida olevan etenkin OK 31:8 kohdan 3 mukaisella purkuperusteella, tosin poikkeuksellisesti hyvin tarkkarajaisissa tilanteissa myös muiden purkuperusteiden voidaan arvioida saavan jalansijaa. Rankaisemattomuusperiaatteen asteittain vakiinnuttaessa asemaansa Suomen oikeusjärjestelmässä, ei ole myöskään poissuljettua, että kohdan 4 mukainen purkuperuste tulee kasvattamaan merkitystään ilmiselvissä tapauksissa, joissa asian ratkaisut tuomari on tai hänen olisi pitänyt olla tietoinen teon taustalla vaikuttaneesta ihmiskaupasta. Kun rankaisemattomuusperiaatteen soveltamiseen liittyy aina jonkinlaista lainsoveltajan harkintavaltaa, voidaan kyseisen purkuperusteen soveltumista pitää kuitenkin varsin epätodennäköisenä. Vaikka tuomionpurkuhakemuksen voitaisiinkin yleisesti ottaen arvioida tietyissä olosuhteissa menestyvän, vastaa tuomionpurun mahdollistumisen arvioinnista viime kädessä kuitenkin tuomionpurkusäätelyä tulkitseva ja soveltava korkein oikeus. Säännösten iäkkyyden ja tulkinnanvaraisuuden vuoksi puhtaasti lain sanamuotojen perusteella ei ole selvää, miten korkein oikeus arvioisi purkuperusteiden käsillä oloa. Se, mihin lopputulemaan korkein oikeus arvioinnissaan päätyy, riippuu käsittääkseni hyvin vahvasti tapauksen erityispiirteistä.

Tuomionpurun mahdollistumista puoltaisi ihmisoikeus- ja uhrimyönteinen lähestymistapa rikosprosessiin. Ottaen huomioon sen, että korkeimman oikeuden tulkinnalla voidaan vaikuttaa huomattavasti purkuperusteiden soveltamisalan ulottuvuuksiin, on sillä nähdäkseni mahdollisuus arvioida tuomionpurkua koskevaa sääntelyä uhrilähtöisessä, ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaatteen huomioivassa sekä tuomittujen haavoittuvaisuuden tunnistavassa tulkintaympäristössä. Purkusäätely itsessään vaikuttaisi mahdollistavan kuvatonlaiseen lopputulemaan päätyminen. Esimerkinomaisesti korkein oikeus voisi tulkinnallaan uudistaa taikka venyttää jälkisattumusta koskevaa oppia, jonka voidaan arvioida olevan ihmiskaupan uhrien näkökulmasta ongelmallinen. Se, että samaa asiakokonaisuutta koskien tuomittu on tuomiolla vahvistettu ihmiskaupparikoksen uhriksi, tulisi voida ottaa huomioon niin sanottuna jälkisattumuksena myös tuomionpurkua arvioitaessa.

Rankaisemattomuusperiaatteen soveltamiskynnys ei ole vielä sen vähäisen soveltamisen johdosta vakiintunut, mutta huomionarvoisesti ihmiskauppaliitännäisissä asioissa näyttö- ja tuomitsemiskynnys vaikuttavat kuitenkin tyypillisesti asettuneen soveltamiskäytännössä varsin korkealle. Ihmiskaupan uhrien oikeuksien kannalta pitäisin merkittävänä, että korkein oikeus huomioisi tuomionpurun viimesijaisuuden ihmiskaupan uhrien oikeuksien turvaamisessa eikä asettaisi purkuhakemuksen menestymisen edellytyksiä suhteettoman korkealle. Kun periaatteeseen vetoamisen varsinaisen rikosprosessin aikana ei katsota edellyttävän hyväksikäytetyn virallista tunnistamista ihmiskaupan uhriksi Auttamisjärjestelmässä, asianomistajan asemaa ihmiskaupparikosta koskevassa rikosprosessissa eikä tuomioistuimen antamaa ihmiskauppatuomiota, olisi tärkeää, että linja ulottuu myös tuomionpurkuun.

Korkein oikeus tuskin tulee ottamaan ihmiskaupan uhrille syyksi luetun tuomion purkamiseen kantaa ilman, että yksittäisessä rikosasiassa haetaan tuomiota purettavaksi. Mahdollisen purkuhakemuksen arvioinnin ja sitä seuraavan ennakkoratkaisun yhteydessä korkeimman oikeuden olisi suositeltavaa tehdä tarpeellisin osin linjauksia muun muassa tuomionpurun edellyttämän näytön osalta. Tuomionpurkua koskevan oikeustilan selkeyttämisen vastuuttaminen yksinomaan ihmiskaupan uhrin tehtäväksi on väärä lähestymistapa asiaan etenkin, kun uhrien tunnistaminen ja suojele kuuluu viranomaisten tehtäväkenttään. Viranomaisilla on paremmat lähtökohdat tuomionpurun hakemiselle edellyttäen, että ihmiskaupan uhri on tunnistettu jälkikäteisesti joko viranomaisen tai tuomitun itsensä aloitteesta. Olisi suositeltavaa, että viranomaiset käyttäisivät tehtävissään aktiivisemmin heille mahdollistettua purkulegitimaatiota työkaluna ja hakisivat tuomioita epäkohtia havaitessaan purettavaksi. Purkuprosessin käynnistäminen on ymmärrettävästi helpompaa yksiselitteisissä sekä rutiininomaisissa kysymyksissä, jotka eivät edellytä oikeudellista harkintaa. Viranomaisten ei tulisi kuitenkaan jättää tuomionpurkua hakematta vain asian tulkinnanvaraisuuden tai haasteellisuuden vuoksi. Alustavallekin epäilykselle teon taustalla vaikuttaneesta hyväksikäytöstä tulisi nähdäkseni antaa painoarvoa, ja asiassa tulisi tilanteen olosuhteet huomioiden harkita tarpeenmukaisia toimenpiteitä. Kyse voi olla tuomionpurkuprosessin käynnistämisen arvioimisesta taikka toisaalta tuomionpurun hakemista edeltävinä ja tukevinä toimenpiteinä tuomitun ohjaamisesta Auttamisjärjestelmään tai esitutkintaviranomaisten kontaktoinnista ihmiskaupparikoksen selvittämiseksi. Pitäisin tärkeänä, että viranomaisia ohjeistettaisiin ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ohella myös tuomionpurun hakemisesta.

On selvää, että kaikissa yksittäistapauksissa tuomionpurku ei tule olemaan mahdollista. Varsinaisen rikosprosessin aikana rankaisemattomuusperiaate ei luo yleistä ihmiskaupan uhrien syytesuojaa, eikä se samoin perustein takaa myöskään tuomion ja sen aiheuttamien seuraamusten automaattista poistamista. Vaikka tuomiota ei joissakin yksittäisissä tilanteissa purettaisikaan, on tärkeää, että kansalliset purkusäännökset kuitenkin käytännössä mahdollistaisivat tuomion purkamisen tapauskohtaisesti selväksi arvioituissa tilanteissa. Kun yksittäisen tuomion kohdalla tuomionpurku ei tule kysymykseen esimerkiksi näytön riittämättömyydestä johtuen, mutta tilannetta tarkasteltaessa on kuitenkin herännyt ilmiselviä viitteitä siitä, että kyse on ihmiskaupan uhrista, tulee tarkastella muita vaihtoehtoisia uhrin tilannetta helpottavia ja tukevia toimenpiteitä. On huomioitava, että rankaisemattomuusperiaate ulottuu rikosoikeudellisten seuraamusten ohella myös hallinnollisiin seuraamuksiin, jolloin on aiheellista arvioida sen soveltumista mahdollisissa samanaikaisissa turvapaikka- tai siviilimenettelyissä. Tilanteisiin kytkeytyy lisäksi korostunut tarve varmistaa, että uhri pääsee rangaistuksesta huolimatta ihmiskaupan uhreille tarkoitettujen tukipalveluiden piiriin.

Sanamuotonsa mukaisesti tuomionpurkua koskeva OK 31:8 ei vaikuta edellyttävän suoranaisia lainsäädännön muutostarpeita. Mikäli tulevaisuudessa ratkaisukäytännöstä kuitenkin ilmenisi, että korkein oikeus ei yleisesti ottaen tulkitse tuomionpurun olevan mahdollista rikokseen pakotetun ihmiskaupan uhrin eduksi missään olosuhteissa, jolloin ratkaisukäytännön voisi arvioida kääntyneen ihmiskaupan uhria vastaan, olisi purkusäännöksen soveltuminen muuttuneessa ja perus- ja ihmisoikeuden huomioivassa yhteiskunnassa syytä ottaa syvemmän tarkastelun kohteeksi. Tällöin arvioinnin keskiössä pitäisi olla esimerkiksi ihmiskaupan uhrien haavoittuvaisuuden huomioiva kohtuusperusteinen tuomionpurkusäännös. On nähdäkseni ensiarvoisen tärkeää, että oikeutta tuomionpurkuun viimesijaisena oikeussuojakeinona ei lainsäädännön muutoksin ainakaan heikennetä, sillä se vaikeuttaisi entisestään jo nyt haasteelliseksi kuvailtavaa ihmiskaupan uhrin asemaa.

Vaikka teorian tasolla lainsäädäntö ei vaikuta luovan yksiviivaisia esteitä tuomionpurulle, ei käytäntö kuitenkaan vaikuta kohtaavan täysin rankaisemattomuusperiaatteella tavoiteltujen päämäärien kanssa. Pelkästään se, että kansalliset säännökset mahdollistavat tuomion purkamisen ei riitä, mikäli ympäristö, jossa sääntelyä sovelletaan, muodostuu tuomionpurun tosiasialliseksi esteeksi, ja suurimmat tuomionpurkuun liittyvät haasteet vaikuttavatkin kasaantuvan käytännön tasolle. On useita tekijöitä, jotka saattavat heikentää motivaatiota tai

jopa estää tuomionpurun hakemisen taikka toisaalta purkuhakemuksen menestymisen. Epätietoisuus tuomionpurun mahdollistumisesta ja siihen kytkeytyvistä edellytyksistä saattaa toimia esteenä tuomionpurua hakevalle tuomitulle käytännön järjestelyjen sekä toissijaisen uhriutumisen riskin osalta. Kun varmuutta lainsäädännöllisestä mahdollisuudesta saada tuomio puretuksi ei ole, ei myöskään ole odotettavissa, että tuomionpurun hakeminen vakiintuisi viranomaiskäytännöksi, vaikka viranomainen havaitsisikin tehtävissään tuomittuja, joiden rikokset on tehty ihmiskaupan seurauksena. Samanaikaisesti näytön saatavuuteen ja riittävyteen liittyvät haasteet yhdessä tuomion kohteena olevan rikoksen ja tuomionpurun välisen mahdollisesti hyvinkin pitkän aikavälin kanssa voivat viime kädessä estää tuomionpurkuhakemuksen menestymisen.

Pulmallista on se, että vaikka itse tuomio voitaisiinkin lainsäädännön niin salliessa purkaa, palautuu rikosasia uudelleen arvioitavaksi korkeimman oikeuden osoittamaan tuomioistuimeen. Tuomionpurua hakevalla tulee siten olla rikosasian uuden käsittelyn yhteydessä väitteensä tueksi sellaisia todisteita, että tuomitun asema ihmiskaupan uhrina voidaan näyttää toteen. Rikoksen taustalla vaikuttaneesta hyväksikäytöstä tulee olla riittävästi näyttöä, jotta uuden oikeudenkäynnin yhteydessä voidaan rankaisemattomuusperiaatteeseen nojautuen luopua toimenpiteistä. Lopputulos vaikuttaa olevan varsin riippuvainen siitä näytöstä, jota hyväksikäytöstä on jälkikäteisesti esitettävissä. On kuitenkin huomioitava mahdollisuus, että ajan kulumisen johdosta todisteita ei ole enää saatavilla. Näytön hankkimisen, ja samanaikaisesti myös ihmiskaupparikoksen rikosvastuun toteutumisen, kannalta tarkoituksenmukaisena voidaan pitää rikollisuuteen pakottamista koskevan esitutkinnan käynnistämistä.

Toisen henkilön pakottamisessa rikolliseen toimintaan on tilanteen ominaispiirteistä riippumatta kyse aina perustavanlaatuisesta ihmisoikeusloukkauksesta sekä vakavasta rikoksesta, jolloin on oleellista, että rikoksesta tuomitulla ihmiskaupan uhrilla on käytössään jälkikäteinen keino puuttua syyksi lukevaan tuomioon. Näin tulee mielestäni olla riippumatta siitä, millainen rangaistus teosta on tuomittu tai onko rangaistus jo kokonaisuudessaan suoritettu. Vaikka rankaisemattomuusperiaatteen soveltamisesta koskevat tulkinnat liittyen tuomion lainvoimaistumista seuraavaan aikaan ovatkin tässä vaiheessa vielä lähinnä suositusluonteisia, pitäisin tärkeää, ettei periaatteen soveltamista rajattaisi yksinomaan vain varsinaisen rikosprosessin yhteyteen. Tuomitun ihmiskaupan uhrin käytännössä olevien oikeussuojakeinojen joukko ei ole laaja, jolloin tuomionpurun rooli on erityisen korostunut

etenkin, kun rikolliseen toimintaan pakotettuja ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa esiintyy yhä haasteita eikä rankaisemattomuusperiaatteen soveltaminen ole vielä vakiintunut lainkäytössä. Vaikka tuomionpurun mahdollistuminen vakavien ja ilmeisten ihmiskaupparikosten kohdalla on ratkaisevan tärkeää, ei tuomionpurusta tule kuitenkaan muodostua pääsääntöä, joka alkaa muistuttamaan säännönmukaisen muutoksenhaun uutta vaihetta. Pääasiallinen asema tulee yhä säilyttää uhrien tunnistamiseen ja rankaisemattomuusperiaatteen varhaiseen soveltamiseen keskittymisessä, jotta uhrit pääsevät pikimmiten käyttämään oikeuksiaan.